



Geçim Kaynakları Geri Kazanım Planı

Arturna Rüzgar Enerji Santrali Projesi

HAZIRLANAN

ENERJİSA ÜRETİM

Enerjisa Üretim A.Ş.

TARİH

Kasım 2025

REFERANS

0733614



BELGE AYRINTILARI

BELGE BAŞLIĞI	Geçim Kaynakları Geri Kazanım Planı
BELGE ALT BAŞLIĞI	Arturna Rüzgar Enerji Santrali
PROJE NUMARASI	0733614
TARİH	Kasım 2025
VERSİYON	002
YAZAR	ERM Proje Ekibi
MÜŞTERİ ADI	Enerjisa Üretim A.Ş.

BELGE GEÇMİŞİ

				ERM ONAYI		
SÜRÜM	REVİZYON	YAZAR	İNCELEME	AD	TARİH	YORUM
Taslak	00	ERM Proje Ekibi			Eylül 2025	
Taslak	001	ERM Proje Ekibi			Ekim 2025	
Nihai	002	ERM Proje Ekibi			Kasım 2025	

Geçim Kaynakları Geri Kazanım Planı

Arturna Rüzgar Enerji Santrali Projesi

0733614

Caner Şahin

Principal Technical Consultant

Serkan Kirdogan

Partner in Charge

ERM GmbH, Brüsseler Str. 1-3

60327 Frankfurt am Main

T: +49 6102 206 0

© Telif Hakkı 2025 ERM International Group Limited ve/veya bağlı şirketleri ('ERM') tarafından. Tüm Hakları Saklıdır.

Bu çalışmanın hiçbir bölümü, ERM'nin önceden yazılı izni olmadan herhangi bir biçimde veya herhangi bir yolla çoğaltılamaz veya iletilemez.

İÇİNDEKİLER

1.	GİRİŞ	2
1.1	GKGKP'NİN AMAÇLARI	3
1.2	GKGKP'NİN KAPSAMI	3
1.3	ÖNEMLİ TANIMLAR	3
1.4	TEMEL İLKELER	5
1.5	PROJE ARKA PLANI	6
1.6	PROJEYE GENEL BAKIŞ	6
1.6.1	PROJE KONUMU	9
1.6.2	PROJE BİLEŞENLERİ	11
1.7	PROJE'NİN ETKİ ALANI	12
2.	ARAZİ EDİNİMİ VE GEÇİM KAYNAKLARI BAĞLAMI	14
2.1	ARAZİ TÜRLERİNE VE YASAL SATIN ALMA ÇERÇEVESİNE GENEL BAKIŞ	14
2.1.1	ARAZİ KULLANIMI, MÜLKİYET VE PROJE ETKİSİ	15
2.2	İLGİLİ TESİSLER VE ALTYAPI İÇİN ARAZİ GEREKSİNİMLERİ	19
2.2.1	ENERJİ İLETİM HATTI	20
2.2.2	ERİŞİM YOLLARI	21
3.	GKGKP'NİN YASAL VE DÜZENLEYİCİ ÇERÇEVESİ	24
3.1	ULUSAL MEVZUAT	24
	Kamulaştırma Kanunu (2942 sayılı Kanun)	24
	Ek Uygulanabilir Mevzuat	25
3.1.1	ULUSAL YASA UYARINCA ARAZİ EDİNME SÜRECİ	26
3.1.2	PROJENİN ARAZİ EDİNME YAKLAŞIMI	29
3.2	ULUSLARARASI UYGULANABİLİR STANDARTLAR	30
	IFC Performans Standardı 5: Arazi Edinimi ve Zorunlu Yeniden Yerleşim	30
	IFC Performans Standardı 1: Çevresel ve Sosyal Risklerin Değerlendirilmesi ve Yönetimi	30
	EBRD Çevresel ve Sosyal Gereklilik 5: Arazi Edinimi, arazi kullanımına ilişkin kısıtlamalar ve Zorunlu Yeniden Yerleşim	31
	EBRD Çevresel ve Sosyal Gereklilik 1: Çevresel ve Sosyal Risklerin ve Etkilerin Değerlendirilmesi ve Yönetimi	32
	EBRD Çevresel ve Sosyal Gereklilik 10: Paydaş Katılımı	32
	Ekvator İlkeleri	33
3.3	BOŞLUK ANALİZİ	33
4.	BİLGİ KAYNAKLARI VE METODOLOJİ	40
4.1	SAHA ÇALIŞMASININ VERİ TOPLAMA SÜRECİ	40
	Masaüstü Çalışmaları	40
	İlk Saha Çalışması (Temmuz 2024)	41
	Ek Saha Çalışması (Nisan 2025)	41
5.	ETKİLENEN HANEHALKLARI, ARAZİLER VE GEÇİM KAYNAKLARI: TEMEL DURUM VE ETKİ ANALİZİ	45

5.1	PROJE ALANININ DEMOGRAFİK YAPISI	45
5.2	EKONOMİ VE İSTİHDAM	45
6.	GEÇİM KAYNAKLARI ETKİ DEĞERLENDİRMESİ	62
6.1	PROJE ETKİ ÖZETİ	62
6.2	EKONOMİK YERİNDEN EDİLME ETKİSİ	66
6.3	ETKİLENEN ÖZEL ARAZİLER	68
	Artık Arazi	70
6.4	ORMAN VE HAZİNE ARAZİLERİNİN KULLANIMI VE GAYRİ RESMİ KULLANICILAR ÜZERİNDEKİ ETKİLER	71
6.5	ORMAN ARAZİLERİNİN KULLANIMI (MAZI VE GÖKPINAR)	71
6.6	HAZİNE ARAZİLERİ (MAZI VE YENİKÖY'E POTANSİYEL ERİŞİM)	72
6.7	GEÇİM KAYNAKLARI GERİ KAZANIM PLANI İÇİN ETKİLERİ	72
6.8	KIRILGANLIK DEĞERLENDİRMESİ VE KAPSAYICI GEÇİM KAYNAKLARININ GERİ KAZANIMI	74
7.	UYGUNLUK, HAKLAR VE TAZMİNAT	75
7.1	SON TARİH	75
7.2	UYGUNLUK	75
7.3	HAK MATRİSİ	77
8.	GEÇİM KAYNAKLARININ GERİ KAZANIM PROGRAMI	79
8.1	GKGKP BİLEŞENLERİ	79
8.1.3	İNŞAAT SIRASINDA ALINACAK ÖNLEMLER	87
8.1.4	EĞİTİM VE KAPASİTE GELİŞTİRME	94
8.1.5	DİĞER DESTEK ÖNLEMLERİ	97
	Mayıs-Haziran 2025 Saha Çalışmalarından Ön Bulgular:	99
	TLS Sunum Biçimleri:	99
	Artırna EA'da Belirlenen Savunmasız Gruplar	101
	Kapsayıcılık ve İzleme için Proje Önlemleri	102
8.2	GKGKP UYGULAMA TAKVİMİ	105
9.	ROLLERİ VE SORUMLULUKLARI	107
9.1	ÖNEMLİ PROJE PERSONELİ	107
10.	GKGKP PAYDAŞ KATILIMI	109
10.1	GKGKP'NİN AÇIKLANMASI	109
10.2	PAYDAŞ DANIŞMA FAALİYETLERİ	109
10.3	ŞİKAYET MEKANİZMASI	110
	GKGKP Bağlamında Şikayet Mekanizmasının Temel Özellikleri	110
	İlgili Makamlarla Koordinasyon	111
	Sürekli Paydaş Katılımı	111
	GKGKP Uygulamasında Paydaşların Katılımı	111
11.	GKGKP BÜTÇESİ	115

11.1	TEMEL BÜTÇE BİLEŞENLERİ	115
11.2	BÜTÇE TAHSİSİ VE YÖNETİMİ	116
	Tahmini Bütçe	116
12.	İZLEME VE DEĞERLENDİRME	118
12.1	İZLEME VE DEĞERLENDİRMENİN AMAÇLARI	118
12.2	İZLEME VE DEĞERLENDİRME YÖNTEMLERİ	118
12.3	İZLEME BİLEŞENLERİ	118
12.4	HANE SAYISI VE SORUMLULUKLARIN İZLENMESİ	121

TABLO LİSTESİ

TABLO 1-2	PLANLANAN RÜZGAR TÜRBİN KOORDİNATLARI	11
TABLO 2-1	ARAZİ TÜRLERİ VE GEÇERLİ YASAL PROSEDÜRLERE GENEL BAKIŞ	15
TABLO 2-2	ARAZİ EDİNİMİ NEDENİYLE PROJENİN ETKİLERİ	16
TABLO 2-3	PROJENİN ARAZİ İHTİYACI VE ARAZİ EDİNİM DURUMU	17
TABLO 3-1	TÜRK ULUSAL MEVZUATI İLE ULUSLARARASI STANDARTLAR ARASINDAKİ BOŞLUK ANALİZİ	33
TABLO 4-1	HEDEF ALINAN VE TAMAMLANAN GKGKP ANKETLERİ (TEMMUZ 2024)	41
TABLO 4-2	TAMAMLANAN EK GÖRÜŞMELER	42
TABLO 5-1	PROJE ETKİLİ YERLEŞİM YERLERİNDEKİ NÜFUS	45
TABLO 5-2	ARTURNA EA'DEKİ GELİR KAYNAKLARI	46
TABLO 5-3	YILLIK GELİR GİDER KATEGORİLERİ	48
TABLO 5-4	TARIMSAL FAALİYETLERDE BULUNMAKTADIR	49
TABLO 5-5	PROJENİN TARIMSAL FAALİYETLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELER	49
TABLO 6-6	GELİR KAYBI PEKARAZZİLERİN GÖRÜŞLERİ	50
TABLO 5-7	HAYVANCILIKLA UĞRAŞMA	51
TABLO 5-8	SİĞİR SAYISI	51
TABLO 5-9	SAHİP OLUNAN KÜÇÜK BAĞIÇ SAYISI	52
TABLO 5-10	SAHİP OLUNAN KANATLI HAYVAN SAYISI	52
TABLO 5-11	HAYVANCILIK FAALİYETLERİ İÇİN YEM SATIN ALMA SÜRESİ	53
TABLO 5-12	HAYVANLARIN BESLENDİĞİ YER	54
TABLO 5-13	HAYVANCILIK FAALİYETLERİ ÜZERİNDE NE TÜR ETKİLER BEKLENMEKTEDİR?	55
TABLO 5-15	SAHİP OLUNAN ARI KOVANLARININ SAYISI	57
TABLO 5-16	ARICILIK FAALİYETLERİ	58
TABLO 5-17	PEK'LER TARAFINDAN ARICILIK ÜZERİNDE ALGILANAN ETKİLER	59
TABLO 5-18	PEK'LERİN ÇEVRE ORMANLARI KULLANIMI	60
TABLO 6-1	BELİRLENEN GEÇİM KAYNAKLARIYLA İLGİLİ ETKİLER VE PROJE AŞAMALARI	63

TABLO 6-2	SOSYOEKONOMİK ETKİLER – ARAZİ VE GEÇİM KAYNAKLARI	67
TABLO 6-3	PROJE ARAZİ EDİNİMİNDEN ETKİLENECEK ÖZEL ARAZİLER	68
TABLO 6-4	BEKLENEN HASAR VE ETKİ TÜRLERİ	73
TABLO 6-5	SAVUNMASIZ HANEHALKLARI	74
TABLO 7-1	HAK SAHİBİ PEKS KATEGORİLERİ	76
TABLO 7-2	HAK MATRİSİ	77
TABLO 8-1	GEÇİM KAYNAKLARININ GERİ KAZANIM PROGRAMINA GENEL BAKIŞ	79
TABLO 8-2	TAZMİNAT ÖDEMELERİ	84
TABLO 8-3	YEREL İSTİHDAM	86
TABLO 8-4	HAYVAN OTLATMA VE ARICILIK DESTEK ÖNLEMLERİ	92
TABLO 8-5	EĞİTİM VE KAPASİTE GELİŞTİRME	96
TABLO 8-6	SAVUNMASIZ PEK'LER İÇİN ÖZEL DESTEK ÖNLEMLERİ	101
TABLO 8-7	HAKLAR VE GKGKP BAĞLANTILARI	102
TABLO 8-8	DİĞER DESTEK ÖNLEMLERİ	104
TABLO 8-9	GKGKP UYGULAMA TAKVİMİ	106
TABLO 9-1	ROLLER VE SORUMLULUKLAR	107
TABLO 11-1	GKGKP TAHMİNİ BÜTÇE	117
TABLO 12-1	PROJE İZLEME	119
TABLO 12-2	HANELERİN SAYISI VE SORUMLULUKLARININ İZLENMESİ	121

ŞEKİL LİSTESİ

ŞEKİL 1-1	PROJE YERLEŞİM PLANI	8
ŞEKİL 1-2	EN YAKIN YERLEŞİM YERLERİ HARİTASI	10
ŞEKİL 1-3	RES İLETİM HATTI VE ERİŞİM YOLU	12

KISALTMALAR

Kısaltma	Açıklama
AB	Avrupa Birliği
Ç&S	Çevresel ve Sosyal
ÇED	Çevresel Etki Değerlendirmesi
ÇSED	Çevresel ve Sosyal Etki Değerlendirmesi
ÇSYS	Çevresel ve Sosyal Yönetim Sistemi
EA	Etki Alanı
EBRD	Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası
EİH	Enerji İletim Hattı
EPDK	Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu
ESR	Çevresel ve Sosyal Gereklilik
GIIP	Uluslararası Endüstri İyi Uygulamaları
GIS	Coğrafi Bilgi Sistemi
GKGKP	Geçim Kaynakları Geri Kazanım Planı
ha	Hektar
IFC	Uluslararası Finans Kurumu
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
İK	İnsan Kaynakları
KPI	Temel Performans Göstergeleri
Müşteri	Enerjisa Üretim A.Ş. (Enerjisa Üretim)
PEK	Projeden Etkilenen Kişi
PKP	Paydaş Katılım Planı
PS	Performans Standardı
RES	Rüzgar Enerji Santrali
ŞM	Şikayet Mekanizması
TİG	Topluluk İrtibat Görevlisi
TYP	Trafik Yönetim Planı
YYEP	Yeniden Yerleşim Eylem Planı

1. GİRİŞ

Environmental Resources Management GmbH (ERM), Enerjisa Enerji Üretim A.Ş. ("Enerjisa Üretim" veya "Müşteri") tarafından Arturna Rüzgar Enerji Santrali Projesi ("Proje" veya "Arturna RES") için bu Geçim Kaynakları Geri Kazanım Planı'nı ("GKGKP" veya "Plan") geliştirmek üzere sözleşme imzalamıştır.

GKGKP, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD) Çevre ve Sosyal Politikası (2024) ve özellikle Arazi edinimi, arazi kısıtlamaları ve zorunlu yeniden yerleşim ile ilgili Çevresel ve Sosyal Gereklilik 5 (ESR5) uyarınca geliştirilmiştir. Proje, hane halklarının fiziksel olarak yerinden edilmesini veya yeniden yerleşimini içermediğinden, tam bir Yeniden Yerleşim Eylem Planı (YYEP) gerekli değildir. Bunun yerine, araziye dayalı geçim kaynaklarının potansiyel kayıpları, erişim kısıtlamaları ve ilgili kırılğanlıklar dahil olmak üzere ekonomik yerinden edilme etkilerini özel olarak ele almak üzere bir GKGKP hazırlanmıştır.

Bu GKGKP'nin amacı, özellikle geçim ve gelir getirici faaliyetlerin büyük ölçüde tarım arazileri, meralar ve orman kaynaklarına dayandığı kırsal alanlarda, arazi edinimi ve arazi kullanım kısıtlamalarının insanların geçim kaynakları üzerindeki olumsuz etkilerini belirlemek, değerlendirmek ve azaltmaktır. Plan, arazi kaybı veya kaynaklara erişim kaybının uygun hafifletme önlemleri ve geçim desteği ile ele alınmasını sağlamak için temel çalışmalar, paydaş katılımı ve sahaya özgü değerlendirmelere dayalı olarak hazırlanmıştır.

Bu GKGKP şunları özetlemektedir:

- Tazminat ve destek için uygunluk çerçevesi;
- Çeşitli geçim kaynakları üzerindeki etkileri kapsayan ayrıntılı bir hak matrisini;
- Gayri resmi ve mevsimlik kullanıcılar da dahil olmak üzere Geçici Geçim Kaynakları Desteği (TLS) için önlemler;
- Savunmasız gruplar için özel hükümler (örneğin, kadınların başı olduğu, yaşlı, topraksız haneler);
- Eğitim, kapasite geliştirme ve geçim kaynaklarının çeşitlendirilmesine yönelik stratejiler;
- Bütçe tahmini, uygulama rolleri ve izleme ve şikayet çerçevesi.

Arturna RES, Türkiye'nin Muğla ilinde yer almaktadır ve Etki Alanı içindeki üç kırsal yerleşim yerini etkilemektedir:

- Mazı, burada türbin pedleri ve EİH koridoru için arazi edinimi, küçük ölçekli zeytin çiftçilerinin, gayri resmi orman kullanıcılarının ve arıcıların kısmi ekonomik yerinden edilmesine neden olacaktır;
- EİH güzergâhı ve olası erişim kısıtlamalarından etkilenen Gökpınar;
- Yeniköy, yol kullanımı ve inşaat faaliyetlerinden kaynaklanan tozun geçici olarak çiftçileri ve hayvancılıkla uğraşanları etkileyebileceği yer.

Bu yerleşim yerleri Milas İlçesi sınırları içinde yer almakta ve zeytin yetiştiriciliği, küçükbaş hayvan otlatma ve arıcılık ve yem arama için orman arazilerinin mevsimsel kullanımına dayalı geçimlik ve yarı ticari kırsal geçim kaynakları ile karakterize edilmektedir.

Türbin konumları ve ilgili altyapı, bazıları gayri resmi veya toplumsal olarak kullanılan özel mülkiyetli tarım arazileri ile devlet mülkiyetindeki orman ve hazine arazilerini içerecektir.

1.1 GKGKP'NİN AMAÇLARI

Bu GKGKP'nin ana hedefleri şunlardır:

- Projenin arazi edinimi, irtifak hakları veya arazi ve doğal kaynaklara erişimin kısıtlanması nedeniyle geçim kaynakları olumsuz etkilenebilecek hane halklarını ve bireyleri belirlemek.
- Tarımsal araziler, otlatma alanları, orman kullanımı ve gayri resmi araziye dayalı faaliyetler dahil olmak üzere geçim kaynaklarıyla ilgili etkilerin niteliğini ve kapsamını değerlendirmek.
- Uluslararası standartlara (IFC PS5 ve EBRD ESR5 dahil) ve ulusal yasal gerekliliklere uygun olarak uygun geçim kaynaklarının geri kazanılmasına yönelik önlemler önermek.
- Etkilenen kişilerin adil bir şekilde tazmin edilmesini ve en azından proje öncesi geçim düzeylerine geri döndürülmesini sağlamak, bu sırada özellikle savunmasız gruplara özel dikkat göstermek.

1.2 GKGKP'NİN KAPSAMI

Bu GKGKP'nin kapsamı şunları içerir:

- Türbin konumları, erişim yolları, inşaat kampları ve ilgili tesisler (enerji iletim hatları) gibi arazi edinimi veya erişimi gerektiren tüm Proje bileşenleri;
- Yasal arazi tapusu olmayan ancak ekonomik yerinden edilme riskiyle karşı karşıya olanlar da dahil olmak üzere, hem resmi hem de gayri resmi arazi kullanıcıları;
- Arazi kullanımı, kaynakların kullanılabilirliği veya erişim kısıtlamalarındaki değişikliklerden kaynaklananlar da dahil olmak üzere, doğrudan ve dolaylı geçim kaynakları üzerindeki etkiler;
- Projenin Çevresel ve Sosyal Etki Değerlendirmesi (ÇSED) belgesinde açıklanan, devam eden çevresel ve sosyal etki azaltma çabalarıyla koordinasyon.

1.3 ÖNEMLİ TANIMLAR

Bu bölüm, bu GKGKP'de kullanılan temel terimlerin tanımlarını içerir. Terimler, EBRD tarafından kullanılan terminolojiyle tutarlıdır ve özellikle EBRD ESR5'te özetlendiği şekilde, iyi uluslararası yeniden yerleştirme uygulamalarını yansıtır. Aşağıdaki temel tanımlar 'de sunulmuştur.

TABLO 1-1 TEMEL TANIMLAR

Terim	Tanım
Etki Alanı (EA)	Projenin doğrudan ve dolaylı sosyal, çevresel ve ekonomik etkileri dahil olmak üzere, projenin etkilediği coğrafi alan.
Etkilenen Kişi / Hane / Topluluk	Proje faaliyetleri nedeniyle arazi, mülk veya kaynakları kısmen veya tamamen, geçici veya kalıcı olarak sahip olma, kullanma veya başka şekilde yararlanma hakkını kaybeden herhangi bir kişi, hane halkı veya topluluk.
Tazminat	Proje sonucunda kaybedilen varlıkları veya kaynakları tam yenileme maliyetine göre nakit veya aynı olarak geri kazandırmak için yapılan ödeme.

Terim	Tanım
Son Tarih	Arazi veya varlıklarda (yapılar veya mahsuller gibi) yapılan iyileştirmelerin tazminat için uygun olmadığı tarih. Fırsatçı talepleri önlemek için kullanılır.
Ekonomik Yerinden Edilme	Fiziksel yer değiştirme olmaksızın, Projeyle ilgili arazi edinimi veya erişim kısıtlamaları nedeniyle gelir veya geçim kaynağı kaybı.
Hak Kazanma	Son tarih itibarıyla arazi mülkiyeti veya varlık sahipliği gibi tanımlanmış kriterlere dayalı olarak tazminat veya geçim kaynağı yardımı alma hakkı.
Hak Çerçevesi / Matrisi	Etkilenen tüm kişilerin kategorilerini ve bunlara karşılık gelen tazminat ve yardım haklarını belirleyen yapılandırılmış bir liste.
Zorunlu Tahliyeler	Yasal güvenceler, danışma, tazminat veya hukuk yollarına erişim olmaksızın bireylerin veya grupların arazi veya konutlarından zorla çıkarılması. EBRD ve IFC standartları kapsamında yasaklanmıştır.
Tam Yenileme Maliyeti	Kayıp varlıkların piyasa değeri artı işlem maliyetleri (ör. ücretler, vergiler, taşınma maliyetleri), etkilenen kişinin finansal bir kayıp yaşamamasını sağlar.
Şikayet Mekanizması	Etkilenen paydaşların endişelerini veya şikayetlerini zamanında ve şeffaf bir şekilde almak, değerlendirmek ve çözmek için resmi bir süreç.
Hane Reisi	Hane halkının refahından sorumlu, hane halkının birimindeki birincil karar verici veya gelir sağlayıcı.
Aynı Tazminat / Yenileme	Kayıp varlıkların benzer mal veya hizmetlerle ikamesi (örneğin, nakit yerine yeni bir ev).
Zorunlu Yeniden Yerleşim	Etkilenen kişilerin bilgilendirilmiş onayı olmadan gerçekleşen yerinden edilme; hem fiziksel hem de ekonomik yerinden edilmeyi içerir.
Arazi Edinimi	Satın alma, kamulaştırma, kiralama veya diğer yollarla Proje için arazi edinme süreci.
Arazi Kamulaştırma	Kamu yararı veya kalkınma amaçları için, genellikle tazminat karşılığında, kamu otoriteleri tarafından arazi veya hakların zorunlu olarak edinilmesi.
Geçim	Bireyler, aileler veya topluluklar tarafından kullanılan gelir getirici faaliyetlerin ve geçim kaynaklarının tamamı.
Geçim Kaynaklarının İyileştirilmesi ve Geri Kazanılması	Ekonomik olarak yerinden edilmiş kişilerin gelirlerini, üretim düzeylerini ve yaşam standartlarını iyileştirmeye veya geri kazanmaya yönelik önlemler.
Geçim Kaynaklarını Geri Kazandırma Planı (GKGKP)	Etkilenen kişilerin geçim kaynaklarını ve haklarını şeffaf ve adil bir şekilde geri kazanmaya yönelik önlemleri özetleyen resmi belge.
Müzakere Edilen Anlaşma	Proje ile arazi kullanıcıları veya sahipleri arasında, kamulaştırmaya başvurmadan arazi veya hakları elde etmek için yapılan gönüllü anlaşma.
Fiziksel Yerinden Edilme / Yeniden Yerleşim	Etkilenen kişilerin yeni bir fiziksel konuma taşınmasını gerektiren konut kaybı.
Özel Mülk Sahipleri	Arazi, yapı veya diğer varlıklar üzerinde yasal mülkiyet hakkına sahip olan ve yürürlükteki yasalar uyarınca tazminat alma hakkına sahip olan kişi veya kuruluşlar.
Projeden Etkilenen Hanehalkı (PAH)	Proje faaliyetleri nedeniyle arazi, yapı, kaynaklara erişim veya gelir kaynaklarını kalıcı veya geçici olarak kaybeden hane halkı.

Terim	Tanım
Projeden Etkilenen Kişi (PEK)	Arazi, yapı, mahsul, gelir veya erişim kaybı nedeniyle Proje'den kısmen veya tamamen, kalıcı veya geçici olarak etkilenen kişi.
Yenileme Maliyeti	Kayıp varlıkları, işlem maliyetleri ve proje öncesi duruma geri döndürme maliyetleri dahil olmak üzere, eşit kalite ve fayda sağlayan varlıklarla ikame etmek için gereken tutar.
Yeniden Yerleşim	Fiziksel ve ekonomik yerinden edilme, tazminat, geçim desteği ve yeniden yerleştirme yardımını içeren genel süreç.
Paydaş	Proje ve sonuçlarından etkilenen veya bunlarla ilgilenen bireyler, gruplar veya kurumlar.
İşlem Maliyetleri	Yenileme amaçlı arazi veya varlıkların edinilmesiyle ilgili maliyetler (örneğin, vergiler, kayıt, izinler, yasal ücretler).
Geçiş Dönemi Yardımı	Ekonomik toparlanma veya yeniden yapılanma döneminde etkilenen kişilere sağlanan geçici mali veya maddi destek.
Savunmasız Gruplar	Cinsiyet, yaş, yoksulluk, engellilik, etnik köken veya diğer marjinal durumları nedeniyle Proje'nin etkilerinden olumsuz olarak daha fazla etkilenme olasılığı yüksek olan kişiler.

1.4 TEMEL İLKELER

Proje GKGKP, geçerli standartlarda (bkz. Bölüm **Error! Reference source not found.**) belirtilen ilkelerle uyumlu olarak geliştirilmiştir ve aşağıdaki temel ilkeleri yansıtmaktadır:

- **Yerinden Edilmenin Önlenmesi ve En Aza İndirilmesi:** Proje tasarımı, mümkün olduğunda fiziksel ve ekonomik yerinden edilmenin önlenmesine öncelik vermektedir. Yerinden edilmenin kaçınılmaz olduğu durumlarda, dikkatli planlama ve paydaşların katılımı yoluyla bunun ölçeğini ve olumsuz etkilerini en aza indirmek için önlemler alınmaktadır.
- **Zorunlu Tahliye Olmaması:** Hiçbir birey veya topluluk zorunlu tahliye veya yerinden edilmeye maruz kalmayacaktır. Tüm arazi edinimi ve ilgili faaliyetler yasalara uygun, şeffaf ve etkilenen kişilerin bilgilendirilmiş onayı ile gerçekleştirilecektir.
- **Tam Yenileme Maliyetinde Tazminat:** Etkilenen kişiler, kaybedilen varlıkların tam yenileme maliyetinde tazmin edilir ve böylece proje öncesi koşullara kıyasla yaşam standartlarının geri kazanılması veya iyileştirilmesi sağlanır.
- **Geçim Kaynaklarının Geri Kazanılması ve İyileştirilmesi:** Proje, özel olarak tasarlanmış geçim kaynaklarını geri kazanma önlemleri yoluyla, ekonomik olarak yerinden edilmiş tüm kişilerin geçim kaynaklarını ve yaşam standartlarını geri kazanmayı ve mümkün olduğunda iyileştirmeyi taahhüt eder.
- **Anlamlı Danışma ve Katılım:** Etkilenen kişiler, süreç boyunca anlamlı, kapsayıcı ve kültürel açıdan uygun bir şekilde sürece dahil edilir.
- Görüşleri ve geri bildirimleri, GKGKP faaliyetlerinin planlanması, uygulanması ve izlenmesinde dikkate alınır.
- **Savunmasız Gruplara Özel Dikkat:** Savunmasız bireyleri veya haneleri belirlemek ve onlara yardım etmek için özel önlemler alınır, böylece bu kişilerin orantısız bir şekilde etkilenmemesi ve proje faydalarından eşit şekilde yararlanması sağlanır.
- **Şeffaflık ve Şikayetlerin Giderilmesi:** Haklar, prosedürler ve zaman çizelgeleri hakkında net bilgiler tüm paydaşlara açıklanır. Şikayetlerin hızlı, adil ve misilleme olmaksızın ele alınması için bir şikayet mekanizması mevcuttur.

- **İzleme ve Uyarlanabilir Yönetim:** GKGGP'nin uygulanması, taahhütlerin yerine getirildiğinden emin olmak için düzenli olarak izlenir ve değerlendirilir. Ortaya çıkan sorunları ele almak ve etkinliği artırmak için uyarlanabilir yönetim yaklaşımları uygulanır.

1.5 PROJE ARKA PLANI

Arturda Rüzgar Enerji Santrali Projesi, Muğla ilinin Bodrum ve Milas ilçelerinin idari sınırları içinde geliştirilmesi planlanmaktadır. Proje, 22 adet rüzgar türbininin kurulmasını içermektedir. Her türbinin kurulu gücü 4,2 MWm / 4,2 MWe olup, toplam kurulu güç 92,4 MWm / 92,4 MWe'dir. Tahmini yıllık elektrik üretimi 296.378.460 kWh'dir.

Gökpınar'daki tüm türbinler devlet orman arazisi üzerinde bulunmaktadır. Mazi'da türbinler orman ve özel mülkiyet arazileri üzerinde bulunmaktadır. Ayrıca, T17'nin süpürme alanı ve T17, T18 ve T19'un EA'si Fesleğen köyü sınırları içinde devlet orman arazisi üzerinde bulunmaktadır. T1 ve T6'nın EA'si de Yeniköy köyü sınırları içinde, devlet orman arazisi üzerinde bulunmaktadır. Türbin konumlarına ek olarak, erişim yolları ve enerji iletim hattının (EİH) inşası için arazi gerekecektir ve bu durum hem kamu hem de özel arazileri etkileyebilir. Özel arazilerin etkilendiği durumlarda, arazi istimlakı 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu uyarınca gerçekleştirilecektir.

Türk mevzuatına uygun olarak sertifikalı bir yerel danışman tarafından Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) Raporu hazırlanmış ve Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (ÇŞİDB) tarafından 25 Haziran 2024 tarihinde ÇED Olumlu Kararı verilmiştir.

Projenin Etki Alanı, erişim yolu ve enerji iletim hattının etkilerinden dolayı Mazi ve Gökpınar, Fesleğen mahallelerini ve ayrıca Yeniköy'ün bazı kısımlarını içermektedir.

1.6 PROJEYE GENEL BAKIŞ

Projenin toplam kurulu gücü 92,4 MWm / 92,4 MWe olacak ve yılda yaklaşık 296 milyon kWh elektrik üretmesi beklenmektedir.

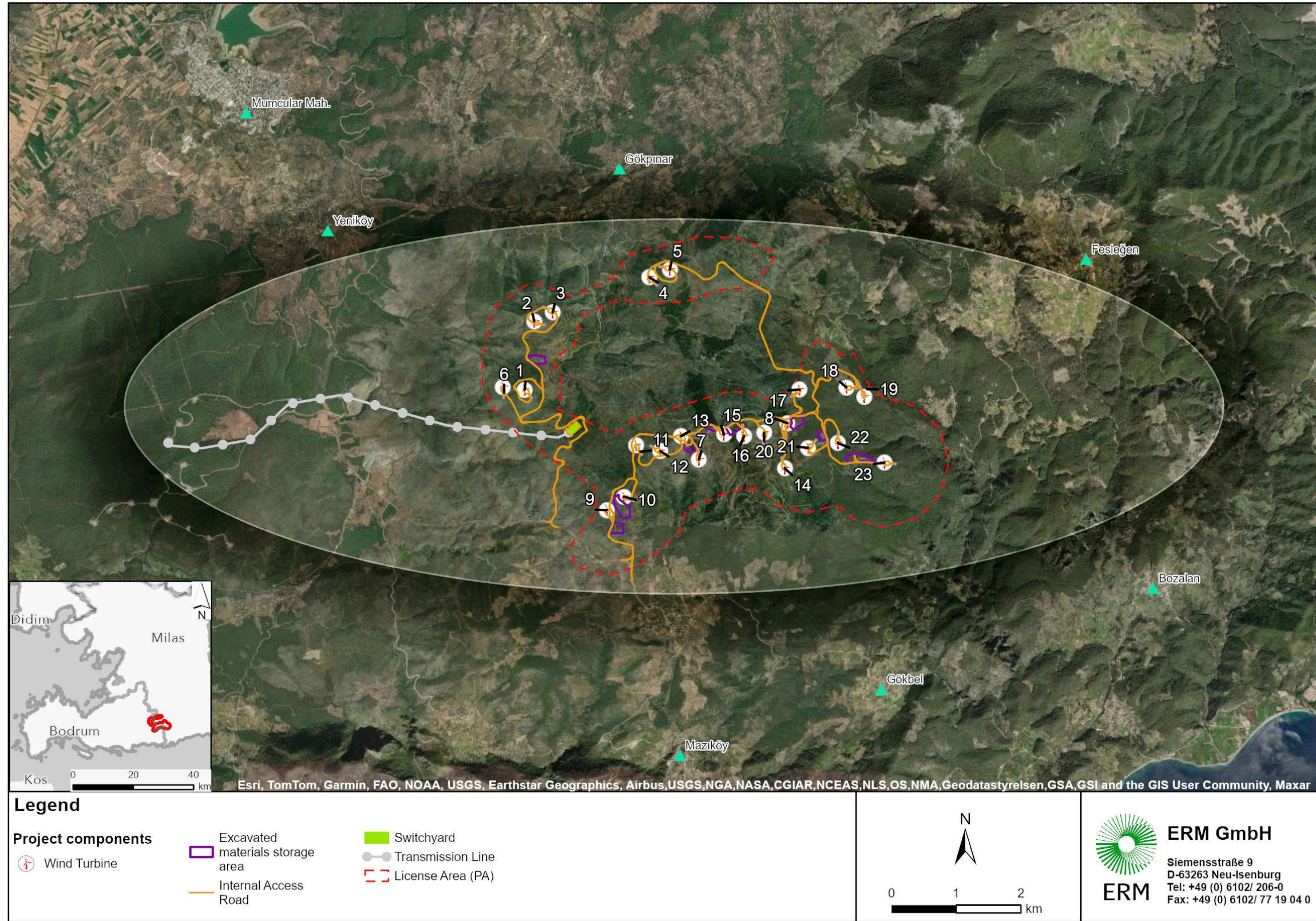
Projenin inşaat aşamasının 15 ay sürmesi beklenirken, inşaat sırasında 200 kişilik bir personel kadrosu ve işletme aşamasında 10 kişilik bir personel kadrosu istihdam edilmesi planlanmaktadır. Ekim 2025 itibarıyla, Proje için toplam 99 personel istihdam edilmektedir. Projeye ilişkin iş ilanları LinkedIn, Kariyer.net, HR-Web, Enerjisa'nın resmi platformları ve Proje web sitesi¹ üzerinden yayınlanacaktır. Adaylar, ilk eleme, mülakatlar ve gerekli değerlendirmeleri içeren şeffaf ve kapsayıcı bir işe alım süreciyle değerlendirilecektir. Yerel başvuru sahipleri, ilgilenen kişilerin Topluluk İrtibat Görevlisi (TİG) tarafından yönetilen başvuru listelerine kaydolabilecekleri topluluk toplantıları aracılığıyla da bilgilendirilecektir. TİG, tüm başvuru sahiplerine eşit erişim imkanı sağlamak için sadece kolaylaştırıcı olarak hareket edecek, nihai işe alım kararları ise yüklenici şirketler tarafından verilecektir.

Projenin ekonomik ömrü 49 yıl olarak öngörülmektedir.

İnşaat aşamasında konaklama, çevredeki kiralık evlerde sağlanacak ve mobilizasyon alanı ofis ve sosyal tesisler için kullanılacaktır. Sahadan gelen son bilgilere göre, mobilizasyon faaliyetleri 2025 yılının Mayıs ayında başlamıştır. Projenin 2026 yılının Haziran ayında tam olarak faaliyete geçmesi planlanmaktadır.

¹ <https://yekares2.enerjisauretim.com/>

Projenin Etki Alanı (EA), türbinlerin ve ilgili tesislerin yer alacağı Mazı ve Gökpınar'ın yanı sıra, erişim yolu ve enerji iletim hattı gibi doğrusal altyapıdan etkilenecek Yeniköy'ü de içermektedir. Bu yerleşim yerleri, potansiyel geçici ve kalıcı arazi kullanımı etkileri nedeniyle sosyal etki değerlendirmesi ve geçim kaynaklarının geri kazanılması planlamasının kapsamına dahil edilmiştir. Projenin yerleşim planı Şekil 1-1 adresinde verilmiştir.



ŞEKİL 1-1 PROJE YERLEŞİM PLANI

Not: T1, iptal edilmesi nedeniyle ÇSED'in kapsamı dışında tutulmuştur.

1.6.1 PROJE KONUMU

Arturna Rüzgar Enerji Santrali Projesi, Muğla İlının idari sınırları içinde, özellikle Bodrum İlçesi (Mazı Mahallesi) ve Milas İlçesi (Gökpınar Mahallesi) içinde geliştirilecektir. Gökpınar'daki dört türbin konumu da orman arazisi üzerinde yer alırken, Mazı'daki türbin konumları hem orman hem de özel mülkiyet arazilerini kapsamaktadır.

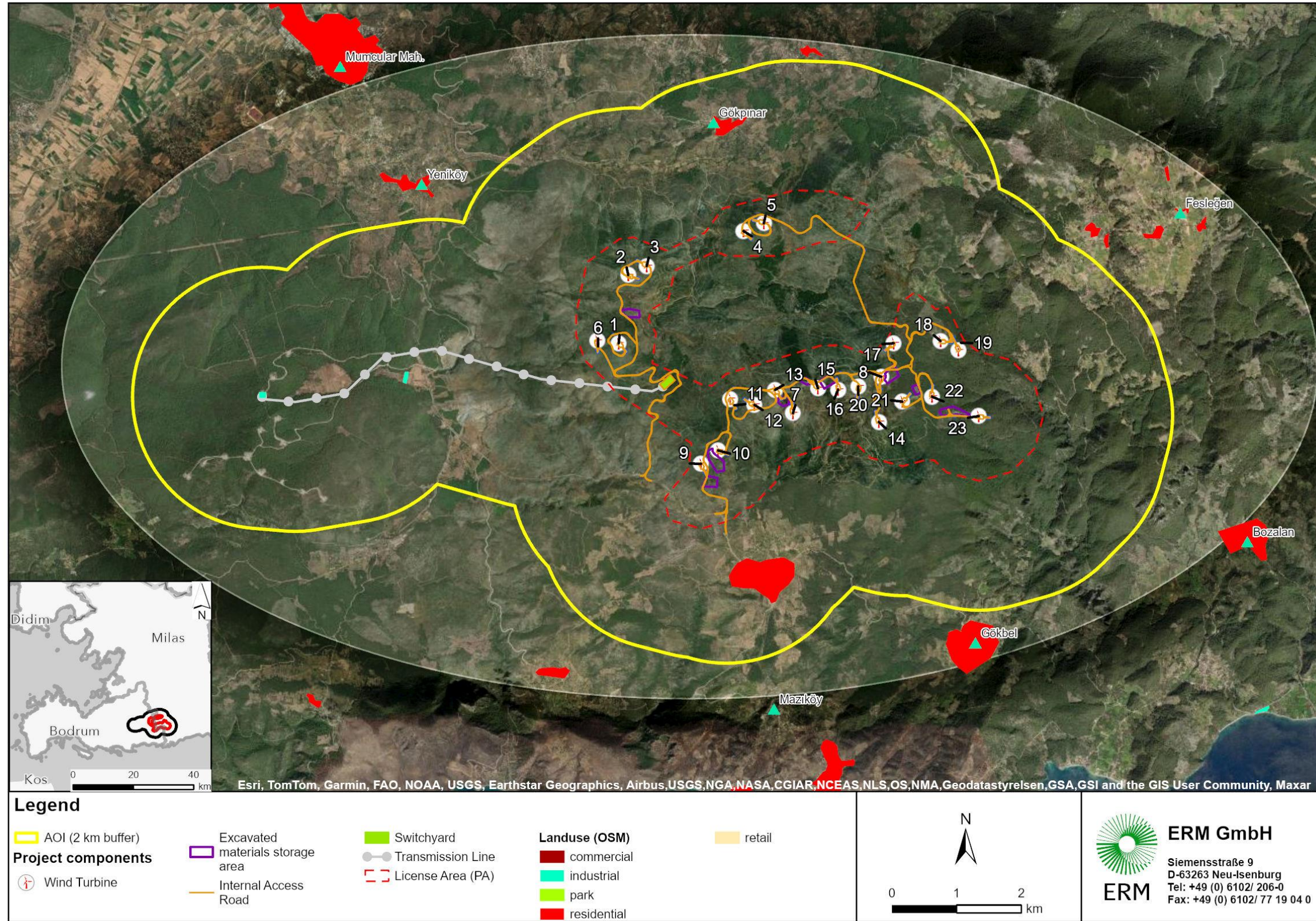
Aydın-Muğla-Denizli Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevresel Yerleşim Planına göre, Proje alanının büyük bir kısmı "Orman Alanı" olarak belirlenmiştir ve T14, T16 ve T21 gibi bazı türbin konumları "Çalılık Alan" veya "Tarım Arazisi" alanlarında yer almaktadır.

Proje sınırının 1 km'lik tampon bölgesinde bulunan en yakın yerleşim yerleri şunlardır:

- Mazı Mahallesi – Projenin 810 m güneybatısında; - türbinler ve erişim yollarından doğrudan etkilenmektedir
- Gökpınar Mahallesi – Proje sınırının 860 m kuzeybatısında Mazı Mahallesi – türbinler ve erişim yollarından doğrudan etkilenmektedir;
- Yeniköy Mahallesi – erişim yolu ve enerji iletim hattı güzergâhından dolayı olarak etkilenmektedir.

Bu mahalleler, arazi edinimi, arazi kullanım kısıtlamaları ve geçici inşaatla ilgili etkilerle karşılaşma olasılığı yüksek olduğundan, Projenin Etki Alanının çekirdeğini oluşturmaktadır. Bu nedenle, Geçim Kaynakları Geri Kazanım Planının ana odak noktasıdır.

En yakın yerleşim yerleri Şekil 1-2 adresinde sunulmuştur.



ŞEKİL 1-2 EN YAKIN YERLEŞİM YERLERİ HARİTASI

Not: T1, iptal edilmesi nedeniyle ÇSED'in kapsamı dışında tutulmuştur.

Planlanan rüzgar türbinlerinin koordinatları Tablo 1-1'de verilmiştir.

TABLO 1-1 PLANLANAN RÜZGAR TÜRBİN KOORDİNATLARI

Rüzgar Türbini No	Koordinat (UTM - 6 derece ED50)	
	Enlem	En
T2	563595,0	4103545,0
T3	563880,0	4103684,0
T4	565376	4104226,0
T5	565691,0	4104345,0
T6	563129,0	4102442,0
T7	566140,0	4101412,0
T8	567507,0	4101973,0
T9	564720,0	4100629,0
T10	564982,0	4100836,0
T11	565236,0	4101533,0
T12	565544,0	4101541,0
T13	565865	4101772,0
T14	567469,0	4101276,0
T15	566526,0	4101797,0
T16	566839,0	4101774,0
T17	567698,0	4102492,0
T18	568424,0	4102525,0
T19	568737,0	4102499,0
T20	567152,0	4101826,0
T21	567832,0	4101591,0
T22	568290,0	4101667,0
T23	569012,0	4101366,0

1.6.2 PROJE BİLEŞENLERİ

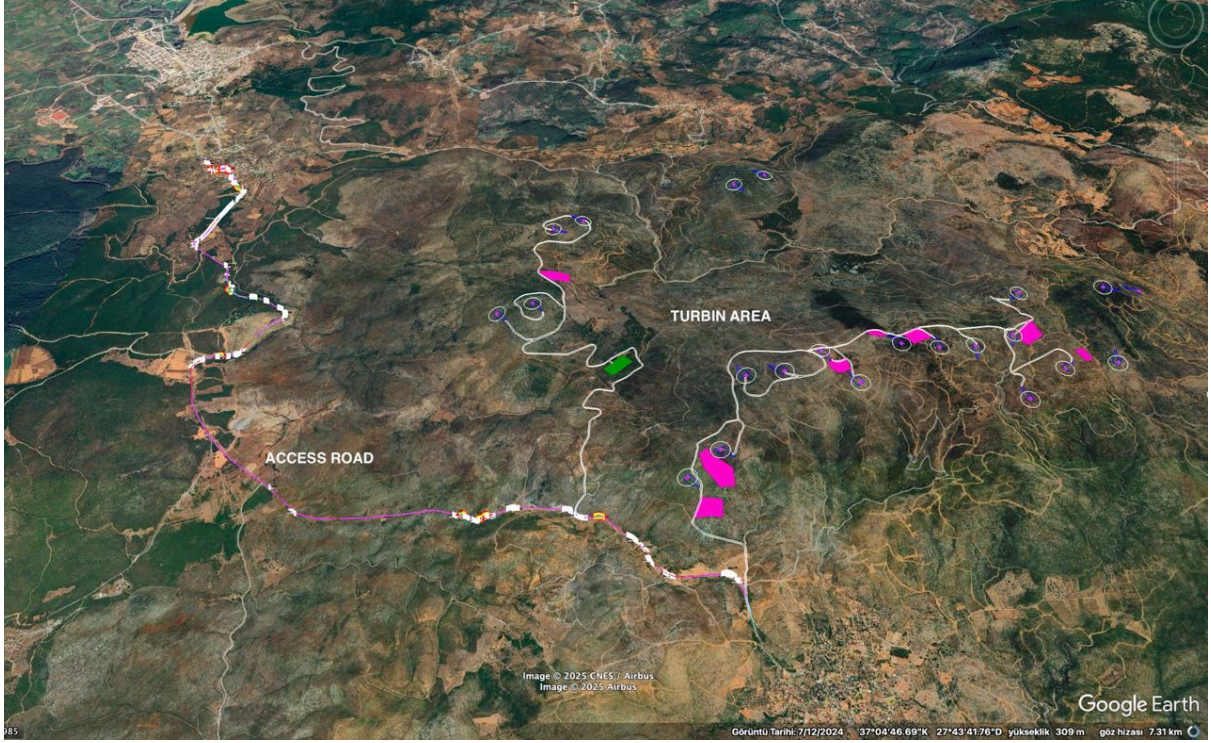
Mazı ve Gökpınar mahallelerindeki rüzgar türbini konumlarına ek olarak, erişim yolları ve enerji iletim hattı (EİH) inşaatı dahil olmak üzere, projenin doğrusal altyapı bileşenlerinden birkaç yerleşim yeri etkilenecektir.

Yeniköy Mahallesi, özellikle erişim yolunun inşası ve EİH'in güzergâhı nedeniyle Proje'den dolaylı olarak etkilenecek mahalle olarak belirlenmiştir. Bu bileşenler, hem orman

arazilerinin hem de özel mülkiyetli parsellerin kullanımını gerektirebilir, bu da geçici ve/veya kalıcı arazi edinimi ve araziye dayalı geçim kaynaklarının bozulmasına yol açabilir.

Mazı ve Gökpınar, türbinlerin konumları ve vinç platformları, depolama alanları ve erişim yolları gibi ilgili kalıcı altyapıdan doğrudan etkilenmektedir. Mazı'da bazı türbinler ve ilgili bileşenler özel mülkiyet arazilerinde bulunmaktadır, bu da inşaat ve işletme sırasında ekonomik yerinden edilme ve arazi kullanımının kısıtlanmasına neden olabilir.

Mazı, Gökpınar ve Yeniköy yerleşimleri, Projenin Etki Alanı içinde öncelikli alanlar olarak kabul edilmektedir ve bu nedenle Geçim Kaynakları Geri Kazanım Planı'nın (GKGKP) ana odak noktasıdır.



ŞEKİL 1-3 RES İLETİM HATTI VE ERİŞİM YOLU

Bu nedenle, tüm bu yerleşim yerleri, kapsayıcı katılım, risk azaltma ve uygun durumlarda adil tazminatın sağlanması için Geçim Kaynakları Geri Kazanım Planı ve sosyal etki değerlendirme sürecinde dikkate alınmıştır.

1.7 PROJE'NİN ETKİ ALANI

Arturna RES'nin GKGKP'si için Etki Alanı (EA), sosyal bir bakış açısıyla özel olarak tanımlanmış olup, arazi edinimi, erişim kısıtlamaları ve geçim kaynaklarıyla ilgili diğer Proje kaynaklı etkilerden doğrudan veya dolaylı olarak etkilenebilecek yerleşim yerleri ve arazi kullanıcılarına odaklanmaktadır.

ÇSED'de tanımlanan genel Proje EA, biyofiziksel alıcıları kapsayan daha geniş bir kapsamı dikkate alırken, GKGKP EA, araziye dayalı geçim kaynaklarının etkilenebileceği ve restorasyon veya tazminat önlemlerinin gerekli olabileceği belirli coğrafyaları ele almak üzere iyileştirilmiştir.

GKGKP EA şunları içerir:

- Türbinler, erişim yolları, enerji iletim hatları (EİH) ve inşaat tesisleri (ör. kamplar ve depolama alanları) için arazinin kalıcı veya geçici olarak edinildiği alanlar;
- Proje alanına yakın, orman alanlarına, ortak arazilere veya diğer üretken varlıklara erişim kısıtlamaları yaşayabilecek yerleşim yerleri;
- Proje inşaatı ve işletimi ile ilişkili trafik artışı, işgücü akını, yerel pazarlardaki değişiklikler veya istihdam fırsatları nedeniyle dolaylı olarak etkilenebilecek yerleşim yerleri

Nisan 2025'teki saha çalışması, paydaş görüşmeleri ve saha gözlemlerine dayanarak, aşağıdaki yerleşim yerleri Arturna RES için GKGKP EA'nin bir parçası olarak belirlenmiştir:

- **Mazı Mahallesi (Bodrum İlçesi):** Mazı, rüzgar türbini konumları, erişim yolları ve EİH dahil olmak üzere birçok proje bileşeninden doğrudan etkilenmektedir. Bu mahalledeki proje alanı hem orman hem de özel mülkiyetli arazi parsellerini içermektedir. Saha ziyaretleri ve hane halkı görüşmelerine göre, gençler arasında turizm ve hizmetler alanındaki tarım dışı istihdam baskın olmakla birlikte, zeytin yetiştiriciliği, küçük ölçekli hayvancılık ve mevsimlik arıcılık gibi ikincil geçim kaynakları birçok hane halkı için önemini korumaktadır. Özellikle arıcılık, hem yerel hem de göçebe arıcılar tarafından yapılmaktadır. Danışma toplantıları sırasında, inşaat çalışmaları veya kısıtlı bölgeler nedeniyle otlatma ve arıcılık alanlarına erişimin kaybedilebileceği endişesi dile getirilmiştir. Etkilenen arazilerin çoğu aktif olarak ekilmese de, bazıları kullanılmayan veya mevsimlik olarak kullanılan yapılara sahiptir. Bir yapı (Parsel 400/1) mevsimsel olarak kullanılırken, bir diğeri (kayıtlı olmayan parsel) yılda 10 aydan fazla bir süre boyunca yerleşim yeri olarak kullanılır ve savunmasız bireyleri barındırır. Tüm bu durumlar GKGKP'nin kapsamına dahildir.
- **Gökpınar Mahallesi (Milas İlçesi):** Gökpınar, tamamı orman arazisi üzerinde bulunan dört türbin konumundan doğrudan etkilenmektedir. Bu mahallede özel arazi alımı beklenmemektedir. Ancak, inşaat erişimi ve rahatsızlık ile ilgili geçici etkiler, ormana bağlı geçim faaliyetlerini etkileyebilir. ÇSED saha çalışması sırasında, GKGKP ile ilgili sorular da dahil olmak üzere yapılandırılmış görüşmeler mahalle sakinleri ile yapılmıştır. Önemli fiziksel veya ekonomik yerinden edilme riski tespit edilmemiştir, ancak arıcılık ve mevsimlik toplama gibi sınırlı orman faaliyetleri kesintiye uğrayabilir.
- **Yeniköy Mahallesi:** Yeniköy, doğrudan herhangi bir proje altyapısına ev sahipliği yapmasa da, planlanan erişim yolu güzergâhlarına yakınlığı ve inşaatla ilgili potansiyel trafik ve rahatsızlıklar nedeniyle daha geniş Etki Alanı içinde yer almaktadır. Yol yapımından kaynaklanan herhangi bir gayri resmi arazi kullanımı veya kaynak erişim kısıtlaması izlenecek ve tespit edilmesi halinde GKGKP uygulama kapsamına dahil edilecektir.

Bu yerleşim yerleri, ekonomik olarak yerinden edilmiş, erişim kısıtlamasına maruz kalmış veya dolaylı olarak etkilenmiş tüm potansiyel olarak etkilenen bireylerin tespit edilmesini ve tazminat önlemleri ile geçim kaynaklarının geri kazanımına yönelik desteklerin tasarımı dikkate alınmasını sağlamak için GKGKP Etki Alanına dahil edilmiştir.

2. ARAZİ EDİNİMİ VE GEÇİM KAYNAKLARI BAĞLAMİ

Bu bölümde, Arturna RES için gerçekleştirilen arazi ediniminin yasal çerçevesi, arazi türleri ve ölçeği özetlenmekte ve yerel geçim kaynakları üzerindeki ilgili etkiler incelenmektedir. Ayrıca, arazi kullanım modelleri ve Projeden Etkilenen Kişilerin (PEK) sosyo-ekonomik özelliklerine genel bir bakış sunulmaktadır. Arazi edinimi ve geçim kaynakları dinamikleri arasındaki ilişkiyi anlamak, herhangi bir ekonomik yerinden edilmenin IFC Performans Standardı 5 (PS5) ve EBRD Çevresel ve Sosyal Gereklilik 5 (ESR5) ile uyumlu olarak, zamanında tazminat ve hedefli geçim kaynaklarının geri kazanımı desteği yoluyla ele alınmasını sağlamak için çok önemlidir.

2.1 ARAZİ TÜRLERİNE VE YASAL SATIN ALMA ÇERÇEVESİNE GENEL BAKIŞ

Proje için gerekli arazi üç ana kategoriye ayrılır: devlet orman arazisi, özel mülkiyet arazisi ve kayıt dışı/gayri resmi olarak kullanılan arazi.

- **Devlet Orman Arazileri:** Gökpınar'daki tüm türbin konumları ve Mazi'daki türbinlerin çoğu dahil olmak üzere projenin altyapısının çoğu devlet orman arazileri üzerinde yer almaktadır. Bu araziler 6831 sayılı Orman Kanunu ile düzenlenmektedir ve kullanımları için Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından verilen uzun vadeli (genellikle 49 yıllık) intifa hakkı izni gerekmektedir. EİH koridoru ve erişim yolları da ağırlıklı olarak orman arazilerinden geçmesi beklenmektedir.
- **Özel Mülkiyet Arazileri:** Proje ihtiyaçları doğrultusunda, çoğunlukla erişim yolları, türbin sahaları ve şalt sahası için Mazi'da 12 adet özel mülkiyet parseli kamulaştırmaya söz konusudur. Önemli detaylar şunlardır:
 - Parsel No. 396/1 ve 393/10: Rüzgar türbini temellerini barındırır.
 - Parsel No. 400/1: Hem erişim yolunu hem de şalt sahasını barındırır; mülkiyet üç eşit paya bölünmüştür; yasal temsilciler aracılığıyla bazı iletişim devam etmektedir.
 - Parsel No. 391/3: Taş bir yapı içermektedir; aktif olarak konut olarak kullanılmamaktadır. Erişim yolunun bir kısmını barındırmaktadır.
 - Parsel No. 393/28 ve 393/21: Parsel alanının %100'ü etkilenecek şekilde tamamen satın alınacaktır.
 - Kalan parseller kısmen satın alınacak ve çoğu durumda kullanılabilirlik korunacaktır.

Tüm arazi edinimleri 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu kapsamında gerçekleştirilmekte olup, tazminat, yapılar ve kullanım kaybı dahil olmak üzere tam yenileme maliyetine göre hesaplanmaktadır.

Kayıt Dışı/Gayri Resmi Olarak Kullanılan Arazi: Saha çalışması sırasında, projenin EA'si içinde kayıt dışı bir konut yapısı tespit edilmiştir. Bu yapı, dört savunmasız kişi dahil olmak üzere yedi kişi tarafından yıl boyunca kullanılmaktadır. Hane reisi, bölgedeki hayvancılık faaliyetlerinden geçimini sağlamaktadır. Kamulaştırma planında resmi olarak

listelenmemiş olmasına rağmen, bu durum ekonomik olarak yerinden edilmiş hane olarak GKGKP'ye dahil edilmiştir.

İletim Hattı ve Yol Koridorları: EİH güzergâhı Kasım 2025 itibarıyla kesinleşmiştir ve özel mülkiyete ait 3 parsel içermektedir.

Proje geliştiricisi, tüm arazi alımlarının 2942 sayılı Türk Kamulaştırma Kanunu'na uygun olarak ve IFC PS5 ve EBRD ESR5 gereklilikleriyle uyumlu olarak gerçekleştirilmesini taahhüt etmektedir. Buna şunlar dahildir:

- Tam yenileme maliyetine göre tazminat,
- Gayri resmi kullanıcılar ve savunmasız grupların dahil edilmesi,
- Yapılar, geçim kaynakları (ör. hayvancılık, arıcılık) ve tapusuz arazi kullanımının dikkate alınması.

Tablo 2-1, arazi türleri ve geçerli yasal prosedürlere genel bir bakış sunmaktadır.

TABLO 2-1 ARAZİ TÜRLERİ VE GEÇERLİ YASAL PROSEDÜRLERE GENEL BAKIŞ

Arazi Türü	Proje Kullanımı / Etkilenen Bileşenler	Yasal Sahibi	Uygulanabilir Yasa / Yönetmelik	Satın Alma Prosedürü	Projeden Etkilenen Kişiler (PEK)
Devlet Orman Arazisi	Rüzgar türbini sahaları (Gökpınar'dakiler dahil), erişim yolları, şalt sahası, fazla kazı malzemesi depolama alanları	Tarım ve Orman Bakanlığı	6831 Sayılı Orman Kanunu	Bakanlık onayı ile uzun vadeli intifa hakkı izni (genellikle 49 yıl)	Evet – Potansiyel gayri resmi kullanıcılar (ör. arıcılar, mevsimlik orman toplayıcıları)
Özel Arazi	Mazı'daki erişim yolları ve türbin konumları; 14 adet etkilenen parsel, bazıları kullanılmayan veya mevsimsel olarak kullanılan yapılara sahip, EİH için 3 parsel	Özel şahıslar	2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu	Tam yenileme bedeli tazminatı ile kamulaştırma	Evet – Yasal sahipler; bir vaka savunmasız bir haneyi içermektedir (yapı yıl boyunca kullanılmaktadır)
Kayıt Dışı / Gayri Resmi Kullanım Arazisi	Hayvancılıkla geçimini sağlayan ve yıl boyunca aktif olarak kullanılan bir yapı; tapu kaydı yok	Tapu kaydı yok (gayri resmi kullanım)	IFC PS5 ve EBRD ESR5 / Geleneksel Kullanım Tanıma	GKGKP aracılığıyla dahil edilmiştir; tazminat ve geçim desteği almaya hak kazanmıştır	Evet – 1 hane (4 savunmasız kişi dahil 7 kişi)

2.1.1 ARAZİ KULLANIMI, MÜLKİYET VE PROJE ETKİSİ

2.1.1.1 ARAZİ KULLANIMI VE MÜLKİYET TÜRLERİ

Arazi kullanımı ve mülkiyet, EA'da aşağıdaki özelliklere sahiptir:

Gökpınar'daki beş türbin lokasyonu (T2, T3, T4, T5, T17) devlet orman arazisi üzerinde bulunmaktadır.

- Mazi'da türbin sahaları, erişim yolları ve enerji iletim hattı, orman arazileri ve özel mülkiyet parsellerinden geçmektedir.
- Özellikle erişim yolu güzergâhları boyunca bulunan birkaç parsel kısmi satın alma bölgelerini içerirken, birkaçı tam satın almaya tabidir (örneğin, Parseller 393/28 ve 393/21).
- Saha çalışması sırasında, resmi parsel kayıtlarında yer almayan bir gayri resmi konut yapısı tespit edilmiş olup, bu yapı (sosyoekonomik, yasal ve fiziksel maruz kalma faktörlerinin birleşimi nedeniyle) savunmasız bir hane halkı tarafından kullanılmaktadır.

Projenin ayak izi şunlardan oluşmaktadır:

- 22 rüzgar türbini
- Erişim yolları ve vinç platformları
- Bir şalt sahası
- Bir enerji iletim hattı (EİH)
- Geçici inşaat alanları ve fazla kazı malzemesi depolama alanları

Her arazi türü farklı bir yasal sürece tabidir:

- Orman Arazisi – 6831 sayılı Orman Kanunu'na tabidir; uzun vadeli intifa hakkı izni gerektirir (genellikle 49 yıl).
- Özel Arazi – 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu kapsamında kamulaştırılır ve tam yenileme maliyetiyle tazmin edilir.
- Kayıtlı Olmayan/Gayri Resmi Olarak Kullanılan Arazi – IFC PS5 ve EBRD ESR5 ile uyumlu GKGKP önlemleri ile ele alınır.

Projeden etkilenen yerleşim yerleri ve araziyle ilgili etkilerin niteliği Tablo 2-2'de özetlenmiştir. Tablo 2-3, Projenin arazi ihtiyacını ve arazi edinim durumunu göstermektedir.

TABLO 2-2 ARAZİ EDİNİMİ NEDENİYLE PROJENİN ETKİLERİ

Projeden Etkilenen Yerleşim Yerleri	Etki Türü
Mazi (Bodrum)	Rüzgar türbini konumları, erişim yolları, şalt sahası, EİH güzergâhı, kısmi/tam arazi edinimi, 1 savunmasız gayri resmi hane halkı
Gökpınar (Milas)	Orman arazisi üzerinde rüzgar türbini konumları; özel arazi edinimi öngörülmemektedir
Yeniköy (Bodrum)	Erişim yolu hizalamasından kaynaklanan potansiyel dolaylı etkiler (doğrulama aşamasında)

TABLO 2-3 PROJENİN ARAZİ İHTİYACI VE ARAZİ EDİNİM DURUMU

Proje Bileşeni	Etkilenen toplam parsel sayısı	Toplam etkilenen alan (ha)	Özel parsel sayısı	Kamuya ait (orman/mülkiyet)	Etki türü	Arazi edinimi durumu
Toplam türbin platformu	11	39,49	3	3 (Hazine) ve 5 (Orman)	Kalıcı Arazi edinimi	Enerji üretimi amaçlı kullanım hakları, 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 17. maddesi uyarınca uzun vadeli (49 yıllık) izinle verilmektedir.
Erişim Yolu için Toplam Alan	21	42,4	10	8 (Hazine), 3 (Orman)	Özel parseller için kalıcı arazi edinimi	
Şalt sahası alanı	2		1	1 (Orman)	Kalıcı	Enerji üretimi amaçlı kullanım hakları, 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 17. maddesi uyarınca uzun vadeli (49 yıllık) izin ile verilmektedir. Orman Kanunu'nun 17. maddesi uyarınca gerekli olan nihai orman izni alınmıştır.
Mobilizasyon Alanı	2	0,6874	2	-	Geçici	Yükleniciler tarafından 1 yıllık kira sözleşmeleri imzalandı.
Toplam Fazla Kazı Malzemesi Depolama Alanı (gerekirse)	-	-	-	-	Geçici	Kazı ve dolgu dengelidir.

Proje Bileşeni	Etkilenen toplam parsel sayısı	Toplam etkilenen alan (ha)	Özel parsel sayısı	Kamuya ait (orman/mülkiyet)	Etki türü	Arazi edinimi durumu
Proje için ara toplam	23*	81,89	16	9	-	-
EİH (Direkler)	3	-	3	-	Direkler için kalıcı	TEİAŞ'ın yetki alanı dahilinde
EİH (Kablo)		0,19**			İrtifak hakları (arazi kullanım kısıtlamaları ile)	

*Bazı türbinler, yollar ve şalt sahası aynı parsel üzerinde yer aldığından, yani birbirleriyle çakıştığından, rakamlar doğrudan toplanmamıştır.

** Etkilenen alan özel parseller için verilmiştir.

Türbinlerin konumu ve arazi mülkiyet durumunun özeti Tablo 2- ve Tablo 2-5'de sunulmaktadır.

TABLO 2-4 TÜRBİN KONUMU VE ARAZİ MÜLKİYETİ

Türbin	İl	İlçe	Mahalle	Mülkiyet Durumu
T1	Muğla	Bodrum	Mazı	Devlet Ormanı
T2	Muğla	Milas	Gökpınar	Devlet Ormanı
T3	Muğla	Milas	Gökpınar	Devlet Ormanı
T4	Muğla	Milas	Gökpınar	Devlet Ormanı
T5	Muğla	Bodrum	Mazı	Devlet Ormanı
T6	Muğla	Bodrum	Mazı	Devlet Ormanı
T7	Muğla	Bodrum	Mazı	Devlet Ormanı
T8	Muğla	Bodrum	Mazı	Devlet Ormanı
T9	Muğla	Bodrum	Mazı	Devlet Ormanı
T10	Muğla	Bodrum	Mazı	Devlet Ormanı
T11	Muğla	Bodrum	Mazı	Devlet Ormanı
T12	Muğla	Bodrum	Mazı	Devlet Ormanı
T13	Muğla	Bodrum	Mazı	Özel
T14	Muğla	Bodrum	Mazı	Özel
T15	Muğla	Bodrum	Mazı	Devlet Ormanı
T16	Muğla	Bodrum	Mazı	Özel
T17	Muğla	Bodrum	Mazı	Devlet Ormanı

Türbin	İl	İlçe	Mahalle	Mülkiyet Durumu
T18	Muğla	Bodrum	Mazı	Devlet Ormanı
T19	Muğla	Bodrum	Mazı	Devlet Ormanı
T20	Muğla	Bodrum	Mazı	Devlet Ormanı
T21	Muğla	Bodrum	Mazı	Özel
T22	Muğla	Bodrum	Mazı	Devlet Ormanı
T23	Muğla	Bodrum	Mazı	Devlet Ormanı

TABLO 2-25 TÜRBİN KONUMLARI ARAZİ EDİNİMİ

İl	İlçe	Yerleşim	Parsel No	Sahip Türü	Mülkiyet	Arazi Türü	Toplam Alan (m ²)	Kamulaştırılan Alan (m ²)	Kullanım Amacı
Muğla	Bodrum	Mazı	393/10	Özel	1/1	İhtilafı Arazi	9.037,36	7.003,82	Türbin Pedi
Muğla	Bodrum	Mazı	393/11	Hazine	1/1	Tarım	9.415,64	0	Türbin Pedi
Muğla	Bodrum	Mazı	393/15	Özel	1/1	Tartışmalı Parsel	17.781,39	~1.986,35	Türbin Pedi
Muğla	Bodrum	Mazı	393/20	Hazine	1/1	Çalılık	5.461,62	0	Türbin Pedi
Muğla	Bodrum	Mazı	396/1	Özel	1/1	Tarımsal	14.352,60	8.909,73	Türbin Pedi
Muğla	Bodrum	Mazı	400/1	Özel	1/1	Tarımsal	13.360,97	8.337,43	Servis Yolu ve Şalt Sahası

2.2 İLGİLİ TESİSLER VE ALTYAPI İÇİN ARAZİ GEREKSİNİMLERİ

Arturna Rüzgar Enerji Santrali Projesi alanının büyük bir kısmı, Aydın-Muğla-Denizli Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzenleme Planı'nda belirtildiği üzere, devlet orman arazileri içinde yer almaktadır. Ancak, projenin bazı bileşenleri, özellikle Mazı Mahallesi'ndeki erişim yolları ve türbin temelleri, özel mülkiyetli parsellerin satın alınmasını gerektirmektedir.

Planlanan 22 rüzgar türbini konumundan:

- Gökpınar'daki dört türbinin tamamı devlet orman arazisi üzerinde bulunmaktadır.
- Mazı'da türbinlerin çoğu orman arazileri üzerinde yer almaktadır; ancak T14, T16 ve T21 özel mülkiyetli tarım arazileri üzerinde bulunmaktadır.
- Şalt sahası ve erişim yolu ağının birkaç bölümü de özel arazilerle kesişmekte olup, bu durum ulusal yasalar uyarınca kamulaştırma ihtiyacını doğurmaktadır.

Müşteri tarafından yapılan sahaya özgü arazi mülkiyeti analizine göre:

- Toplam 14 özel mülkiyetli parsel kısmi veya tam kamulaştırmaya tabidir.

- Bu parsellerden ikisinde yapı bulunmaktadır: 391/3 numaralı parselde taş bir ev, 400/1 numaralı parselde ise mevsimlik olarak kullanılan bir yapı bulunmaktadır. Bunlar Geçim Kaynakları Geri Kazanım Planı (GKGKP) kapsamında değerlendirilmektedir.
- GKGKP saha çalışması sırasında, savunmasız bir hane halkı tarafından işgal edilen kayıt dışı bir yapı daha tespit edilmiş ve projenin kapsama alanı içinde yer alması nedeniyle GKGKP'ye dahil edilmiştir.

Türkiye'de enerji projeleri için arazi edinimi, kamu yararı için özel mülkiyete ait taşınmazların edinilmesine izin veren 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu ile düzenlenmektedir. Gönüllü anlaşmaya varılamayan durumlarda, resmi kamulaştırma prosedürleri uygulanır. Tazminat, hem Türk mevzuatı hem de IFC PS5 ve EBRD ESR5 ile uyumlu olarak tam yenileme maliyetinden ödenmelidir.

Yasal gereklilikler ve teknik sıralama doğrultusunda:

- Türbin alanlarında jeolojik ve jeoteknik sondaj çalışmaları yürütülecek olup, bu çalışmalar arazi mülkiyeti haritalarının yerel olarak güncellenmesini gerektirebilir.
- Nihai kadastro doğrulama ve haritalama çalışmaları, her bir proje bileşeninin kesin edinim sınırlarını belirleyecektir.
- İzin veya kamulaştırma yoluyla olsun, tüm arazi edinim süreçleri arazi kullanıcılarının tanımlanmasını içerecek ve uygun olduğu durumlarda, özellikle ekonomik yerinden edilme veya arazi kaynaklı gelir kaynaklarına erişimin kaybı ile ilgili durumlarda, geçim kaynaklarının geri kazanımına yönelik önlemlerin alınmasını tetikleyecektir.

2.2.1 ENERJİ İLETİM HATTI

Türkiye'de Enerji İletim Hatlarının (EİH) inşaatı ve işletilmesi, Türkiye Elektrik İletim İşletme Kuruluşu (TEİAŞ) yetkisi altındadır. TEİAŞ, proje onayı, arazi edinimi ve irtifak hakkı tesis edilmesi, inşaat yönetimi ve EİH'lerin uzun vadeli işletilmesinden nihai olarak sorumlu kurumdur. Proje Şirketi, TEİAŞ adına tasarımı hazırlamış ve hazırlık çalışmalarını üstlenmiştir; ancak süreç boyunca mülkiyet, hesap verebilirlik ve düzenleyici yetki TEİAŞ'a aittir.

Arturda Rüzgar Enerji Santrali Projesi için Enerji İletim Hattı'nın (EİH) nihai güzergâhı Ekim 2025'te kesinleşmiştir. EİH'nin inşası nedeniyle toplam 3 özel parsel, havai elektrik kablolarından etkilenmektedir.

İrtifak hakkı temelli kamulaştırma, 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu uyarınca gerçekleştirilecek ve IFC PS5 ve ESR5 ile uyumlu olarak, tüm arazi sahiplerine veya hak sahiplerine tam yenileme maliyeti tazminatı ödenecektir.

2.2.1.1 KAMULAŞTIRMA ÇALIŞMALARI

EBRD ESR5 uyarınca, ulusal hükümet tarafından kamulaştırılan parseller için tazminat, adaleti ve geçim kaynaklarının geri kazanımını garanti eden ilkelere uygun olmalıdır. Süreç, yerinden edilmeyi önlemeyi veya en aza indirmeyi amaçlamalıdır ve kaçınılmaz olduğu durumlarda, etkilenen kişiler, amortisman kesintisi yapılmaksızın, işlem ücretleri dahil olmak üzere tam yenileme maliyetini karşılayan tazminat almalıdır. Tazminat, yerinden edilme gerçekleşmeden önce ödenmelidir ve proje sponsoru, hükümetin yürüttüğü

kamulaştırmanın ESR5 standartlarına uygun olmasını sağlamaktan sorumludur. Bu, tazminatın yeterli ve zamanında olduğunu ve savunmasız grupların korunduğunu doğrulamayı da içerir. Ayrıca, şeffaf ve bilgilendirilmiş onama temelinde olması koşuluyla, müzakere yoluyla uzlaşma tercih edilir.

EBRD ESR5 kapsamında, gayri resmi arazi kullanıcıları, kamulaştırma nedeniyle (fiziksel veya ekonomik olarak) yerinden edilirlerse, yine de tazminat ve destek alma hakkına sahiptir. ESR5, yasal statüleri ne olursa olsun, etkilenen tüm kişilerin adil bir şekilde muamele görmesi ve kaybedilen varlıklar ve geçim kaynakları için tam yenileme maliyetinde tazminat alması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu, yaşam standartlarının ve gelir kaynaklarının yeniden tesis edilmesi veya iyileştirilmesi için destek sağlanmasını da içerir. Enerjisa Üretim, kamulaştırma ulusal hükümet tarafından gerçekleştirilse bile, gayri resmi kullanıcıların erken tespit edilmesini, anlamlı bir şekilde danışılmasını ve uygun yeniden yerleştirme yardımı ve geçim kaynaklarının yeniden tesis edilmesi önlemlerinin sağlanmasını temin etmelidir.

Türkiye'de, EİH'lerin inşaatı ve işletilmesi Türk Elektrik İletim Anonim Şirketi'nin (TEİAŞ) yetkisi altındadır. TEİAŞ, proje onayı, arazi edinimi ve irtifak hakkı tesis edilmesi, inşaat yönetimi ve EİH'lerin uzun vadeli işletilmesinden nihai olarak sorumlu kurumdur. Proje Şirketi, TEİAŞ adına tasarımı hazırlamış ve hazırlık çalışmalarını üstlenmiştir; ancak, süreç boyunca mülkiyet, hesap verebilirlik ve düzenleyici yetki TEİAŞ'a aittir. EİH'ler TEİAŞ'a ait olduğundan, kamulaştırma sürecinin tamamı TEİAŞ tarafından yürütülmektedir. Ancak, Enerjisa Üretim'in sahada direk kurulumlarına daha erken başlamak için süreci hızlandırması gereken durumlarda, Enerjisa Üretim kamulaştırma öncesinde direklerin kurulacağı parsellerin sahipleriyle müzakere yapabilir. Bu gibi durumlarda, direk başına önceden belirlenmiş bir tutar üzerinden arazi sahiplerine yapılan ödemeler karşılığında onay formları imzalanabilir. EİH güzergâhı Ekim 2025 itibarıyla kesinleşmiştir.

Projenin arazi edinim süreci kapsamında Enerjisa Üretim, kamulaştırma işlemlerinin başlatılmasından önce etkilenen parsel sahipleriyle müzakere ve bilgilendirme toplantıları düzenlemektedir. EPDK'nın standart prosedürüne uygun olarak, kamulaştırma süreci Madde 27, Madde 8 ve Madde 10 sırasına göre yürütülmektedir. Süreç şu şekilde ilerlemektedir: (i) Enerjisa Üretim tarafından parsel sahipleriyle arazi kiralama düzenlemeleri konusunda yapılan ilk toplantılar ve (ii) resmi kamulaştırma sürecinin bir parçası olarak EPDK tarafından yapılan müzakere toplantısı. Enerjisa Üretim ile parsel sahipleri arasında bir anlaşmaya varılması halinde kamulaştırma gerekmemektedir.

2.2.2 ERİŞİM YOLLARI

Rüzgar türbini konumlarını, salt sahasını ve Mazı ve Gökpınar mahallelerindeki diğer proje altyapısını birbirine bağlamak için erişim yolları inşa edilecek veya iyileştirilecektir. Kadastro analizi ve saha doğrulamasına göre:

- Erişim yolunun bazı bölümleri Mazı'daki özel arazilerden geçmekte olup, bu durum birden fazla parselde kısmi veya tam arazi istimlakine neden olmaktadır (bkz. Tablo 2-1).
- Gökpınar'da, tüm yol bölümlerinin devlet orman arazileri içinde kalması beklenmektedir.

- Bir adet gayri resmi konut yapısı ve çok sayıda özel mülkiyetli tarım arazisi (örneğin, 393/28, 393/21) yol güzergâhından doğrudan etkilenmektedir.

Etkilenen tüm özel parseller, 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu uyarınca, tam yenileme bedeli ile tazmin edilerek istimlak edilmektedir. Arazi sahiplerinin yanı sıra, gayri resmi kullanıcılar (örneğin, hayvancılıkla uğraşanlar, mevsimlik çiftçiler) da etkilenebilir ve bu durum GKGKP ile ele alınmaktadır.

Aşağıdaki arazi edinim verileri, erişim yolu arazi edinim özetini sunmaktadır:

TABLO 2-6 ERİŞİM YOLU ARAZİ EDİNİMİ

İl/İlçe/Yerleşim	Parsel No	Sahiplik Türü	Mülkiyet	Arazi Türü	Toplam Alan (m ²)	Kamulaştırma/İrtifak Alanı (m ²)	Kullanım Amacı
Muğla/Bodrum/Mazı	391	Hazine	1	Çalılık	14.448,35	3.466,57	Erişim Yolu
	391	Özel	1	İnşaat alanı + Arazi	11.796,37	1.007,51	Erişim Yolu
	393	Hazine	1	Çalılık	1.440,87	674,26	Erişim Yolu
	393	Hazine	1	-	14.873,20	4.935,14	Erişim Yolu
	393	Hazine	1	Çalılık	6.487,36	2.602,97	Erişim Yolu
	393/8	Hazine	1	Çalılık	8.237,19	1.270,83	Erişim Yolu
	393/11	Hazine	1	Tarım	9.415,64	1.648,89	Erişim Yolu
	393/15	Tartışmalı	1	Anlaşmazlık Konusu Arazi	355.886,37	11.986,55	Erişim Yolu
	393/21	Özel	1	Tarımsal	3.563,49	3.563,49	Erişim Yolu
	393/22	Özel	1/1	Tarım	6.493,25	1.128,01	Erişim Yolu
	393/25	Özel	1	Tarımsal	385,20	62,32	Erişim Yolu
	393/26	Özel	1/1	Tarımsal	788,34	384,12	Erişim Yolu
	393/27	Özel	1/1	Tarımsal	340,64	81,46	Erişim Yolu
	393/28	Özel	1/1	Tarımsal	258,16	258,16	Erişim Yolu
	393/29	Özel	1/1	-	773,15	74,11	Erişim Yolu

İl/İlçe/Yerleşim	Parsel No	Sahiplik Türü	Mülkiyet	Arazi Türü	Toplam Alan (m ²)	Kamulaştırma/İrtifak Alanı (m ²)	Kullanım Amacı
	394/1	Hazine	1	Çalılık	80	124,55	Erişim Yolu
	395	Hazine	1	-	6.170,13	1.026,73	Erişim Yolu
	400	Özel	1	Tarımsal	13.360,97	116,25	Erişim Yolu

Arturna RES sahasına erişim, Mazı ve Gökpınar mahallelerindeki mevcut kırsal yollar üzerinden sağlanacak ve Yeniköy'den potansiyel besleme bağlantıları olacaktır. Bu mevcut yollar, inşaat trafiğini ve ağır türbin bileşenlerini barındırabilmek için gerekli yerlerde genişletilecek ve güçlendirilecektir.

Yerel trafiğin aksamasını en aza indirmek veya hassas arazileri önlemek için geçici sapmalar veya baypaslar yapılabilir. Tüm yol iyileştirmeleri ve inşaat aşamasındaki erişim, yerel yetkililer ve topluluklarla koordine edilecek ve arazi edinimi ihtiyaçları, ayrıntılı mühendislik tasarımına göre kesinleştirilecektir.

3. GKGKP'NİN YASAL VE DÜZENLEYİCİ ÇERÇEVESİ

ARTURNA Rüzgar Enerji Projesi için GKGKP, arazi edinimi, tazminat ve Projeden Etkilenen Kişilerin (PEK) haklarını düzenleyen ilgili Türk yasal çerçevesi ile IFC PS5, EBRD ESR5 gibi uluslararası standartlar tarafından yönlendirilmektedir. Projeye uygulanabilir temel ulusal yasal araçlar aşağıda özetlenmiştir.

3.1 ULUSAL MEVZUAT

Arazi edinimini düzenleyen yasal ve düzenleyici çerçeveyi anlamak, projenin arazi gereksinimlerini ve etkilenen kişiler üzerindeki ilgili etkileri doğru bir şekilde yorumlamak için çok önemlidir. Bu bölümde, Türkiye'de arazi edinimi, tazminat ve mülkiyet düzenlemelerine uygulanabilir temel ulusal yasalar ve prosedürler özetlenmiştir. Aşağıdaki alt bölümlerde, bu GKGKP'ye uygulanabilir ilgili ulusal yasalar açıklanmaktadır.

Kamulaştırma Kanunu (2942 sayılı Kanun)

Kamulaştırma Kanunu, kamu yararına olan projeler için özel şahıslara veya tüzel kişilere ait taşınmaz malların edinilmesine ilişkin usulleri düzenler. Tazminatın hesaplanması, irtifak hakkı tesis edilmesi ve arazi mülkiyetinin devri için yasal gereklilikleri belirler.

Bu kanun, ARTURNA RES Projesi kapsamında arazi edinimini düzenleyen başlıca yasal araçtır ve rüzgar türbinleri, iletim hatları ve erişim yolları gibi altyapı için kalıcı edinim ve geçici veya sınırlı kullanım haklarını da kapsar.

Bu yasa, özel mülkiyete ait arazilere uygulanırken, hazine, orman veya mera arazilerinin edinimi veya kullanımı, sonraki alt bölümlerde özetlenen ayrı bir mevzuatla düzenlenmektedir.

Projeye İlgili Temel Hükümler:

- **Madde 3 – Kamulaştırma Temeli:** Kamu idareleri, altyapı projelerini (örneğin enerji tesisleri) uygulamak için taşınmaz malları, kaynakları ve ilgili hakları tam ve nakit olarak ödenen tazminat karşılığında kamulaştırabilir.
- **Madde 4 – İrtifak Hakları:** Arazi mülkiyeti değiştirilmediğinde, iletim hatları veya erişim yolları gibi altyapı için sınırlı kullanım hakları (irtifak hakları) verilebilir. Mülkiyet hakları önemli ölçüde zarar görmemişse, kamulaştırma gerekli olmayabilir.
- **Madde 5 – Kamu Yararı Kararı:** Arazi edinimi işlemine başlamadan önce yetkili kurum tarafından resmi bir kamu yararı kararı çıkarılmalıdır.
- **Madde 7-8 – İdari Prosedürler:** Kamulaştırma yetkilileri, ayrıntılı kadastro haritaları hazırlamalı, mülkiyet araştırmaları yapmalı ve belirlenen komisyonlar aracılığıyla değerlendirme ve müzakere süreçlerini başlatmalıdır. Arazi sahibi ile anlaşmaya varılırsa, bir protokol imzalanır ve ödeme 45 gün içinde yapılır.
- **Madde 10 – Yargı Süreci:** Anlaşma sağlanamazsa, tazminat miktarı hukuk mahkemesi tarafından belirlenir ve arazi idarenin adına tescil edilir. Süreç, uzman değerlemesi, duruşmalar ve yerel medyada yayınlanmasını içerir. Süreç, uzman değerlendirme, duruşmalar ve yerel medyada yayınlanmasını içerir. Bu nedenle, 10. madde sadece tazminatla ilgili anlaşmazlıklar için değil, aynı zamanda, arazi bölünmesi ve artık parsellerle ilgili itirazların çözülmesi için de yasal bir yol

sunmaktadır. Bu, adil ve şeffaf arazi edinimi sonuçları sağlamak için IFC PS5 ve EBRD ESR5 gereklilikleri bağlamında özellikle önemlidir.

- **Madde 11 – Değerleme İlkeleri:** Tazminat, projeden kaynaklanan arazi değerindeki artışları hariç tutar ve irtifak hakkı nedeniyle değerindeki düşüşleri dikkate alır.
- **Madde 12 – Kısmi Kamulaştırma:** Kalan arazi kullanılamaz hale gelirse (örneğin, çok küçük veya erişilemez), mal sahibi 30 gün içinde tam satın alma için başvurabilir.
- **Madde 14 – İtiraz Hakkı:** Etkilenen sahipler, bildirimden itibaren 30 gün içinde idari mahkemelerde kamulaştırma kararına itiraz edebilir.
- **Madde 18–19 – Mülkiyet Anlaşmazlıkları ve Kayıtlı Olmayan Araziler:** Anlaşmazlık veya kayıtlı olmayan araziler söz konusu olduğunda, mahkemeler delillere dayanarak tazminat ve hak sahiplerini belirler. Gayri resmi kullanıcılar genellikle ulusal yasalar kapsamında hak sahibi değildir, ancak gerektiğinde bu GKGKP kapsamında destek sağlanacaktır.
- **Madde 25 – Mülkiyetin Devri:** Mahkeme kararı kesinleştğinde, mülkiyet idareye geçer ve malik artık araziye kullanamaz veya değiştiremez. Bu noktadan sonra yapılan herhangi bir faaliyet tazmin edilmez.
- **Madde 27 – Acil Kamulaştırma:** Özel durumlarda (örneğin, acil kamu ihtiyacı), tazminat önceden yatırıldığı takdirde, tam yasal işlemler tamamlanmadan arazi satın alınabilir.
- **Madde 30 – Kamu Kurumları Arasında Devir:** Kamu kurumlarına ait taşınmaz mallar, tipik kamulaştırma işlemleri olmaksızın, resmi bir değerlendirme ve başvuru sürecinin ardından başka bir kuruma devredilebilir.

Ek Uygulanabilir Mevzuat

Yukarıdakilere ek olarak, aşağıdaki yasalar da geçerlidir:

- **Kadastro Kanunu (No. 3402):** Parsel sınırlarını ve yasal mülkiyet durumunu tanımlar.
- **Tapu Kanunu (Resmi Gazete No. 28738):** Tapu kaydı, değişiklikler ve mülkiyet haklarını düzenler.
- **Bildirim Kanunu (No. 7201):** Adresi bilinmeyenler de dahil olmak üzere, arazi sahiplerine yasal bildirimde bulunma prosedürlerini belirler.
- **Orman Kanunu (No. 6831):** Yenilenebilir enerji projelerinde orman arazilerinin kullanımı için izin ve çevresel tazminat gerektirir.
- **Mera Kanunu (No. 4342):** Mera arazilerinin dönüştürülmesini düzenler. Kullanım hakları tam olarak tanınmamakla birlikte, genellikle kamu kurumlarına tazminat ödenir.
- **Tarım Reformu Kanunu (No. 3083):** Tarımın artık mümkün olmadığı alanlarda arazi konsolidasyonunu ele alır.
- **Elektrik Piyasası Kanunu (6446 sayılı):** TEİAŞ'ın iletim tesislerinin inşası ve kamulaştırma işlemlerinin uygulanması konusundaki yetki ve sorumluluklarını tanımlar.

- **Medeni Kanun (No. 4721):** Mülkiyet hakları, irtifak hakları ve taşınmaz mallara ilişkin yasal ilkelere ilişkin temel kuralları belirler.
- **Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında 233 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname:** TEİAŞ dahil olmak üzere kamu iktisadi teşebbüslerinin kuruluşu, görevleri ve yetkileri için genel çerçeveyi belirler.
- **TEİAŞ Ana Sözleşmesi (29 Haziran 2001):** TEİAŞ'ın faaliyet kapsamını, organizasyon yapısını ve arazi edinimi ile ilgili özel hükümleri tanımlar.
- **Arazi Geliştirme ve Planlama Kanunu, Kadastro Kanunu, Orman Kanunu, Mera Kanunu, Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu vb.:** Arazi kullanımı, kadastro sınırları, orman ve mera alanları ile sanayi bölgelerini düzenler ve TEİAŞ'ın güzergâh planlama ve kamulaştırma süreçlerine rehberlik eder.
- **Çevre Kanunu ve Tarım Reformu Kanunu (No. 3083) ve diğer ilgili mevzuat:** İletim projeleri için arazi edinimi kararlarını etkileyen çevre koruma yükümlülüklerini ve tarım arazileri ile ilgili düzenlemeleri belirler.

3.1.1 ULUSAL YASA UYARINCA ARAZİ EDİNME SÜRECİ

Proje için arazi edinimi, 4650 sayılı Kanun ile değiştirilen 2942 sayılı Türk Kamulaştırma Kanunu'na göre gerçekleştirilir. Kanun, rüzgar enerjisi santralleri gibi yenilenebilir enerji projeleri de dahil olmak üzere kamu yararına olduğu düşünülen yatırımlar için özel arazilerin edinilmesine ilişkin prosedürleri belirler. Ulusal süreç aşağıdaki temel adımlardan oluşur:

1. Kamu Yararı Kararı

İlgili kamu kurumu (genellikle Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı veya İl İdaresi) Projenin kamu yararına olduğunu teyit eden ve kamulaştırma işlemlerinin başlatılmasına izin veren bir Kamu Yararı Kararı (PID) yayınlar.

2. Etkilenen Arazinin Belirlenmesi ve Mülkiyet Doğrulaması

PID'nin ardından, idare proje alanı içindeki tüm etkilenen parselleri (türbin konumları, erişim yolları, bağlantı hatları ve yardımcı tesisler) belirler. Arazi tapu bilgileri, mülkiyet, mülk sınırları ve yasal yükümlülükleri doğrulamak için Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'nden alınır.

3. Varlıkların ve Arazinin Değerlemesi

Kamulaştırma Kanunu'nun 11. maddesi uyarınca tazminatın belirlenmesi için bir Değerleme Komisyonu kurulur. Değerleme aşağıdakilere dayalı olarak yapılır:

- Benzer mülklerin mevcut piyasa değeri,
- Arazi türü, konumu ve kullanımı,
- Verimlilik (tarım arazileri için),
- Arazideki ağaçlar, mahsuller, yapılar ve diğer taşınmaz varlıklar. Gerekli hallerde bağımsız değerlendirme uzmanları görevlendirilebilir.

Ulusal mevzuata göre, arazi değerlendirme teknik olarak üç yöntem kullanılarak yapılabilir:

- Piyasa Değeri
- Dönüşüm Fiyatı
- Tamamlayıcı Değer

Arsa Değerlemesi

Kamulaştırma amaçlı arsa değerlemesi durumunda, kanun değerlemenin piyasa değeri kriterlerine dayandırılmasını şart koşmaktadır (2942 sayılı Kanun'un 11. maddesi).

Uygulamada, bir arsanın piyasa değeri, gerçek satış fiyatları bilinen benzer arsalarla doğrudan karşılaştırma yoluyla belirlenir. Bunun için şunlar gereklidir:

- teknik özellikler, büyüklük, konum, arazi kullanımı ve piyasa koşulları açısından benzer olan karşılaştırılabilir parsellerin belirlenmesi,
- bunların gerçek işlem fiyatlarının belirlenmesi,
- m² başına ortalama birim fiyatın hesaplanması.

Topografya, erişim, altyapı mevcudiyeti veya parsel şekli temelinde düzeltmeler yapılabilir.

Araziler ve Parseller Üzerindeki Yapıların Değerlemesi

Kamulaştırılacak alanlarda yapı varsa; öncelikle bu yapıların yüzey alanı, kategorisi ve yaşı belirlenir. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından her yıl açıklanan yapıların birim fiyatları ve birim fiyatı olmayan özel imalat yapıları için birim fiyat analizleri esas alınır ve kamulaştırma anındaki inşaat maliyetleri düşülür. 02.12.1982 tarihli ve 2318 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan ve Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe giren Emlak Vergisine Esas Alınacak Değerlerin Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik'in değiştirilen 23. maddesinde belirtilen inşaat kategorisi ve yaşına göre belirlenen amortisman payları bu inşaat değerinden düşülür ve maliyet kriterine göre yapının kamulaştırma değeri bulunur. Ayrıca, yapının bazı unsurlarının eksikliği veya fazlalığı, aynı sınıftaki yapılar için birim metrekare değerlerini azaltır veya artırır. Aynı özelliklere sahip yapılarda bile, kullanılan malzemenin kalitesindeki değişiklik inşaat değerini değiştirir. Bu durumda yapılması gereken, envanteri hazırlanan yapıda eksik veya fazla olan unsurların maliyetlerini hesaplamak ve bunları inşaat değerinden düşmek/eklemektir.

Arazi edinim planı kapsamında, yapıların (varsa) tam yenileme maliyetini karşılamak üzere tazminat ödenecektir.

Enkaz Değeri

Mal sahibi enkazı elinde tutarsa, enkazın değerlendirilen değeri toplam değerden düşülmelidir. Ayrıca, yıkım ve nakliye ile ilgili maliyetler hesaplanmalı ve mal sahibine tazmin edilmelidir.

Geçici İrtifak Hakkı Ücreti

İrtifak hakkı 2-10 yıl süreli olarak belirlenmişse (n) yıl olarak belirtilir ve geçici olarak kabul edilir, (n) yıl boyunca irtifak hakkı alanındaki net gelirdeki azalma, irtifak hakkı verildiği ana kadar hesaplanır.

Geçici irtifak hakkı için, değer kaybı, tüm mülk için kalıcı bir irtifak hakkı geçerliymiş gibi değerlendirilmez; bunun yerine, meydana gelen kayıp, irtifak süresi boyunca mülkün o belirli kısmından elde edilemeyen gelir veya kira temelinde değerlendirilir.

Yargıtay kararlarına göre, iki yıllık irtifak hakkının değeri, irtifak hakkının verildiği alandan iki yıl boyunca elde edilen gelire karşılık gelir. Karar, alanın kiralınması durumunda ilgili tutarın kira bedeli olduğunu, tarım yapıldığı durumda ise beklenen mahsul veriminin kaybını yansıttığını belirtir.

Kalıcı İrtifak Ücreti

İrtifak hakkı süresi uzatılırsa, bu durum 49 ila 99 yıl arasında süren belirsiz bir irtifak hakkı olarak sınıflandırılır. İrtifak hakkı ücreti, irtifak hakkı kurulmadan önceki ve sonraki arazi değerindeki fark olarak belirlenir ve esasen arazi değerindeki düşüşü yansıtır.

Net gelir kaybı, aşağıdakiler dikkate alınarak hesaplanabilir:

(i) net gelirdeki azalma (üretkenlikteki azalma veya giderlerdeki artış) nedeniyle meydana gelecek gelir kaybı

(ii) kapitalizasyon faiz oranındaki değişiklik

Net gelirdeki azalma nedeniyle oluşan gelir kaybı:

İrtifak hakkı, irtifak hakkı tesis edilmeden önceki net gelir ile tesis edildikten sonraki net gelir arasındaki fark hesaplanarak ve bu fark kapitalizasyon faiz oranına bölünerek belirlenir. İrtifak hakkı tesis edildikten sonraki net gelirin belirlenmesinde, verimlilikteki azalma ve giderlerdeki değişiklikler aşağıdaki faktörlere göre değerlendirilir:

- mülkün türü,
- kullanım amacı,
- büyüklüğü,
- irtifak hakkından etkilenen alanın konumu,
- yüzey alanı,
- geometrik konumu.

Uzun vadeli irtifak hakkı için parsel fiyatları belirlenirken, tazminat ücreti irtifaktan etkilenen arazinin değerinin %35'ini aşmamalıdır. Arsa parselleri için bu sınır %50 olarak belirlenmiştir. Bu yüzde, Türk hukukuna göre Yargıtay tarafından belirlenen azami tutardır. Arazinin mülkiyet durumu değişmez ve arazi kullanımı sona erdiğinde bu kısıtlamalar kaldırılır.

Ağaç Fiyatlarının Hesaplanması

Meyve veren veya vermeyen ağaçların bulunduğu alanların temel arazi değeri belirlendikten sonra, ağaçların fiyatı her ağacın yaşını dikkate alan özel bir formül kullanılarak hesaplanır. Değerlemede, t yaşında bir ormanlık alanın değeri belirlendikten sonra, ağaçların değeri de yaşlarına göre hesaplanabilir. Bu, belirli bir t yaşındaki meyve veren ağaç ile meyve vermeyen ağacın değeri arasındaki farkın, dekar başına ağaç sayısına bölünmesiyle elde edilir.

4. Müzakere ve Uzlaşmacı Çözüm

İdare, yasal olarak önce dostane (müzakere yoluyla) uzlaşma yolunu izlemekle yükümlüdür.

Arazi sahipleri bilgilendirilir ve müzakere toplantılarına davet edilir. Arazi sahipleri tazminat teklifini kabul ederse, gönüllü satın alma sözleşmesi imzalanır ve ödeme doğrudan sahibine yapılır.

5. Zorunlu Kamulaştırma (Müzakereler Başarısız Olursa)

Uzlaşmacı bir anlaşmaya varılamazsa, idare sivil mahkeme aracılığıyla zorunlu kamulaştırma işlemini başlatır. Mahkeme, mülk değerini yeniden değerlendirmek üzere uzmanlar atar ve nihai tazminat tutarını belirler. Ödeme mahkeme hesabına yatırıldıktan sonra, arazi tapusu devlete devredilir.

6. Acil Kamulaştırma (Uygulanabilirse)

Projenin kamu yararı açısından acil olduğu düşünülen durumlarda, idare 27. Maddeyi (Acil Kamulaştırma) uygulayabilir. Bu, değerlendirme prosedürleri paralel olarak devam ederken, mahkeme kararının ardından arazinin derhal ele geçirilmesine olanak tanır.

7. Tazminatın Ödenmesi

Her durumda tazminat:

- Tamamen ve peşin olarak ödenmelidir.
- Doğrudan arazi sahibine veya mahkemeye yatırılmalıdır (ihtilaflı durumlarda).

Ödeme tamamlanmadan arazi tapusunun devri yapılamaz.

8. Arazinin Tescili ve Devri

Tazminat kesinleştikten sonra, arazi Tapu Sicili'nde kamulaştırma yetkili makamı adına resmi olarak tescil edilir. İdare tam erişim haklarını elde eder ve proje inşaat faaliyetleri yasal gerekliliklere uygun olarak başlayabilir.

3.1.2 PROJENİN ARAZİ EDİNME YAKLAŞIMI

Proje, 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu ve ilgili yönetmelikler dahil olmak üzere, yürürlükteki Türk ulusal mevzuatına tam olarak uygun olarak tüm arazi edinim faaliyetlerini gerçekleştirecektir. Ulusal mevzuatın açık prosedürler ve gereklilikler öngördüğü durumlarda, Proje bu süreçleri birincil yasal çerçeve olarak takip edecektir. Ulusal mevzuatın, özellikle EBRD ESR5 ve IFC Performans Standart 5'te belirtilen uluslararası standartlar kapsamında gerekli olan temel ilkeleri tam olarak ele almadığı durumlarda, Proje, Bölüm 3.3'te belirtilen eksiklikleri gidermek için ilgili EBRD/IFC hükümlerini uygulayacaktır. Buna göre, Proje kapsamında yapılan tüm değerlemeler, amortisman, hurda değeri veya işlem maliyetleri için herhangi bir kesinti yapılmaksızın tam yenileme maliyetine dayalı olacaktır. Ağaçlar, çok yıllık bitkiler ve diğer üretken varlıklar için tazminat, bunların yaşı, verimliliği ve yeniden tesis maliyetini dikkate alacak ve PEK'lerin geçim kaynaklarını geri kazanabilmelerini sağlayacaktır.

Varlık değerlemesi, Bölüm 8 – Diğer Destek Önlemleri'nde sunulan Enerjisa tarafından geliştirilen bir puanlama sistemine göre yapılacaktır.

3.2 ULUSLARARASI UYGULANABİLİR STANDARTLAR

Proje, yalnızca ulusal yasal gerekliliklerle değil, aynı zamanda uluslararası alanda tanınan çevresel ve sosyal performans çerçeveleriyle de uyumlu olacak şekilde tasarlanmıştır. Bu standartlar, küresel en iyi uygulamalarla uyumlu olarak arazi edinimi, ekonomik yerinden edilme ve paydaş katılımını yönetmek için kapsamlı bir temel sağlar. Uygulanabilir temel standartlar aşağıda sunulmuştur.

IFC Performans Standardı 5: Arazi Edinimi ve Zorunlu Yeniden Yerleşim

IFC Performans Standardı 5 (PS5), arazi edinimi ve kalkınma projeleriyle ilişkili arazi kullanım kısıtlamalarının hem fiziksel yerinden edilmeye (yer değiştirme veya barınak kaybı) hem de ekonomik yerinden edilmeye (varlıkların veya geçim kaynaklarını sürdüren kaynaklara erişimin kaybı) neden olabileceğini kabul eder. Etkilenen kişilerin arazi edinimini veya kullanım kısıtlamalarını reddetme yasal hakkı olmadığına, yerinden edilme istemsiz olarak kabul edilir.

PS5 kapsamındaki ilgili senaryolar şunlardır:

- Kamulaştırma veya idari prosedürler yoluyla zorla edinim.
- Anlaşma sağlanamadığı takdirde zorlayıcı önlemler alınması riskini içeren müzakereye dayalı uzlaşmalar.
- Topluluklar tarafından geleneksel olarak kullanılan arazi, orman veya doğal kaynaklara erişimin kısıtlanması.
- Yasal tapu veya tanınmış mülkiyet hakkı olmayan gayri resmi veya savunmasız arazi kullanıcıları üzerindeki etkiler.

Bu tür durumlarda PS5 şunları gerektirir:

- Arazi ve varlıklar için tam yenileme maliyetine göre tazminat.
- Geçim Kaynaklarını Geri Kazandırma Planı (veya Yeniden Yerleşim Eylem Planı) hazırlanması.
- Savunmasız gruplara özel dikkat ve kültürel açıdan uygun destek önlemleri.
- Arazi ile ilgili tüm işlemlerin, tazminat süreçlerinin ve şikayet mekanizmalarının belgelenmesi.

Projede fiziksel yerinden edilme söz konusu değildir, ancak orman alanlarına, tarım arazilerine veya kaynak temelli faaliyetlere (örneğin otlatma, odun toplama) erişimin kaybedilmesi nedeniyle ekonomik yerinden edilme meydana gelecektir. Bu GKGKP, bu tür riskleri ele almak ve etkilenen geçim kaynaklarının geri kazanılmasını sağlamak için PS5'e uygun olarak geliştirilmiştir.

IFC Performans Standardı 1: Çevresel ve Sosyal Risklerin Değerlendirilmesi ve Yönetimi

PS1, proje düzeyinde çevresel ve sosyal risklerin yönetimi için genel bir çerçeve sunar. Aşağıdakileri zorunlu kılar:

- Entegre risk ve etki değerlendirmesi (örneğin ÇSED),
- Paydaş katılımı ve bilgi paylaşımı ve
- Çevresel ve Sosyal Yönetim Sisteminin (ÇSYS) geliştirilmesi.

PS1 kapsamında, Arturna Projesi, proje yaşam döngüsü boyunca risklerin sürekli izlenmesini ve azaltılmasını sağlamak için kapsamlı bir ÇSED ve bu GKGKP dahil olmak üzere ilgili yönetim planları geliştirmiştir.

EBRD Çevresel ve Sosyal Gereklilik 5: Arazi Edinimi, arazi kullanımına ilişkin kısıtlamalar ve Zorunlu Yeniden Yerleşim

EBRD'nin Çevresel ve Sosyal Gereklilik 5 (ESR5), fiziksel ve ekonomik yerinden edilmeyi önlemeyi veya en aza indirmeyi amaçlarken, etkilenen kişilerin tazmin edilmesini ve yaşam standartlarının ve geçim kaynaklarının geri kazanımı veya iyileştirilmesinde desteklenmesini sağlamayı hedefleyen PS5'in temel ilkelerini yansıtmaktadır.

ESR5 aşağıdakiler için geçerlidir:

- Zorunlu arazi edinimi;
- Yasal veya geleneksel olarak kullanılan arazilere ve kaynaklara erişimin kısıtlanması;
- Resmi arazi sahipleri ve gayri resmi kullanıcıların yerinden edilmesi;
- Mülkiyet durumuna bakılmaksızın hem fiziksel hem de ekonomik yerinden edilme.

Temel ilkeler şunlardır:

- Kaybedilen varlıkların tam yenileme maliyetiyle tazmin edilmesi;
- Geçim desteği programlarının sağlanması;
- Hakların belirlenmesi için şeffaf ve danışma süreçleri;
- Yeniden yerleşim sonuçlarının izlenmesi ve değerlendirilmesi.

Proje, irtifak hakkı verilmesi ve orman erişiminin kaybı dahil olmak üzere arazi edinim süreçlerinin, geleneksel veya gayri resmi kullanım dahil olmak üzere yerel arazi kullanıcıları üzerinde hafifletilemeyen olumsuz etkiler yaratmamasını sağlamak için ESR5'i bir referans noktası olarak benimsemiştir.

EBRD'nin ESR5 (2024) standardı genel olarak IFC PS5 ve EBRD'nin eski PR5 standardıyla uyumlu olmakla birlikte, 2024 güncellemesi bu Proje ile ilgili açıklamalar getirmektedir. Özellikle, ESR5: (i) inşaat sırasında geçici arazi kullanım kısıtlamaları için erişimin yeniden sağlanmasını ve tazminat ödenmesini gerektirir; (ii) gönüllü arazi bağışları için açık koruma önlemleri belirler; (iii) nüfus sayımı/envanter ve değerlendirme güncellemeleri için kişisel veri koruma ve kesme prosedürlerini netleştirir; (iv) sosyo-ekonomik anketler ve geçim kaynakları önlemleri planlanırken kümülatif etkilerin dikkate alınmasını gerektirir; (v) cinsiyete duyarlı katılım ve cinsiyete göre ayrıştırılmış izlemeyi zorunlu kılar; ve (vi) hükümet tarafından yönetilen arazi edinimi/yeniden yerleştirme içeren özel sektör projeleri için, rolleri ve sorumlulukları belirleyen açık bir plan/çerçeve beklentisini, gelişmiş izleme, bir uygulama raporu ve gerekirse dış denetimler/denetimlerle birlikte güçlendirir. Bu iyileştirmeler, Proje için referans noktası olarak benimsenmiştir.

EBRD Çevresel ve Sosyal Gereklilik 1: Çevresel ve Sosyal Risklerin ve Etkilerin Değerlendirilmesi ve Yönetimi

EBRD'nin Çevresel ve Sosyal Gereklilik 1 (ESR1), bir projenin ömrü boyunca çevresel ve sosyal risklerin belirlenmesi, değerlendirilmesi ve yönetilmesi için genel bir çerçeve sağlar. Proje sponsorlarının şunları yapmasını gerektirir:

- Sağlam bir ÇSED yürütmek;
- Projenin niteliğine ve ölçeğine uygun bir Çevresel ve Sosyal Yönetim Sistemi (ÇSYS) kurmak ve sürdürmek;
- Arazi edinimi ve ekonomik yerinden edilme ile ilgili olanlar da dahil olmak üzere, doğrudan ve dolaylı sosyal etkileri belirlemek;
- Proje tasarımı ve uygulamasına hafifletici önlemlerin dahil edilmesini sağlamak;
- Projenin risklerinin niteliği ve ölçeğine uygun olarak paydaşların sürekli katılımını sağlayan bir süreç uygulamak.

ESR1 kapsamında, geçim kaynaklarının geri kazanımı ve sosyal zararın önlenmesi veya en aza indirilmesi, projenin risk yönetimi yaklaşımına entegre edilmelidir. Proje, ÇSED, bu GKGKP ve Paydaş Katılım Planı (PKP) dahil olmak üzere çevresel ve sosyal durum tespiti için kılavuz ilke olarak ESR1'i benimsemiştir.

EBRD Çevresel ve Sosyal Gereklilik 10: Paydaş Katılımı

EBRD'nin Çevresel ve Sosyal Gereklilik 10 (ESR10), Proje yaşam döngüsü boyunca etkilenen topluluklar ve diğer paydaşlarla anlamlı bir katılım için gereklilikleri belirler. Paydaş katılımının, kültürel olarak uygun ve savunmasız grupları da kapsayan, sürekli ve proaktif bir süreç olduğunu vurgular.

ESR10 kapsamındaki temel yükümlülükler şunlardır:

- Etkilenen kişiler için anlaşılabilir bir dil ve formatta ilgili Proje bilgilerinin erken açıklanması;
- Arazi edinimi veya yerinden edilme öncesinde paydaşların görüşlerini bildirmeleri için anlamlı fırsatlar da dahil olmak üzere yapılandırılmış bir danışma sürecinin uygulanması;
- Erişilebilir, şeffaf ve yargı dışı bir şikayet mekanizmasının kurulması;
- Katılım faaliyetlerinin belgelenmesi ve geri bildirimlerin proje planlaması ve etki azaltma çalışmalarına entegre edilmesi.

ESR10 ile uyumlu olarak, Proje, gayri resmi veya geleneksel haklara sahip olanlar da dahil olmak üzere arazi kullanıcılarının uygun şekilde bilgilendirilmesini, danışılmasını ve endişelerini dile getirebilmesini sağlamak için bir Paydaş Katılım Planı (PKP) ve bir Şikayet Mekanizması (ŞM) geliştirmiştir. Bu araçlar, GKGKP'nin şeffaf ve kapsayıcı bir şekilde uygulanmasını desteklemek ve uluslararası iyi uygulamalarla uyumu sağlamak için çok önemlidir.

Ekvator İlkeleri

Ekvator İlkeleri (EP), finansal kurumlar tarafından proje finansmanındaki çevresel ve sosyal riskleri değerlendirmek ve yönetmek için benimsenen bir risk yönetimi çerçevesidir. Proje, özellikle aşağıdaki EP'lerle uyumludur:

İlke 5: Paydaş Katılımı, özellikle savunmasız ve etkilenen topluluklarla anlamlı danışma, bilgi paylaşımı ve kültürel açıdan uygun katılım gerektirir.

İlke 6: Şikayet Mekanizması, endişeleri almak ve ele almak için erişilebilir, şeffaf ve misilleme içermeyen bir sistemin kurulmasını zorunlu kılar.

3.3 BOŞLUK ANALİZİ

Aşağıdaki tablo, Türk ulusal mevzuatı ile EBRD ESR5'in temel gereklilikleri arasında karşılaştırmalı bir boşluk analizi sunmaktadır. Tablo, Türk hukukunun uluslararası standartlarla uyumlu olduğu, kısmen ele aldığı veya farklılık gösterdiği alanları, özellikle gayri resmi arazi kullanıcılarının muamelesi, geçim kaynaklarının geri kazanımı, tazminat değerlemesi, paydaşların katılımı ve şikayet mekanizmaları ile ilgili alanları vurgulamaktadır.

Türk mevzuatı, resmi kamulaştırma ve tazminat için yapılandırılmış bir süreç sağlasa da, özellikle tapu sahibi olmayanlar, savunmasız gruplar, geçici geçim desteği ve katılımı yeniden yerleşim planlaması ile ilgili uluslararası standartların gerektirdiği temel hükümlerden yoksundur.

Türk ulusal mevzuatı ile EBRD ESR5'in Arazi Edinimi, Zorunlu Yeniden Yerleşim ve Ekonomik Yerinden Edilme ile ilgili temel gereklilikleri arasındaki farklar analizi Tablo 3-1 adresinde sunulmaktadır.

TABLO 3-1 TÜRK ULUSAL MEVZUATI İLE ULUSLARARASI STANDARTLAR ARASINDAKİ BOŞLUK ANALİZİ

Boşluk Konu	EBRD ESR5	Türk Hukuk Hükümü	Tespit Edilen Boşluk	Boşluğu kapatmak için alınacak önlemler
Önleme ve Azaltma	Proje tasarımı yoluyla yerinden edilmeyi önlemek ve en aza indirmek.	Hüküm bulunmamaktadır ; uygulamada yeniden yerleşim teşvik edilmemektedir.	Yasal boşluk mevcuttur; uygulama kısmen ESR5 ile uyumludur. Türk mevzuatı uygulamada yeniden yerleşimi caydırırsa da, proje tasarımı yoluyla yerinden edilmenin önlenmesi ve en aza	Proje kapsamında fiziksel yerinden edilme beklenmemektedir. Proje, özel arazi kullanıcılarına olan etkiyi önlemek/en aza indirmek için mümkün olduğunca kamu arazilerini kullanmaktadır.

Boşluk Konu	EBRD ESR5	Türk Hukuk Hükmü	Tespit Edilen Boşluk	Boşluğu kapatmak için alınacak önlemler
			indirilmesini açıkça gerektirmez. Yerinden edilmeyi önlemek veya azaltmak için tüm uygulanabilir alternatiflerin değerlendirildiğini gösteren bir yasal yükümlülük yoktur.	
Nüfus Sayımı ve Temel Bilgiler	Tapusu olmayanlar da dahil olmak üzere nüfus sayımı ve varlık envanteri yapılmalıdır.	Türk hukuku, varlık envanterinin hazırlanmasını gerektirmektedir. Kamulaştırma yoluyla arazi edinimi, etkilenen taşınmaz varlıkların sayımının (tam sayım) yapılması ve sahiplerinin tam listesinin hazırlanmasını gerektirir.	Önemli eksiklik: Yasal nüfus sayımı, gayri resmi kullanıcıları (gecekondu sakinleri) ve gayri resmi kiracıları kapsamamak tadır.	ESR5 süreci ve uygunluk kriterleri uygulanacaktır. Enerjisa'nın desteğiyle TEİAŞ tarafından varlık envanteri hazırlanacaktır. Tüm arazi kullanıcıları (gayri resmi kullanıcılar ve dezavantajlı/savunmasız bireyler dahil) ESR5'e uygun olarak Varlık Envanteri ve Sayımı yoluyla belirlenecektir. Ayrıca, arazi ediniminin PEK'ler üzerindeki etkilerini analiz etmek için hane halkı anketleri yapılacaktır.
Son tarih	Müşteri, her projenin ihtiyaçlarına ve yasal çerçevesine uyarlanmış bir uygunluk son tarihi belirleyecektir. projenin ihtiyaçlarına ve yasal çerçevesine uyarlanacak bir son tarih belirleyecektir. Bu tarih genellikle (i) ilgili mevzuatta öngörülen tarih	Kamulaştırma tazminatı, 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu uyarınca yasal hak sahiplerine ödenir. Kamulaştırma alanına yeni gelenlerin yerleşmesini önlemek için, köy muhtarının ofisine kamu yararı kararının	Orta düzeyde boşluk: ESR5 uyarınca duyurular herkese açıklanmayabilir	Son tarih, "varlık envanteri gözlemi"nin yapıldığı ve arazideki varlıkların kaydedildiği tarihtir. Son tarih, TEİAŞ ve Enerjisa'nın kamulaştırma ve topluluk ilişkileri ekipleri tarafından etkilenen topluluklara duyurulacaktır.

Boşluk Konu	EBRD ESR5	Türk Hukuk Hükümü	Tespit Edilen Boşluk	Boşluğu kapatmak için alınacak önlemler
	veya (ii) envanterin veya proje sınırlandırmasının bitiş tarihi (hangisi daha geç ise) kullanılacaktır. Müşteri, etkilenen kişilere son tarihi bildirecektir. Son tarihle ilgili bilgiler iyi bir şekilde belgelenecek ve proje alanı genelinde düzenli aralıklarla yazılı ve yazılı olmayan şekilde, kültürel açıdan uygun, cinsiyet duyarlı, anlaşılır ve etkilenen kişiler tarafından kolayca erişilebilir bir şekilde yazılı ve yazılı olmayan şekilde düzenli aralıklarla yaygınlaştırılacaktır . Bu, kesme tarihinden sonra proje alanına yerleşen kişilerin tahliye edilebileceğine dair uyarılar (Ek hükümler için ESR 5'in 29. paragrafına da bakınız)	ilan edildiği tarih, büyük ölçekli yatırım projeleri için son tarih olarak kullanılır. Sahte talepleri önlemek için, bireylerin mevcut adreslerine dayalı dijital kadastro ve nüfus kayıt sistemi kullanılmaktadır.		
Uygunluk Kapsamı	Kamu arazilerinin gayri resmi kullanıcıları/işgalcil eri için tazminat ve destek	Yalnızca yasal sahipler ve resmi kullanıcılar tazminat almaya hak kazanır. Gayri resmi kullanıcılar tanınmaz.	Önemli eksiklik: Orman ve mera arazilerinin gayri resmi kullanıcıları, ulusal mevzuat uyarınca tazminat almaya hak kazanmaz.	Şirket, ESR 5 uyarınca gayri resmi kullanıcıları tespit edecek ve tazminat ödeyecektir.

Boşluk Konu	EBRD ESR5	Türk Hukuk Hükümü	Tespit Edilen Boşluk	Boşluğu kapatmak için alınacak önlemler
	ESR 5 uyarınca, mülk sahibi olmayan etkilenen kişilere, mülkiyet hakkı olmasa bile tazminat/yardım sağlanması gerekmektedir.	Kiracılara, ortakçılara ve mülk sahibi olmayan diğer kullanıcılara tazminat ödenmesini gerektiren yasal bir hüküm bulunmamaktadır .	Önemli eksiklik	Hasat öncesinde kamulaştırılacak tarım arazilerinin kiracıları, mahsulleri için tazminat almaya hak kazanacaktır. Ortakçılar ve mülkün diğer kullanıcıları da, sözleşmelerinde böyle bir hüküm varsa, kayıpları ve zararları için tazminat alacaklardır. Kamulaştırılacak arazinin çevresinde kiralanabilecek tarım arazileri araştırılacaktır. Kiracıların geçim kaynaklarına zarar vermemek için özel dikkat gösterilecektir.
Geçim Kaynaklarının Geri Kazanımı	Yapılandırılmış destek yoluyla geçim kaynaklarını ve yaşam standartlarını geri kazandırmak veya iyileştirmek.	Geçim kaynaklarının geri kazanımı ilişkin herhangi bir hüküm bulunmamaktadır ; tazminat, arazi ve varlıklarla sınırlıdır.	Önemli eksiklik: Geçim kaynaklarının geri kazanılmasının ilişkin herhangi bir şart bulunmamaktadır.	Şirket, projeden etkilenen kişilerin geçim kaynaklarının kaybını ele almak için bu GKGKP'yi geliştirmiştir.
Tazminat Standardı	İşlem ücretleri, gelir kaybı ve geçiş ödenekleri dahil olmak üzere tam yenileme maliyetinde tazminat.	Piyasa değerine dayalı; amortisman uygulanabilir; kamu arazileri için sembolik tazminat.	Orta düzeyde eksiklik: Özellikle binalar konusunda uluslararası standartların altında kalmaktadır. Ancak, şirketin bağımsız değerlendirme uzmanları ve/veya mahkeme tarafından atanan üçüncü taraf	Tazminatı yenileme maliyeti standartlarıyla uyumlu hale getirin.

Boşluk Konu	EBRD ESR5	Türk Hukuk Hükümü	Tespit Edilen Boşluk	Boşluğu kapatmak için alınacak önlemler
			uzmanlar tarafından yapılan arazi/ağaç/m ahsul değerlemeleri nin piyasa fiyatlarına uygun olması beklenmektedir.	
Yeniden Yerleşim Planlaması	Fiziksel yerinden edilme durumuna bakılmaksızın Yeniden Yerleşim Eylem Planı (YYEP) veya Geçim Kaynaklarını Geri Kazandırma Planı (GKGKP) hazırlanması.	Özel sektörün YYEP veya GKGKP hazırlama konusunda yasal bir yükümlülüğü yoktur.	Önemli eksiklik: Özel sektörün yükümlülüğü yoktur.	Bu GKGKP'nin geliştirilmesi.
Tam Yenileme Değeri ve Tazminat	Yasal mülkiyet hakkına bakılmaksızın tam ikame bedeli üzerinden tazminat.	Arazilerin değerlemesi, bağımsız nitelikli değerlendirme uzmanı tarafından yapılır ve ardından değerlendirme komisyonu tarafından, alternatif sistem, bölgesel avantajlar ve kamulaştırılacak arazinin bazı özel faktörleri dikkate alınarak değerlendirilir. Yapı tazminatından amortisman düşülebilir; kamu arazisi kullanıcıları hariç tutulur.	Binalar ve gayri resmi kullanıcılar için orta ila büyük düzeyde fark.	Etkilenen bina bulunmadığından, bu proje için önemli bir sorun teşkil etmeyecektir. Arazi fiyatları, nitelikli bağımsız değerlendirme uzmanları tarafından değerlendirilir ve mahkemeler aracılığıyla edinilenler, mahkeme tarafından atanan üçüncü taraf uzmanlar tarafından değerlendirilir. Proje, projeden etkilenen araziler/ağaçlar ve mahsuller için tam yenileme maliyetinin ödenmesini sağlayacaktır.
İş Kaybı	Etkilenen işletmelerin gelir kaybı ve yeniden kurulum maliyetleri tazmin edilecektir.	Gelir kaybı veya iş yeniden kurma için herhangi bir hüküm bulunmamaktadır.	Önemli eksiklik: İş kaybı için herhangi bir hüküm bulunmamaktadır.	Temel araştırmalar, hiçbir işletmenin etkilenmeyeceğini kanıtlamıştır, ancak böyle bir durumun meydana gelmesi halinde, proje ESR 5 gerekliliklerine uygun

Boşluk Konu	EBRD ESR5	Türk Hukuk Hükmü	Tespit Edilen Boşluk	Boşluğu kapatmak için alınacak önlemler
				olarak kayıpları tazmin edecektir.
Toplumsal Varlıklar için Tazminat	Ortak kaynaklara erişim kaybı için erişim alternatifleri veya toplu tazminat sağlanması.	Orman/otlak kullanımı için bireylere tazminat ödenmez; haklar devlet kurumlarına aittir.	Önemli eksiklik: Toplu kullanıcılar tanınmamaktadır.	Toplumsal kullanımı tanıyın ve tazmin edin.
Savunmasız Kişiler için Önlemler	Geçim kaynaklarının geri kazanımında savunmasız grupları (örneğin yoksullar, yaşlılar, kadınlar, engelliler) belirlenmesi ve desteklenmesi.	Kamulaştırma süreçlerinde savunmasız kişiler için tanım veya strateji bulunmamaktadır.	Önemli eksiklik: Savunmasızlık ele alınmamaktadır.	Şirket, savunmasız grupları belirleyecek ve desteklemeyi önceliklendirecektir.
İzleme ve Değerlendirme (İ&D)	Geçim kaynaklarının geri kazanımının uygulanmasını ve etkinliğini izlemek; düzeltici önlemler almak.	Kamulaştırma sonrası sonuçları izleme yükümlülüğü yoktur.	Orta düzeyde eksiklik: Yasa kapsamında izleme zorunluluğu yoktur.	Proje, ilgili devlet yetkilileri ve PEK'lerle yakın işbirliği içinde geçim kaynakları sonuçları için M&E sistemleri kuracaktır.
Bilgi Açıklama	Risklerin, etkilerin ve hafifletme önlemlerinin erişilebilir dil/formatlarda erken ve sürekli olarak açıklanması.	ÇED süreci bildirimleriyle sınırlıdır; arazi edinimi, GKGKP veya ekonomik/sosyal etki açıklamaları dahil değildir.	Büyük boşluk: Açıklama çevresel yönlerle sınırlıdır.	Enerjisa, EPDK tarafından yönetilen arazi edinim sürecini destekleyecektir. GKGKP'nin uygulanması sırasında PEK'lerle düzenli toplantılar düzenleyecektir. ETL'ler: TEİAŞ bölge müdürlüklerinin yerel kamulaştırma ekipleri, alt proje detayları ve kamulaştırma prosedürleri kesinleştğinde arazi sahipleriyle bilgilendirme toplantıları düzenleyecektir. Enerjisa ekipleri bu süreci destekleyecektir.

Boşluk Konu	EBRD ESR5	Türk Hukuk Hükümü	Tespit Edilen Boşluk	Boşluğu kapatmak için alınacak önlemler
				Ayrıca, 27. Maddenin uygulanacağı durumlarda, TEİAŞ bölge müdürlükleri tarafından arazi sahipleriyle ön bilgilendirme ve müzakere toplantıları düzenlenecek ve tüm önlemlerin başarısız olması durumunda EİH için acil kamulaştırma uygulanacaktır.
Proje Düzeyinde Şikayet Mekanizması (ŞM)	Proje döngüsü boyunca etkilenen kişiler için erişilebilir, şeffaf ve misilleme içermeyen bir şikayet mekanizması oluşturulacaktır.	Proje düzeyinde ŞM gerekliliği yoktur; resmi adli itirazlar tek çaredir.	Önemli eksiklik: Yargı dışı, proje düzeyinde şikayet mekanizması nın olmaması.	Şikayet Düzeltme Mekanizması, PEK'lerin sorunlarının yasal işlem başlatılmadan hızlı, adil ve şeffaf bir şekilde çözülmesini sağlamak için Proje kapsamında oluşturulmuştur. Mekanizmanın işleyişi, Bölüm 11.3 ve PKP'de ayrıntılı olarak sunulmuştur. GRM kapsamındaki çözümlerin başarısız olması durumunda, PEK'ler yasal çözüm yollarına başvurabilirler.

Tanımlanan eksiklikleri gidermek ve uluslararası en iyi uygulamalara uyumu sağlamak için Proje bu GKGKP'yi geliştirmiştir. Tanımlanan eksiklikleri gidermek için alınan önlemler şunlardır:

- Saha temelli nüfus sayımı faaliyetleri ile belirlenen gayri resmi ve geleneksel arazi kullanıcılarına uygunluk kriterlerinin genişletilmesi;
- Ulusal yasaların kapsamadığı yapılar ve doğal kaynak erişim kayıpları da dahil olmak üzere tam yenileme maliyetinde tazminat sağlanması;
- Savunmasız gruplara geçici geçim desteği ve hedefli yardım sağlanması;
- Projeye özgü şikayet mekanizmaları ve sağlam izleme sistemleri uygulamak;
- Paydaş Katılım Planı (PKP) aracılığıyla ÇED gerekliliklerinin ötesinde paydaş katılımını artırmak; ve

- IFC PS5 ve EBRD ESR5 ile uyumlu olarak tüm hafifletme ve restorasyon faaliyetlerini belgelemek.

Bu yaklaşımdan yola çıkarak, GKGKP sadece tespit edilen düzenleyici boşlukları doldurmak için değil, aynı zamanda uluslararası standartlara uygun olarak tüm PEK'lerin haklarını ve geçim kaynaklarını korumak için de geliştirilmiştir.

4. BİLGİ KAYNAKLARI VE METODOLOJİ

Bu bölüm, Arturna RES Geçim Kaynakları Geri Kazanım Planı için veri toplama sürecinde izlenen metodolojiyi özetlemektedir. Veriler, daha geniş kapsamlı ÇSED çalışmasının bir parçası olarak toplanmış ve ek saha araştırmalarıyla desteklenmiştir.

4.1 SAHA ÇALIŞMASININ VERİ TOPLAMA SÜRECİ

Bu bölümde, çoğunlukla Temmuz 2024 ve Nisan 2025 saha çalışmalarında toplanan bilgiler sunulmaktadır. EİH'nin nihai uyumlaştırılması için, gayri resmi arazi kullanıcıları da dahil olmak üzere, arazi ediniminden etkilenen tüm PEK'leri belirlemek üzere yeni bir saha araştırması yapılacaktır. Bu araştırma ile belirlenen sosyoekonomik veriler ve etkilenen tarafların tam listesi, güncellenmiş GKGKP'ye dahil edilecektir. Araştırma sonuçları henüz mevcut olmadığından, saha çalışması tamamlanıp doğrulanır tamamlanınca, EBRD ESR5 gerekliliklerine uygun olarak GKGKP Ekine yansıtılacaktır.

GKGKP saha veri toplama çalışması, projeyi etkileyen kişileri (PEK'ler) belirlemek, potansiyel ekonomik yerinden edilmeyi anlamak ve hafifletme stratejileri geliştirmek amacıyla IFC Performans Standardı 5 (PS5) ve EBRD Çevresel ve Sosyal Gereklilik 5 (ES5) ile uyumlu olarak gerçekleştirilmiştir.

GKGKP veri toplama süreci iki ana aşamada gerçekleştirilmiştir:

- İlk Saha Çalışması (Temmuz 2024)
- Tamamlayıcı Saha Çalışması (Nisan 2025)

Tüm araştırma araçları ve stratejileri, kapsayıcılık, cinsiyet duyarlılığı ve veri bütünlüğünü sağlamak için geliştirilmiştir.

Masaüstü Çalışmaları

Saha çalışması öncesinde aşağıdaki hazırlık faaliyetleri gerçekleştirilmiştir:

- Anket araçlarının tasarımı:
 - Hanehalkı Anket Formu
 - Muhtar Görüşme Formu
- Saha araştırmacılarının etik, gizlilik ve cinsiyete duyarlı görüşme konusunda eğitimi
- Yerleşim sınırlarının haritalandırılması ve güncellenmiş arazi edinim listeleri
- Muhtarlar ve yerel yetkililerle koordinasyon

Hedef yerleşim yerleri, rüzgar türbini alanları, erişim yolları, enerji iletim hattı (EİH) ve geçici arazi kullanım alanları dahil olmak üzere güncellenmiş proje alanı temelinde

belirlendi. Seçim, etkilenen parsellere yakınlık, orman ve mera kullanımı ve ekonomik yerinden edilme olasılığı temelinde yapıldı.

İlk Saha Çalışması (Temmuz 2024)

İlk saha çalışması turu, 11-17 Temmuz 2024 tarihleri arasında altı kişilik bir saha araştırma ekibi tarafından aşağıdaki doğrudan etkilenen mahallelerde gerçekleştirildi:

- Mazi
- Gökpınar
- Yeniköy

Katılımı en üst düzeye çıkarmak için ortak köy alanlarında hane halkı görüşmeleri gerçekleştirildi. Muhtarlarla yapılan görüşmeler, demografi, geçim kaynakları, altyapı, kırılganlık, arazi mülkiyeti ve kaynak kullanımı hakkında veri toplamak için kullanıldı. Anketlerin dökümü Tablo 4-1'de verilmiştir.

TABLO 4-1 HEDEF ALINAN VE TAMAMLANAN GKGKP ANKETLERİ (TEMMUZ 2024)

Proje	İl	İlçe	Yerleşim	Planlanan	Tamamlanmış	Muhtar Anketi
ARTURNA	Muğla	Bodrum	Gökpınar	8	10	1
ARTURNA	Muğla	Milas	Mazi	9	10	1
ARTURNA	Muğla	Milas	Yeniköy	12	4	1

Ek Saha Çalışması (Nisan 2025)

Saha çalışması, eğitimli bir araştırma ekibi tarafından Nisan 2025'te gerçekleştirildi ve hane halkı anketleri, muhtar görüşmeleri ve doğrudan saha gözlemlerini içeriyordu. Değerlendirme araçları, kapsayıcılık, cinsiyet duyarlılığı ve gizlilik ilkelerini sağlamak üzere tasarlandı.

MASAÜSTÜ HAZIRLIK VE PLANLAMA

Saha çalışması öncesinde aşağıdaki hazırlık adımları tamamlanmıştır:

- YYEP/GKGKP Hanehalkı Anket Formları ve Muhtar Görüşme Kılavuzlarının Hazırlanması;
- Etkilenen parselleri haritalamak için muhtarlar ve arazi edinim ekipleriyle koordinasyon;
- Güncellenmiş kamulaştırma listeleri ve ön geçim kaynağı risk göstergelerine dayalı olarak hedef yanıtlayıcıların belirlenmesi.

EK SAHA ÇALIŞMASI YERLEŞİMLERİ

Projenin Etki Alanı, doğrudan etkilenen iki yerleşim yerini içermektedir:

- Mazi Mahallesi (Bodrum İlçesi): Türbin sahaları, erişim yolları ve EİH'den etkilenen bölge.
- Gökpınar Mahallesi (Milas İlçesi): Orman bazlı türbin altyapısından etkilenmiştir.

Aşağıdaki faaliyetler gerçekleştirilmiştir:

TABLO 4-2 TAMAMLANAN EK GÖRÜŞMELER

Kategori	Planlanan	Tamamlanan
YYEP/GKGKP Hanehalkı Anketleri	12	11
Muhtar Görüşmeleri	2	2

Mazi: 11 hane halkı anketi tamamlandı. Görüşmelerde mülkiyet durumu, orman kullanımı, otlatma, tarımsal üretim ve hane halkının kırılganlığı gibi konular ele alındı.

Gökpınar: Bir muhtar görüşmesi ve birleşik ÇSED-GKGKP hane halkı görüşmesi gerçekleştirildi. Bu mahallede özel arazi edinimi öngörülmemektedir.

GÖZLEMLENEN GEÇİM KAYNAKLARI VE ARAZİ KULLANIM MODELLERİ

Aşağıdaki önemli bulgular kaydedilmiştir:

- Bölgedeki birincil gelir, özellikle turizm ve hizmetler gibi tarım dışı istihdamdan elde edilmektedir.
- İkincil geçim kaynakları arasında emeklilik geliri, zeytin yetiştiriciliği, hayvancılık ve arıcılık bulunmaktadır.
- Orman arazilerinin ekonomik amaçlarla kullanımı (örneğin yakacak odun, mantar toplama, arıcılık) geçmişteki orman yangınları nedeniyle önemli ölçüde azalmıştır.
- Bu azalmaya rağmen, arıcılık, bölge dışından gelen göçebe arıcılar da dahil olmak üzere, önemli bir faaliyet olmaya devam etmektedir. Arıcılar, proje nedeniyle orman yollarına ve çiçekli bölgelere erişimin kaybedilmesinden endişe duyduklarını ifade etmişlerdir.

YAPILAR VE GAYRİ RESMİ KULLANICILAR

Aşağıdaki önemli bulgular kaydedilmiştir:

- İki parsel (393/1 ve 400/1) konut dışı veya mevsimsel olarak kullanılan yapılar içermektedir.
- Dört savunmasız birey dahil olmak üzere yedi kişilik bir hane halkı tarafından kullanılan kayıt dışı bir konut tespit edilmiştir. Yapı yılda 10 ay boyunca kullanılmaktadır ve hane halkı hayvancılıktan elde ettiği gelirle geçimini sağlamaktadır.
- Üç vaka da uygun tazminat ve restorasyon planlaması için GKGKP kapsamına dahil edilmiştir.

ERİŞİM ZORLUKLARI VE TOPLUM ALGILARI

Aşağıdaki önemli bulgular kaydedilmiştir:

- İki potansiyel katılımcıya ulaşılamadı: biri katılımı reddetti, diğeri ise vefat etti. Yasal temsilcileriyle iletişim devam etmektedir.
- Bazı arazi kullanıcıları, ormanların zarar görmesi ve geçim kaynaklarının kaybedilmesi korkusuyla başlangıçta katılmakta tereddüt etti. Ancak, şirket düzeyinde katılım ve doğrudan diyalog ile katılım arttı.
- Genel olarak, özellikle şeffaf bilgilerin paylaşıldığı durumlarda, projeye yönelik yerel algının zamanla daha yapıcı hale geldiği gözlemlenmiştir.

4.1.1.1 SINIRLAMALAR

Arturna RES için Nisan 2025'te yapılan saha çalışması sırasında dikkatli hazırlıklar yapılmış ve uluslararası iyi uygulama standartlarına uyulmuş olmasına rağmen, Geçim Kaynakları Geri Kazanım Planı (GKGKP) için toplanan verilerin derinliği, kapsamı ve temsil gücü birkaç sınırlamadan etkilenmiştir:

Ulaşılamayan veya Yanıt Vermeyen Kullanıcılar: Mazı Mahallesi'nde hedeflenen 12 YYEP/GKGKP hane halkı anketinden 11'i başarıyla tamamlanmış olsa da, iki kullanıcıya ulaşılamadı:

- Bir arazi kullanıcısı bölge dışında yaşıyor ve katılmayı reddetti.
- Diğer bir arazi sahibi vefat etmişti; mirasçılarıyla iletişime geçilmesine rağmen, aile içi anlaşmazlıklar ve etkilenen parselin küçük olması nedeniyle katılımı reddettiler.
- Bu kullanıcıları yasal temsilcileri aracılığıyla yeniden katılımlarını sağlamak için çabalar devam etmektedir.

Gayri resmi ve kayıtsız yapılar: Projenin Etki Alanı içinde gayri resmi olarak işgal edilmiş (kadaastro kaydı olmayan) bir yapı tespit edildi ve bu yapı, savunmasız bir hane halkı tarafından yılda 10 ay boyunca kullanılıyor. Yapı GKGKP kapsamına dahil edilmesine rağmen, tapu belgelerinin bulunmaması, ulusal çerçeveler kapsamında mülkiyet hakkının sınıflandırılması ve tazminat hak sahipliğinin belirlenmesi konusunda sınırlamalar oluşturdu.

Toplunun Tereddütleri ve Güvensizliği: Bazı sakinlerin, özellikle ormanların bozulması, ormanlara erişimin kaybedilmesi ve arıcılık ve hayvancılık gibi faaliyetlerden elde edilen gelirin azalması konusundaki endişeler nedeniyle, görüşmelere katılma konusunda başlangıçta tereddüt ettikleri gözlemlenmiştir. Bu algılar, geçmişteki orman yangınları ve diğer altyapı projeleriyle ilgili deneyimlerden etkilenmiştir. Çoğu paydaş nihayetinde görüşmeye katılmayı kabul etmiş olsa da, bazı katılımcıların yanıtları ihtiyatlı veya ayrıntılı bilgi içermiyordu.

Kadınların Düşük Temsili: Birçok kırsal alanda olduğu gibi, anket faaliyetlerine kadınların katılımı sınırlı kaldı. Bunun nedenleri arasında şunlar yer almaktadır:

- Köy kahvehaneleri gibi erkeklerin hakim olduğu mekanlar;
- Erkeklerin hane halkını temsil etmesine ilişkin kültürel normlar;
- Bazı yerel liderlerin proaktif destek vermemesi.

Bu kısıtlamalara rağmen, araştırma ekibi kadınları dahil etmek için alternatif yollar aradı, örneğin evlerinde veya gayri resmi ağlar aracılığıyla onlarla iletişime geçti.

Orman ve Mevsimsel Arazi Kullanımı Verilerindeki Boşluklar: Arazi ve zaman kısıtlamaları nedeniyle bazı ormanlık alanlara ve mevsimsel arazi kullanım alanlarına (örneğin, otlatma yolları, göçmen arıcılık alanları) erişim kısıtlıydı. Sonuç olarak, ekip gayri resmi veya mevsimsel kaynak kullanımının kapsamını tam olarak haritalandıramadı. Ancak, hayvancılık ve arıcılıkla uğraşan kişiler de dahil olmak üzere ormana bağımlı birkaç kilit kişiyle yapılan görüşmeler, bu faaliyetler ve bunların Proje kaynaklı erişim kısıtlamalarına karşı kırılganlığı hakkında gösterge niteliğinde bilgiler sağladı.

Proje Belirsizliğinin Etkilediği Algılar: Hem Mazi hem de Gökpınar'da, birkaç katılımcı, inşaatın henüz başlamamış olması ve nihai altyapı konumlarının (örneğin, EİH güzergâhı) belirsizliğini koruduğu için Proje hakkındaki görüşlerinin henüz tam olarak oluşmadığını belirtti. Bu durum, bazı yanıtların beklentiler veya başa çıkma stratejileri konusunda netlikten yoksun olmasına neden oldu.

5. ETKİLENEN HANEHALKLARI, ARAZİLER VE GEÇİM KAYNAKLARI: TEMEL DURUM VE ETKİ ANALİZİ

Aşağıdaki alt bölümlerde, arazi edinimi ve geçim kaynakları üzerindeki etkilerden etkilenen PEK'lerin sosyo-ekonomik ortamı sunulmaktadır.

5.1 PROJE ALANININ DEMOGRAFİK YAPISI

ARTURNA RES EA alanındaki en büyük yerleşim yeri Mazi Mahallesi, en küçük yerleşim yeri ise Gökpınar Mahallesi'dir. 2024 TURKSTAT ADNKS verilerine göre², nüfus bilgileri Tablo 5-1 adresinde verilmiştir.

TABLO 5-1 PROJE ETKİLİ YERLEŞİM YERLERİNDEKİ NÜFUS

Yerleşim	Toplam Nüfus	Erkek Nüfus	Kadın Nüfusu
Mazi	1.169	600	569
Gökpınar	229	112	117
Yeniköy	850	421	429

Kaynak: TürkStat ADNKS, 2024

- Mazi Mahallesi'nin toplam nüfusu 1.169 kişidir. Bu nüfusun 600'ü erkek, 569'u kadındır. 2017 yılında 1.087 olan Mazi Mahallesi'nin nüfusu, 2023 yılında 1.169'a ulaşmıştır.
- Yeniköy Mahallesi'nin toplam nüfusu 850 kişidir. Bu nüfusun 421'i erkek, 429'u kadındır. 2017 yılında 762 olan Yeniköy Mahallesi'nin nüfusu, 2023 yılında 850'ye ulaşmıştır.
- Gökpınar Mahallesi'nin toplam nüfusu 229 kişidir. Bu nüfusun 112'si erkek, 117'si kadındır. 2017 yılında 203 kişi olan Gökpınar Mahallesi'nin nüfusu, 2023 yılında 229 kişiye ulaşmıştır.

Resmi nüfus verileri ve muhtar görüşmelerinden elde edilen saha verileri değerlendirildiğinde, Arturna Projesi EA içindeki yerleşim yerlerinde son 10 yılda önemli bir nüfus değişikliği olmadığı gözlemlenmiştir.

Nüfus verilerine göre, 55-64 yaş grubu EA'da %24 ile ağırlıklı kesimi oluşturmaktadır. Bu oranı 65 yaş ve üstü nüfus izlemektedir. 18 yaş ve altı nüfus, EA yerleşimlerinde %8 ile en düşük yüzdeyi oluşturmaktadır. Bu verilere göre, EA'da ortalama yaşın yüksek, genç ve aktif yaş nüfus oranının düşük olduğu görülmektedir. EA'da nüfusun %54'ü ilkokul veya ortaokul mezunlarından oluşmaktadır. Bu veri, EA'daki yüksek yaş ortalamasına paraleldir. İkinci ağırlıklı segment %19 ile lise mezunlarından oluşurken, eğitimsiz yetişkin nüfus %3 ile dikkat çekmektedir.

Arturna EA'deki hanelerin %29,2'si iki kişiden oluşmaktadır. Üç kişilik haneler %25 ile ikinci sırada yer alırken, bunu sırasıyla üç ve dört kişilik haneler takip etmektedir. EA'deki 83 hanenin ortalama hane büyüklüğü 3,5'tir.

5.2 EKONOMİ VE İSTİHDAM

Muğla ilinin ekonomisi, kıyı konumu ve doğal güzellikleri sayesinde ağırlıklı olarak turizm sektörü tarafından yönlendirilmektedir. Bununla birlikte, tarım, belirli ürünlerde önemli üretim

² <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1>

ve ihracat değeri ile yerel ekonomiye önemli bir katkı sağlamaya devam etmektedir. Muğla'nın başlıca tarım ürünleri arasında domates, nar, turunçgiller, badem, zeytinyağı, patlıcan, kabak ve salatalık bulunmaktadır ve bunlar üreticilere önemli bir gelir kaynağı oluşturmaktadır. Muğla, sera sebze yetiştiriciliğinde, özellikle sofralık domates üretiminde önemli bir yere sahiptir ve sera alanı bakımından Türkiye'de 4. sırada yer almaktadır (yaklaşık 40.000 dekar sera yetiştirme alanı). Turizm ve tarımın yanı sıra, Muğla önemli maden kaynaklarına (Yatağan linyit kömürü ve Fethiye krom yatakları gibi) sahiptir ve mermer üretimi için önemli bir merkezdir. Bu çeşitli ekonomik faaliyetler, ildeki geçim kaynaklarının temelini oluşturmaktadır.

Son demografik eğilimler, Muğla'nın önemli bir göç çekişi olduğunu göstermektedir. 2023 TürkStat verilerine göre, Muğla ili Türkiye'de net iç göç açısından üçüncü sırada yer almaktadır (Antalya ve Ankara'dan sonra). İlin doğal özellikleri ve turizm odaklı fırsatları, insanları bölgeye yerleşmeye çeken temel faktörlerdir. Bu göç akışı, hizmet ve gayrimenkul ekonomisinin büyümesine katkıda bulunmakta (gelişmekte olan bir "kira ekonomisi") ancak aynı zamanda tarım gibi geleneksel geçim faaliyetlerini etkileyebilecek değişen sosyo-ekonomik dinamikleri de göstermektedir.

5.2.1 PROJE ALANINDAKİ HANEHALKI GELİR KAYNAKLARI VE HARCAMA ALIŞKANLIKLARI

Artur EA yerleşimlerinde yaşayan hanelerin geçim kaynakları, Temmuz 2024 ve Nisan 2025'te gerçekleştirilen Muğla YEKA saha çalışması bulgularına göre aşağıdaki Tablo 5-2'de sunulmaktadır.

Hane halklarının ana geçim kaynağı değerlendirildiğinde, ağırlıklı dilim %25 ile emeklilik geliri, ardından %20,8 ile tarımsal faaliyetlerdir. İş ve serbest meslek geliri üçüncü sırada yer alırken, hayvancılık dördüncü sırada hane halklarının ana geçim kaynağıdır.

İkinci ve üçüncü derecede değerlendirilen geçim kaynağında, hanelerin tarımsal faaliyetler ve hayvancılık yanıtını verdiği görülmektedir. Bunun nedenleri, EA'deki ortalama yaşın yüksek olması, emeklilik gelirin birincil gelir kaynağı olması ve önceki yıllara göre daha düşük gelir getiren tarım ve hayvancılığın terk edilmesi olarak açıklanabilir. Buna rağmen, tarım ve hayvancılık hala önemli bir ek gelir kaynağıdır ve haneler tarafından önceki yıllara göre daha küçük ölçekli faaliyetler olarak sürdürülmektedir.

TABLO 5-2 ARTURNA EA'DEKİ GELİR KAYNAKLARI

Gelir kaynakları	Hane halkının ana geçim kaynağı (%)	Hane halkının ikinci geçim kaynağı (%)	Hane halkının üçüncü geçim kaynağı (%)
Tarım (bitkisel üretim)	20	37	11
Hayvancılık (hayvansal üretim)	11,4	22,9	11,4
Emeklilik	31	17,1	5,7
Arıcılık	0	2,9	2,9
Fabrika vb. yerlerde ücretli, maaşlı işçi çalışması	8,7	5,7	0
Masa başı/ofis beyaz yakalı ücretli, maaşlı işler	5,7	0	0

Gelir kaynakları	Hane halkının ana geçim kaynağı (%)	Hane halkının ikinci geçim kaynağı (%)	Hane halkının üçüncü geçim kaynağı (%)
İş ve serbest meslek geliri (Küçük esnaf - bakkal, manav, kasap, tuhafiyeci vb.)	17	2,9	2
Geçici mevsimlik tarım/inaaat işleri	2	0	0
Köylülere ve komşulara traktör gibi makine ve ekipmanların alt yükleniciliği ve kullanımı yoluyla elde edilen gelir	2,9	0	0
Geçici mevsimlik turizm işleri ³	0,0	0,0	2,9
İkincil/üçüncül gelir yok	0	11	60
Toplam	10	100	100

Kaynak: Muğla YEKA ÇSED Saha Çalışması Bulguları, Temmuz 2024-Nisan 2025

Köyler için önemli noktalar aşağıda özetlenmiştir.

Mazı, ticari bir proje olarak narenciye üretimi yapan tek yerleşim yeridir. Yurtiçi pazara 25-30 ton satış yapılmaktadır. Tarımsal faaliyetler arasında, domuz saldırıları nedeniyle arpa ve buğday ekimi önemli ölçüde azalmıştır. Bahçecilik faaliyetleri, kendi tüketimlerini karşılayacak miktarda yapılmaktadır. Başlıca ticari tarım faaliyeti olan zeytin yetiştiriciliği devam etmektedir. 2021 yangını öncesinde Mazı'nın yıllık zeytinyağı üretiminin 8000 ton olduğu iddia edilirken, yangın sonrasında bu miktar 200 tona düşmüştür.

Yeniköy'de bahçecilik ve tarım faaliyetleri kendi tüketimini karşılamak için yapılmaktadır. Zeytin yetiştiriciliği, ticari amaçla yapılan tek tarım faaliyetidir. Yıllık ortalama 500 ton zeytinyağı üretilmektedir.

Gökpınar'da bahçecilik ve tarım faaliyetleri kendi tüketimlerini karşılamak için yapılmaktadır. Zeytin yetiştiriciliği ticari amaçla yapılan tek tarım faaliyetidir. Yılda ortalama 200 ton zeytinyağı üretildiği belirtilmektedir.

Gıda ve beslenme giderleri, tarım giderleri (mazot, gübre, yem vb.), hayvancılık giderleri (yem, veteriner vb.) hane halkı bütçesinde ağırlıklıdır.

İkinci gider kategorisinde, market ve gıda giderleri %29,3 ile ilk sırada yer alırken, onu %20,8 ile hayvancılık giderleri izlemektedir. Üçüncü gider kategorisinde ise, elektrik, su, doğalgaz vb. giderler %20,8 ile ilk sırada yer almaktadır.

Hane halkı harcama alışkanlıkları, geçimlik üretimin rolünü ve bununla ilişkili maliyetleri daha da net bir şekilde ortaya koymaktadır. Tablo 5-3, hane halkının yıllık gelirini harcadığı gider kategorilerini göstermektedir. Veriler, hayvancılık ve tarımsal üretimin hane halkı tüketimine

³ İletişim kurabileceğimiz PEK'lerin (Projeden Etkilenen Kişiler) sayısı sınırlı olduğundan, anket sonuçları Etki Alanındaki (EA) tüm gelir kaynaklarını tam olarak temsil etmeyebilir.

katkıda bulunduğunu ve bu nedenle market alışverişinin ikincil öncelik olarak kaldığını göstermektedir. Ancak, maliyetlerin yüksek olduğu açıktır.

TABLO 5-3 YILLIK GELİR GİDER KATEGORİLERİ

Yıllık gelirinizin harcama kategorileri nelerdir?	Birinci	İkinci	Üçüncü
Market ve beslenme giderleri	37,1	28,6	20
Tarımsal giderler (dizel, gübre, yem vb.)	20	14,3	2
Hayvancılık giderleri (yem, veteriner vb.)	25,7	17,1	2,9
Tarım, ticaret ve sanayiye yapılan yatırımlar	5,7	0	0
Kamu hizmetleri faturaları (su, elektrik vb.)	5,7	20	8
Sağlık ve kişisel bakım masrafları	2,9	11,4	17
Eğitim masrafları	0	5,7	5,7
Giyim ve eşya (ev eşyaları, elektronik eşya vb.) giderleri	0	0	5,7
Faiz, döviz, gayrimenkul yatırımları	2	0	5,7
Cevap yok	0	0	31,4
Toplam	100	10	100

Kaynak: Muğla YEKA ÇSED Saha Çalışması Bulguları, Temmuz 2024-Nisan 2025

5.2.2 TARIM VE MAHSUL ÜRETİMİ

Tarım, projenin EA'sindeki kırsal topluluklar için geçim kaynaklarının temel taşıdır, ancak genel olarak birçok hane için birincil gelirden çok ek gelir sağlar. Ankete katılan hanelerin yaklaşık %68,6'sı, ekim ölçeği ve amacı farklılık gösterse de, bir dereceye kadar tarımla uğraşmaktadır. Bu bölgedeki başlıca ticari ürün zeytindir. Zeytin yetiştiriciliği yaygın olup, tutarlı bir ticari pazar çıktısı olan tek tarımsal faaliyettir. Zeytinin yanı sıra, bölge sakinleri çeşitli bahçe meyveleri ve sebzeleri (örneğin turuncgiller, özellikle Mazı'da yerel olarak ünlü "*Bodrum mandalini*" ve diğer meyve bahçesi ürünleri) yetiştirir ve arpa ve buğday gibi temel tahılları ekler. Ancak, bu son faaliyetler (pazar bahçeciliği ve tahıl üretimi) büyük ölçüde satıştan ziyade geçim amaçlı veya yem olarak kullanılmaktadır. Aslında, bahçecilik veya tarla tarımı yapan çoğu hane, kendi tüketim ihtiyaçlarını karşılamak için bunu yapmaktadır ve sadece birkaç aile ara sıra fazla ürünlerini satmaktadır (örneğin, bazı haneler ürünlerini küçük ölçekte yerel çiftçi pazarlarına götürmektedir).

TABLO 5-4 TARIMSAL FAALİYETLERDE BULUNMAKTADIR

Çiftçi misiniz veya tarımsal faaliyetlerde bulunuyor musunuz?	PEK sayısı	Yüzde
Evet	24	68
Hayır	11	31,4
Toplam	35	100

Kaynak: Muğla YEKA ÇSED Saha Çalışması Bulguları, Temmuz 2024-Nisan 2025

PEK'lere Proje nedeniyle tarımsal faaliyetlerden gelir kaybı yaşayıp yaşamayacakları sorulduğunda, çoğunluk (%65,7) "Evet" yanıtını vermiştir (Tablo 5-5).

Bir başka dikkat çekici veri ise, görüşülen PEK'lerin %22,9'luk önemli bir kısmının Projenin etkilerine ilişkin hiçbir fikri olmamasıdır. Bu durum, Projenin mevcut konumu ve Proje faaliyetleri hakkında yeterli bilgi bulunmaması ile ilgilidir.

TABLO 5-5 PROJENİN TARIMSAL FAALİYETLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELER

Proje nedeniyle tarımsal faaliyetlerinizden elde ettiğiniz gelirde düşüş olacağını düşünüyor musunuz?	PEK sayısı	Yüzde
Evet	23	65
Hayır	4	11,4
Bilmiyorum	8	22,9
Toplam	35	100

Kaynak: Muğla YEKA ÇSED Saha Çalışması Bulguları, Temmuz 2024-Nisan 2025

Olumsuz etkiler bekleyenlere projenin tarımsal gelirlerini nasıl etkileyeceğini düşündükleri sorulduğunda, en sık dile getirilen endişe toz kirliliği idi. Özellikle, birçok kişi inşaat çalışmaları (erişim yolu inşaatı, kazı veya türbin kurulumu gibi) nedeniyle tarlalarına ve ağaçlarına yerleşebilecek tozun toprak verimliliğini azaltacağını ve mahsul verimini veya kalitesini düşüreceğini (özellikle zeytin ağaçları ve zeytinyağı kalitesi ile ilgili olarak) endişelenmektedir. Tablo 6-6, beklenen gelir kaybının niteliğine ilişkin yanıtların dağılımını göstermektedir. Dikkat çekici bir şekilde, yanıt verenlerin %42,9'u, projeye genel olarak olumsuz bakmalarına rağmen, etkinin mekanizmasını belirleyememiştir ("fikrim yok"). Bu da, proje faaliyetleri hakkında ayrıntılı bilgi eksikliğine işaret etmektedir. Yaklaşık %31,4'ü ana endişeleri olarak "toz nedeniyle toprak verimi ve mahsul kalitesinin (özellikle zeytinyağı) düşeceğini" açıkça belirtmiştir. Az sayıda kişi (yaklaşık %3) arazi istimlakı (kamulaştırma), gürültü ve tozun bir araya gelerek tarımı etkileyebileceğini düşündü. Sadece bir kişi (%2,9) tarım arazilerine erişimin kısıtlanmasını potansiyel bir sorun olarak belirtti ve birkaç kişi (%5,7) "rüzgar türbini havayı etkileyecek ve zeytin üretimini zorlaştıracak" şeklinde yanlış bir kanıyı

dile getirdi. Ayrıca, %14,2'si (5 kişi) "zeytinliklerimiz ve arazilerimiz bizden alındı" şeklinde yanıt vererek, bazı arazi kamulaştırmalarının zaten gerçekleşmiş olabileceğini veya arazi kaybından endişe duyduklarını belirtti. Bu algılar, toz oluşumu ve arazi kaybının tarımla ilgili başlıca korkular olduğunu ortaya koyarak, toz kontrolünün ve arazi kamulaştırma süreçleri hakkında net bilginin, toplumun endişelerini gidermede önemini vurgulamaktadır.

TABLO 6-6 GELİR KAYBI PEKARAZZİLERİN GÖRÜŞLERİ

Gelir kaybı ne tür bir etki yaratacak?	PEK sayısı	Yüzde
Hiçbir fikrim yok	15	42
Arazilere erişim kısıtlanacak	1	2
Arazi kamulaştırma, gürültü ve toz gibi kümülatif etkiler olacaktır.	1	2.9
Toz nedeniyle arazilerin verimi ve mahsullerin kalitesi, özellikle zeytinyağı için, düşecektir.	11	31
Yel değirmeni hava koşullarını etkileyecek ve zeytin üretimimi zorlaştıracaktır.	2	5
Zeytinliklerimiz ve topraklarımız bizden alındı.	5	14
Toplam	35	100

Kaynak: Muğla YEKA ÇSED Saha Çalışması Bulguları, Temmuz 2024-Nisan 2025

Özetle, projeyi etkileyen topluluklarda tarım, çoğunlukla gelir elde etmek için zeytin ve hane ihtiyaçları için çeşitli mahsullerin yetiştirilmesine yönelik hayati bir geçim kaynağıdır. Son yıllarda çevresel faktörler (yangınlar, kuraklık) ve yaban hayatı (yaban domuzları) nedeniyle zorluklarla karşılaşan bölge sakinleri, şimdi de yaklaşan projenin toz, arazi kaybı veya diğer rahatsızlıklar yoluyla tarımlarını nasıl daha fazla etkileyebileceği konusunda endişe duymaktadır. Tarımsal verimin halihazırda kırılgan olduğu göz önüne alındığında, bu toplulukların mahsul verimliliğini korumak için doğru bilgiye ve desteğe sahip olmalarını sağlamak, geçim kaynaklarının geri kazanımında önemli bir unsur olacaktır.

5.2.3 HAYVANCILIK VE HAYVAN YETİŞTİRİCİLİĞİ

Hayvancılık, EA'da geçim kaynaklarının bir başka önemli bileşenidir ve genellikle tarımla birlikte yapılır. Saha araştırmasına göre, ankete katılan hanelerin yaklaşık yarısı (48,6%) hayvancılıkla uğraşmaktadır (Tablo 5-7). Tarım gibi, bölgedeki hayvancılık da genellikle küçük ölçeklidir ve büyük ticari faaliyetlerden ziyade geçim veya ek gelir amaçlıdır. Çoğu hane halkı, öncelikle kendi tüketim ihtiyaçları (et, süt) ve ara sıra yerel satışlar için birkaç sığır ve/veya küçük geviş getiren hayvan (keçi veya koyun) yetiştirmektedir.

TABLO 5-7 HAYVANCILIKLA UĞRAŞMA

Hayvancılıkla uğraşıyor musunuz?	PEK sayısı	Yüzde
Evet	17	48
Hayır	18	51,4
Toplam	35	100

Kaynak: Muğla YEKA ÇSED Saha Çalışması Bulguları, Temmuz 2024-Nisan 2025

Sürü büyüklüklerine ilişkin saha verileri, hayvancılıkla uğraşan 17 hanenin çoğunun az sayıda sığır beslediğini göstermektedir. Ankete katılan tüm hanelerden sadece 2 hanenin 10 veya daha fazla sığırı vardı, hayvancılıkla uğraşan ailelerin büyük çoğunluğunun ise 10'dan az sığırı vardı. EA'deki hane başına ortalama büyükbaş hayvan (sığır) sayısı yaklaşık 3-4 baştır. Tablo 5-8 sığır sahipliğinin dağılımını göstermektedir: örneğin, 3 hane halkı 4'er sığır sahibi olduğunu, 4 hane halkı 5'er sığır sahibi olduğunu vb. bildirmiştir. Öte yandan, ankete katılan hane halklarının %60'ı hiç sığır sahibi değildir (ya hayvancılıkla uğraşmadıkları ya da küçük geviş getiren hayvanlar veya kümes hayvanları gibi başka hayvanlar besledikleri için).

TABLO 5-8 SIĞIR SAYISI

Kaç adet sığırınız var?	PEK sayısı	Yüzde
4	3	8,6
5	4	11,4
6	1	2,9
7	1	2,9
8	1	2,9
9	1	2,9
12	1	2,9
24	1	2,9
30	1	2,9
Nişanlı değil	21	60
Toplam	35	100

Kaynak: Muğla YEKA Saha Çalışması Bulguları, Temmuz 2024-Nisan 2025

Küçük geviş getiren hayvanların (keçi ve koyun) sahipliği daha da az yaygındır – sadece 3 hane koyun/keçi sahibi olduğunu bildirmiştir. Tablo 5-9 5-9'da görüldüğü gibi, iki hane küçük sürülere sahipti (biri 15 keçi/koyun, diğeri 5 keçi/koyun), bir hane 600 kadar keçi/koyuna sahipti (bu belki de daha büyük yarı ticari bir sürünün istisnai bir örneğidir) ve geri kalanlar (hanelerin yaklaşık %83'ü) küçük geviş getiren hayvanlara sahip değildi. Bu, keçi/koyun yetiştiriciliğinin yaygın olarak yapılmadığını, bunun nedeninin ise sınırlı otlak alanları gibi çevresel kısıtlamalar olabileceğini göstermektedir.

TABLO 5-9 SAHİP OLUNAN KÜÇÜK BAĞIÇ SAYISI

Kaç tane küçükbaş hayvanınız var?	PEK sayısı	Yüzde
2	1	2,9
5	1	2,9
15	2	5,7
600	1	2,9
Nişanlanmamış	3	82
Toplam	35	100

Kaynak: Muğla YEKA Saha Çalışması Bulguları, Temmuz 2024-Nisan 2025

Büyükbaş hayvanların yanı sıra, hanelerin yaklaşık üçte biri kümes hayvanları (tavuk veya diğer kümes hayvanları) beslemektedir. Tablo 5-10, hanelerin %30'unun kümes hayvanı beslediğini ve sürü büyüklüğünün genellikle 10 ila 50 kuş arasında değiştiğini göstermektedir. Dört hane, her biri yaklaşık 50 tavuk beslemektedir ve bu tavuklar hem ev kullanımı hem de muhtemelen küçük ölçekli satış için yumurta veya et sağlamaktadır. Diğer haneler ise daha küçük sürüler (10-15 kuş) beslemektedir. Kümes hayvanı yetiştiriciliği, hanelerin gıda ihtiyaçlarını da karşılayan, yaygın, düşük maliyetli ve az bakım gerektiren bir ek geçim kaynağıdır.

TABLO 5-10 SAHİP OLUNAN KANATLI HAYVAN SAYISI

Kaç tane kümes hayvanınız var?	PEK sayısı	Yüzde
10	2	5,7
15	3	8,6
30	1	2,9
35	1	2,9
40	1	2,9
50	4	11,4
Nişanlı değil	23	65,7

Kaç tane kümes hayvanınız var?	PEK sayısı	Yüzde
Toplam	35	100

Kaynak: Muğla YEKA Saha Çalışması Bulguları, Temmuz 2024-Nisan 2025

Bu bulgulardan, EA'deki hayvancılık üretiminin genel olarak küçük ölçekli olduğu açıktır. Hayvan besleyen birçok hane halkı, beslenmelerini (süt, et, yumurta) desteklemek ve biraz ek gelir sağlamak amacıyla sadece birkaç sığır veya mütevazı sayıda kümes hayvanı beslemektedir. Sadece birkaç hane halkı, daha ticari odaklı bir faaliyetin göstergesi olabilecek daha büyük sürüye sahip görünmektedir.

Toplulun görüşleri ve yerel muhtarlar (köy liderleri), bölgedeki hayvancılığın azalmasının veya sınırlı ölçekte kalmasının birkaç nedenini belirtmiştir:

- **Mera Arazisinin Kıtılığı:** EA köylerinde düz otlak alanları veya belirlenmiş ortak meralar çok sınırlıdır. Arazi büyük ölçüde eğimli ve kayalıktır, bu da daha büyük sürüler için ideal değildir. Sonuç olarak, yıl boyunca yeterli doğal yem bulunmamaktadır, bu da hane halklarının dışardan yem almadan yetiştirebilecekleri hayvan sayısını sınırlamaktadır.
- **Satın alınan yemlere yüksek bağımlılık:** Doğal otlaklar yetersiz olduğundan, birçok hayvancılıkla uğraşan kişi hayvanlarını beslemek için yem satın almak zorundadır. Nitekim, hayvancılıkla uğraşanların %50'si yıl boyunca (12 ay) hayvan yemi satın almak zorunda olduklarını belirtmiştir. Sadece yaklaşık %5,7'si (2 hane) yem satın almaya ihtiyaç duymadıklarını belirtmiştir (muhtemelen çok az sayıda hayvan besledikleri veya otlatma arazileri olduğu için) ve hayvancılıkla uğraşmayan diğer katılımcılar bu soruya cevap vermemiştir. Satın alınan yemlere olan bu bağımlılık, hayvancılık maliyetini artırarak kârlılığını düşürmekte ve işgücü yoğunluğunu artırmaktadır.

TABLO 5-11 HAYVANCILIK FAALİYETLERİ İÇİN YEM SATIN ALMA SÜRESİ

Hayvancılık faaliyetleriniz için kaç ay boyunca yem satın almak zorundasınız?	PEK sayısı	Yüzde
Katılmayan	19	54,3
0	2	5,7
12	14	40
Toplam	35	100

Kaynak: Muğla YEKA Saha Çalışması Bulguları, Temmuz 2024-Nisan 2025

- **İşgücü Eksikliği ve Gençlerin Göçü:** Daha önce de belirtildiği gibi, bu toplulukların genç üyeleri istihdam için kentsel alanlara göç etmekte veya turizm ve hizmet sektörlerine geçmektedir. Bu kırsal göç ve iş tercihindeki değişim, daha az sayıda aile üyesinin emek yoğun tarım ve hayvancılık faaliyetleriyle ilgilenebileceği veya ilgilenmek isteyeceği anlamına gelmektedir. Yaşlı haneler genellikle büyük sürülerle tek başlarına başa çıkamazlar, bu da hayvancılığın küçülmesine veya sona ermesine yol açar.
- **Alternatif Ekonomik Fırsatlar:** Bölgedeki (özellikle kıyı şeridindeki Muğla'da) turizm endüstrisinin ve ilgili hizmet sektöründeki işlerin hızlı büyümesi, geleneksel hayvancılıktan

daha cazip olabilecek alternatif gelir kaynakları sunmaktadır. Ayrıca, artan arazi değerleri ve kira veya iş yoluyla kazanç elde etme fırsatları ("kira ekonomisi"), düşük verimli tarım veya hayvancılığa devam etme motivasyonunu azaltabilir.

Mera alanlarının yetersizliği göz önüne alındığında, mevcut hayvanların nasıl ve nerede beslendiğini incelemek ilginçtir. Hanelere hayvanlarını nerede besledikleri sorulmuş ve birden fazla cevap vermeleri istenmiştir (çünkü çoğu kişi birden fazla stratejiyi bir arada kullanmaktadır):

Tablo 5-12 , hayvanların beslendiği yerlere ilişkin yanıtları özetlemektedir. Bu tablo, hayvancılıkla uğraşanların çoğunluğunun hayvanlarını kendi arazilerinde (örneğin, özel tarlalarda veya bahçelerde) ve/veya satın aldıkları yemle ahırlarda beslediğini göstermektedir. Spesifik olarak, yanıt verenlerin %37,1'i kendi arazilerini otlatma veya kesip taşıma yoluyla besleme için kullanırken, %34,3'ü hayvanlarını ahırda/ağırlıkta kendi sağladıkları yemle beslemektedir. Buna karşılık, sadece %5,7'si köyün ortak otlaklarını kullandığını bildirmiştir. Köy otlaklarının bu kadar az kullanılması (sadece 2 hane), ortak otlatma alanlarının azlığı veya erişilemezliğini ya da muhtemelen yakın çevrede resmi otlakların bulunmamasını yansıtmaktadır. Birçok hane (yaklaşık yarısı) hayvancılıkla uğraşmamaktadır, bu nedenle tüm kategorilerde "Uğraşmamaktadır" yüzdeleri yüksektir.

TABLO 5-12 HAYVANLARIN BESLENDİĞİ YER

Sığır ve/veya koyunlarınızı nerede besliyorsunuz?						
Hayvan Besleme	Köy otlakları		Kendi arazimizde		Ahırda yemle	
	PEK sayısı	Yüzde	PEK sayısı	Yüzde	PEK sayısı	Yüzde
Hayır	15	43	4	11,4	5	14,3
Evet	2	5,7	13	36,3	12	33,4
Nişanlı değil	18	52,3	18	52	18	52,3
Toplam	35	100	35	100	35	100

Kaynak: Muğla YEKA Saha Çalışması Bulguları, Temmuz 2024-Nisan 2025

Yukarıdaki besleme uygulamaları, EA'da hayvancılığın büyük ölçüde ahırda besleme veya küçük arazilerle sınırlı olduğunu, geniş otlaklarda açık otlatma yapılmadığını doğrulamaktadır. Bu, yem maliyetleri ve otlak kıtlığı ile ilgili önceki noktayla uyumludur.

Bölgedeki genel hayvancılık durumu (anket örnekleminin ötesinde) açısından, Proje ÇED bazı bilgiler vermektedir: örneğin, Yeniköy köyü, köydeki toplam sürüde yaklaşık 700 baş sığır ile en yüksek hayvancılık yoğunluğuna sahip köylerden biri olarak belirtilmiştir. Gökpınar'da yaklaşık 200 baş sığır, Mazı'da ise yaklaşık 500 baş sığır bulunmaktadır. Mazı'da küçükbaş hayvan sayısı yaklaşık 1000 keçi ve 700 koyun olarak bildirilmiştir, bu da önemli bir rakamdır (bu hayvanlar muhtemelen birkaç çoban ailesine aittir). Yeniköy ve Gökpınar'da keçi/koyun ları daha azdır (Gökpınar'da yaklaşık 150, Yeniköy'de ise birkaç yüz). Ayrıca, süt üretimi yerel hayvancılık ekonomisinin bir parçasıdır: Yeniköy'de yerel süt toplama merkezinde (Toros Süt Ürünleri gibi bir süt kooperatifi tarafından) günde yaklaşık 1,2 ton süt toplanmaktadır ve

Gökpınar'da günde yaklaşık 1 ton süt toplanmaktadır. Bu rakamlar, bireysel hane halkı sürülerinin küçük olmasına rağmen, köylerin toplu olarak günlük olarak süt gibi ürünler veren önemli bir hayvancılık nüfusunu hala muhafaza ettiğini göstermektedir. Bununla birlikte, ÇED raporunda, bu köylerdeki genel tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin zamanla azaldığı ve bu azalmanın, 2021 yangınları veya iklim değişikliği gibi çevresel faktörlerden çok, turizm ve hizmet sektöründeki istihdamın artması ve bunun sonucunda kırsal kesimde nüfusun azalması gibi sosyo-ekonomik değişiklikler nedeniyle hızlandığı da belirtilmektedir. Diğer bir deyişle, birçok köylü, bölgedeki daha iyi fırsatlar ve değişen ekonomi nedeniyle, geçim kaynakları olarak tarım ve hayvancılıktan yavaş yavaş uzaklaşmıştır.

Projenin hayvancılık faaliyetlerine olası etkileri sorulduğunda, çoğu PEK ne olabileceğine dair somut bir fikir sahibi değildi, ancak temkinli davranma eğilimindeydiler. Tablo 5-13 5-13 yerleşim yerlerine göre hayvancılık üzerinde beklenen olumsuz etkileri ayrıntılı olarak göstermektedir. Genel olarak, olumsuz etkiler olacağını düşünen yanıt verenlerin %78,3'ü sorunu belirleyememiştir ("fikrim yok"), bu da önemli bir bulgudur: belirsizlik ve bilgi eksikliğinden kaynaklanan, belirli beklentiler olmaksızın genel bir endişe veya olumsuzluk hissini göstermektedir. Geri kalan yanıtlar (toplamın yaklaşık %21,7'sini oluşturmaktadır) birkaç endişeyi vurgulamaktadır:

- Bazıları, ağır proje araçlarının trafiğinin artmasının, kazara çarpışmalar ("hayvanlar ağır araçlar tarafından yaralanabilir veya ezilebilir") veya hayvanları korkutarak (hayvanların paniğe kapılıp kendilerini yaralayabilecekleri veya yolları geçmekten kaçınabilecekleri) hayvanlarına doğrudan zarar verebileceğinden korkmaktadır.
- Bununla ilgili olarak, birkaç kişi, hayvanların otlaklara ulaşmak için genellikle köy yollarını geçtiğini, bu nedenle trafiğin artmasının hareket halindeki hayvanlar için risk oluşturabileceğini ve yolların daha yoğun olması veya çitlerle çevrilmesi durumunda otlaklara erişimin zorlaşabileceğini belirtti.
- Köyler bazında yapılan ayrıntılı inceleme, Gökpınar'da yanıt verenlerin %40'ının ("bilmiyorum" yanıtı hariç) çeşitli şekillerde araçlarla ilgili bu tür risklerden bahsettiğini göstermektedir. Mazi'da %10'u hayvanların ezilme riskinden bahsetmiştir. Yeniköy'de ilginç bir şekilde, tüm yanıt verenler "bilmiyorum" (100%) yanıtını vermiş, bu da genel bir belirsizlik dışında belirli bir endişenin olmadığını göstermektedir.

TABLO 5-13 HAYVANCILIK FAALİYETLERİ ÜZERİNDE NE TÜR ETKİLER BEKLENMEKTEDİR?

Yerleşim		Hayvancılığı olumsuz etkileyebilecek olumsuz etkiler nelerdir?						Toplam
		Fikrim yok	Ağır araçlar hayvanlara zarar verebilir	Hayvanlar ağır araçlardan korkabilir ve ezilme tehlikesiyle karşı karşıya kalabilir.	Hayvanlar ezilebilir	Çoğu hayvan otlamaya giderken yolları geçer ve bu da risk oluşturabilir	Otlaklara erişim zorlaşır	
Gökpınar	%	60	10	10	0	10	10	100
Mazi	%	90	0	0	10	0	0	100

Yerleşim		Hayvancılığı olumsuz etkileyebilecek olumsuz etkiler nelerdir?						Toplam
		Fikrim yok	Ağır araçlar hayvanlara zarar verebilir	Hayvanlar ağır araçlardan korkabilir ve ezilme tehlikesiyle karşı karşıya kalabilir.	Hayvanlar ezilebilir	Çoğu hayvan otlamaya giderken yolları geçer ve bu da risk oluşturabilir	Otlaklara erişim zorlaşır	
Yeniköy	%	10	0	0	0	0	0	100
Toplam	%	78,3	4	4	4	4,3	4,3	100

Kaynak: Muğla YEKA ÇSED Saha Çalışması Bulguları, Temmuz 2024-Nisan 2025

5.2.4 ARICILIK

Arıcılık, bölgenin ünlü çam balı üretimi nedeniyle tarihsel olarak Muğla'da ve özellikle bu ormanlık topluluklarda en önemli geçim kaynaklarından biri olmuştur. 2021 yılından önce Muğla ili, Türkiye'nin en büyük çam balı üreticisi olarak tanınıyordu ve ulusal ve hatta küresel çam balı arzının önemli bir kısmını karşılıyordu (Muğla tek başına Türkiye'nin çam balı üretiminin yaklaşık %85-90'ını gerçekleştiriyordu ve bu da dünya çam balı üretiminin büyük bir kısmını oluşturuyordu earth.org). Ancak 2021 yazındaki yıkıcı orman yangınları, Muğla'daki çam ormanlarının büyük bir bölümünü tahrip etti ve arıcılığa ağır bir darbe vurdu. Bu bölgedeki çam ağaçları, çam balı üretimi için gerekli olan bir böcek türüne ev sahipliği yapmaktadır; ağaçlar yandığında, bal üretimi için yerel ekosistem çöktü. Sonuç olarak, birçok arıcı arı kovanlarını, yem alanlarını ve gelirlerini kaybetti. Yerel kaynaklara göre, 2021'den önce köylerdeki neredeyse her hane arıcılıkla uğraşıyordu, ancak yangınların ardından ailelerin büyük bir kısmı geçim kaynağı olarak arıcılığı bıraktı.

EA Projesi kapsamında, ankete katılan hanelerin sadece yaklaşık %25,7'si hala arıcılıkla uğraşmaktadır. Bu, dört haneden üçünün arıcılığı bıraktığını göstermektedir, ki bu da 2021 sonrası yaşanan keskin düşüşle uyumludur. Arıcılığa devam edenler genellikle çok daha küçük ölçekte çalışmakta veya kovanlarını başka bölgelere taşıyarak (göçebe arıcılık) uyum sağlamaktadır.

TABLO 5-14 ARICILIKLA UĞRAŞAN

Arıcılıkla uğraşıyor musunuz?	PEK sayısı	Yüzde
Evet	9	25,7
Hayır	26	74,3
Toplam	35	100,0

Kaynak: Muğla YEKA Saha Çalışması Bulguları, Temmuz 2024-Nisan 2025

Hala arıcılıkla uğraşan az sayıdaki hane halkı için, ölçek değişebilir ancak genellikle sınırlı kalmaktadır. Tablo 5-14 adresinde gösterildiği gibi, ankete katılanlar arasında hane başına bildirilen arı kovanı sayısı 10 ile 80 arasında değişmektedir. Bu arıcıların çoğu bir veya birkaç düzine kovan sahibidir. Bir hane 80 kovan sahibidir, bu önemli bir sayıdır, ancak bölgedeki yem miktarının azalması nedeniyle bu kovanların tamamen aktif olup olmadığı belirsizdir. Karşılaştırma olarak, yangınlardan önce, bölgedeki profesyonel arıcıların yüzlerce kovan sahibi olması yaygın bir durumdu. Mevcut rakamlar, eski kapasitelerin sadece bir kısmını yansıtmaktadır.

TABLO 5-14 SAHİP OLUNAN ARI KOVANLARININ SAYISI

Kaç tane arı kovanınız var?	PEK sayısı	Yüzde
10	1	2,9
15	1	2,9
2	2	5,7
50	1	2,9
70	1	2,9
80	1	2,9
Nişanlı değil	27	7
Toplam	35	100

Kaynak: Muğla YEKA Saha Çalışması Bulguları, Temmuz 2024-Nisan 2025

Bölgedeki arıcılık, ormanlık alanlarla yakından bağlantılıdır. Anket yanıtları ve danışmalar, insanların kovanlarını birkaç önemli yere yerleştirdiklerini göstermiştir:

- **Köy içinde** – bazıları kovanlarını bahçelerinde veya köyün yakınındaki arazilerde tutmaktadır.
- **Gökpınar Dağı'nda** – bu, muhtemelen çiçek kaynaklarının veya hayatta kalan çam ağaçlarının varlığı nedeniyle arı kovanlarının yerleştirildiği bir yer olarak bahsedilen bir yayla bölgesidir.
- **Kamulaştırılacak veya proje planlanan alanlar** – birkaç katılımcı, şu anda projenin arazi ihtiyaçlarıyla çakışan yerlerde arıcılık faaliyetleri yürüttüklerini belirtmiştir.

Tablo 5-16, arıcılığın yapıldığı yerlerin dağılımını göstermektedir. Ankete katılanların %14,3'ünün köy içinde arıcılık yaptığını, daha küçük bir yüzdeyle (%2,9) Gökpınar Dağı, proje sahası veya proje için kamulaştırılacak belirli parsellerde arıcılık yaptığını belirtmiştir. Daha önce de belirtildiği gibi, ankete katılanların çoğunluğu (%77,1) arıcılık yapmamaktadır.

TABLO 5-15 ARICILIK FAALİYETLERİ

Arıcılığın yapıldığı yerler	PEK sayısı	Yüzde
İlgilenmeyen	27	7
Gökpınar Dağı	1	2
Köyün içinde	5	14
Köyde kamulaştırılacak alanlarda gerçekleştirilir.	1	2
Köyde proje bulunan alanlarda	1	2
Toplam	35	100

Kaynak: Muğla YEKA ÇSED Saha Çalışması Bulguları, Temmuz 2024-Nisan 2025

Birkaç arıcının planlanan proje alanında veya satın alınacak arazide kovanları olması, GKGKP için önemli bir husustur. Bu durum, söz konusu kişilerin inşaat faaliyetlerinden (gürültü/titreşimden kaynaklanan arıların rahatsız edilmesi) veya bu alanlara erişimlerini kaybetmelerinden (örneğin, proje güvenlik nedenleriyle girişi kısıtlarsa) doğrudan etkilenebileceklerini göstermektedir. Halihazırda zor durumda olan geçim kaynaklarına daha fazla zarar vermemek için bu durumun dikkatli bir şekilde yönetilmesi gerekecektir.

Projenin arıcılık üzerindeki etkisine ilişkin beklentileri sorulduğunda, arıcılıkla uğraşan topluluk üyelerinin yanıtları yine büyük ölçüde karamsardı. Tablo 5-16 , arıcıların hiçbirinin olumlu veya tarafsız bir sonuç beklemediğini, hepsinin olumsuz bir etki öngördüğünü göstermektedir. Genel olarak, toplam yanıt verenlerin %77,1'i (çoğunluğu arıcılıkla uğraşmayanlar) arıcılık üzerinde "hiçbir etki olmayacağını" söylemiştir, ancak bu muhtemelen kendilerinin arıcılıkla uğraşmadıklarını yansıtmaktadır. Arıcılara odaklanacak olursak, dile getirilen endişeler şunlardır:

- Arıların uçuş düzenlerinin etkilenmesi: %5,7'si arıların uçuşunun olumsuz etkileneceğini belirtmiştir. Bunun nedeni türbin kanatları (rüzgar ve gürültü) veya toz ve rahatsızlık nedeniyle arıların yönlerini kaybetmeleri olabilir.
- Türbinler nedeniyle arıların kaybı: Birkaç katılımcı (%2,9) "arıların rüzgar türbinlerinden etkileneceğinden ve tüm arılarımın yok olacağından" korkuyor. Bu, türbinlerin elektromanyetik etkileri veya mekanik hareketlerinin arıları uzaklaştırabileceği veya onlara zarar verebileceği endişesini ortaya koymaktadır.
- Yiyecek bulma zorluğu (tozlaşma sorunları): %5,7'si "çevrenin kirliliği nedeniyle arıların çiçeklerden polen toplaması zor" dedi. Bu muhtemelen inşaat makinelerinden kaynaklanan toz veya emisyonların çevreyi arılar ve çiçekler için daha az uygun hale getirdiğini ifade ediyor.
- Rüzgar düzenindeki değişiklikler: %8,6 (3 kişi) "rüzgarlar olumsuz etkilenecek. Ben o bölgelerde arıcılık yapıyorum" dedi. Türbinlerin yerel rüzgar akışlarını veya mikro iklimi

değiştirerek arıların yön bulmasını veya çam balının üretimini etkileyeceğinden endişe duyuyor olabilirler.

TABLO 5-16 PEK'LER TARAFINDAN ARICILIK ÜZERİNDE ALGILANAN ETKİLER

Arıcılık üzerinde beklenen etkiler	PEK sayısı	Yüzde
Herhangi bir etki olmayacaktır	27	77
Arıların uçuşu olumsuz etkilenecektir.	2	5
Arılar rüzgar türbininin etkisinde kalacak ve tüm arılarım yok olacak.	1	2
Çevrenin tozlaşması nedeniyle çiçeklerden polen toplamak zorlaşacak.	2	5.7
Rüzgarlar olumsuz etkilenecektir. Ben o bölgelerde arıcılık yapıyorum.	3	8
Toplam	35	10

Kaynak: Muğla YEKA ÇSED Saha Çalışması Bulguları, Temmuz 2024-Nisan 2025

Bu bulguları bağlam içinde yorumlamak önemlidir: Arıcı olmayanların büyük çoğunluğu herhangi bir sorun görmezken, arıcı olan tüm katılımcılar sorunlar olacağını öngörmektedir. Bu farklılık, etkinin algılanmasının kişinin faaliyetteki payıyla yüksek oranda ilişkili olduğunu göstermektedir ki bu da beklenen bir durumdur. GKGKP planlaması için kilit nokta, arıcıların zaten büyük bir şok (2021 yangınları) yaşamış ve şimdi kalan geçim kaynaklarına daha fazla etki olacağından endişe duyan savunmasız bir grup oluşturmalarıdır. Projenin kayıplarını istemeden daha da artırmaması için hedefli bir katılım gerekecektir. Alınabilecek önlemler arasında, kritik beslenme mevsimleri dışında çalışmaların planlanması, arı kovanlarının çevresinde tampon bölgeler oluşturulması ve hatta gerekirse arıcıların kovanlarını geçici olarak başka bir yere taşınmalarına yardımcı olunması sayılabilir. Ayrıca, bazı endişelerin (örneğin "rüzgar türbinleri arıları yok edecek") yanlış bilgilendirme veya korkudan kaynaklanabileceği göz önüne alındığında, şeffaf iletişim ve belki de arıcılık ve rüzgar enerjisi konusunda uzman danışmanlığı, asılsız korkuları gidermeye ve meşru korkuları (örneğin toz kontrolü) doğrulamaya yardımcı olabilir. 8 Mart 2023 tarihinde Fesleğen Köyü Kahvehanesi'nde bir kamu bilgilendirme ve katılım toplantısı düzenlendi.

Son olarak, bölge sakinleri tarafından, bölgedeki mevcut arıcılığın genellikle göçebe olduğu, yani bazı arıcıların mevsimsel çiçeklenmelerden yararlanmak veya bozulmuş yerel yemlerden kaçınmak için yılın belirli dönemlerinde kovanlarını başka bölgelere taşıdıkları belirtildi. Herhangi bir proje etki değerlendirmesi, bu arıcıların mevsimsel hareketlerini de dikkate almalıdır, çünkü onlar sadece belirli aylarda proje alanında bulunabilirler.

5.2.5 ORMAN KAYNAKLARININ KULLANIMI (MANTARLAR, BİTKİLER VE YAKACAK ODUN)

Tarım ve hayvancılığın yanı sıra, EA'deki kırsal hane halkları geleneksel olarak ek geçim kaynakları için çevredeki ormanlara da güvenmektedir. Bu ormanlar mantar (değerli morel mantarı dahil), şifalı veya aromatik bitkiler ve yakacak odun gibi yabani ürünlerin kaynağıdır.

Saha araştırmasına göre, ankete katılan hanelerin %68,6'sı ormandan ürün topluyor, bu da önemli bir çoğunluktur. Bu, ormanda yiyecek arama ve toplama faaliyetlerinin, geçim kaynağı (örneğin, haneler mantarları, otlar tüketimi ve ısınma için yakacak odun kullanımı) veya gelir kaynağı (özellikle morel mantarları iyi fiyatlara satılabilir ve bazı köylüler için önemli bir mevsimsel gelir kaynağıdır) olarak yaygın bir uygulama olmaya devam ettiğini göstermektedir.

PEK'lere, köylerinin/mahallelerinin çevresindeki ormanları mantar, şifalı bitki veya odun toplamak için kullanıp kullanmadıkları sorulmuştur.

Ormanlardan faydalanan PEK'ler, mantar, bitki ve odun toplayarak ormanlardan faydalandıklarını belirtmişlerdir. Bu faaliyetleri gerçekleştiren PEK'lerin %70,8'i, Projenin bu faaliyetleri ve ormanları olumsuz etkileyeceği görüşündedir.

TABLO 5-17 PEK'LERİN ÇEVRE ORMANLARI KULLANIMI

Ormanların kullanımı	PEK sayısı	Yüzde
Evet	24	68,6
Hayır	11	31,4
Toplam	35	100,0

Kaynak: Muğla YEKA ÇSED Saha Çalışması Bulguları, Temmuz 2024-Nisan 2025

Ormanlara olan yoğun bağımlılık, ormanlara erişim veya ormanların kalitesine yönelik herhangi bir etkinin geçim kaynakları üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olabileceği anlamına gelmektedir. Projenin bu orman toplama faaliyetlerini nasıl etkileyebileceği sorulduğunda, ormanı kullananların yaklaşık %70,8'i projenin orman ürünlerini toplama yeteneklerini olumsuz etkileyeceğine inanmaktadır. Ormanda yiyecek toplayan PEK'ler tarafından dile getirilen bazı özel endişeler şunlardır:

- **Orman Alanının Kaybı:** İnsanlar, proje geliştirme sürecinde ağaçların kesilmesi veya alanların kısıtlanmasıyla mantar ve bitki toplama alanlarının azalacağından endişe duymaktadır. "Arazi kaybedilecek ve toplama mümkün olmayacak" veya "orman arazisi azalacak" gibi ifadeler, toplama alanlarının kalıcı olarak kaybedileceğine dair korkuyu yansıtmaktadır.
- **Ürünlerin Azalması:** Yukarıdakilerle bağlantılı olarak, ağaçların ve bozulmamış alanların azalmasıyla mantar veriminin düşeceğini bekliyorlar ("ağaçlar ve alanlar azaldıkça mantarlar da azalıyor"). Morel mantarı, orman habitatı bozulursa etkilenebilecek önemli bir gelir kaynağı olarak özellikle belirtildi.
- **Toz ve Kirlilik:** Birkaç kişi, inşaatlardan kaynaklanan tozun bitki ve mantarların üzerine yerleşerek büyümelerine zarar verebileceğini veya toplama işlemini istenmeyen hale getirebileceğini belirtti ("toz ağaçları ve mantarları etkileyecek", "arazi kalitesinin bozulması"). Diğerleri genel olarak "çevre kirliliği" ve "doğal yapının bozulması"ndan bahsederek, orman ekosisteminin genel sağlığının bozulacağına (muhtemelen hem bitkilerin hem de mantarların yenilenmesini etkileyeceğine) dair endişelerini dile getirdiler.
- **Erişim Kısıtlamaları:** Projenin, güvenlik veya emniyet nedenleriyle belirli orman alanlarına girişi kısıtlayacağı ve bu nedenle köylülerin her zamanki toplama alanlarına girmelerinin

engellenebileceği endişesi vardır ("Proje, mantar ve şifalı bitkilerin bulunduğu alanlara girişi kısıtlayacak"). Arazi, geçici de olsa çitle çevrilir veya işaretlenirse, bu durum mantar mevsimi ile çakışabilir ve yerel halkın mantar toplamasına engel olabilir, böylece mevsimlik gelirlerini etkileyebilir.

- Kümülatif Orman Etkisi: Orman kaynaklarını zaten azaltan 2021 yangınlarının ardından, insanlar herhangi bir ek kayba karşı hassastır. "Doğal yapı bozulacak" gibi bir yorum, projenin yangın hasarından hala kurtulmaya çalışan ekosisteme bir başka darbe vuracağı korkusunu da ima etmektedir.

Ormanlarda toplama faaliyetlerinin sadece bir hobi değil, yerel geçim kaynaklarının bir parçası olduğu açıktır. Morel mantarı toplama gibi faaliyetler ilkbaharda önemli bir nakit gelir kaynağı olabilir ve odun toplama, birçok kırsal hane halkı için kışın ısınma için gereklidir. Bu nedenle, arazi temizleme, patlatma, yol yapımı veya orman erişim kontrolü gibi proje faaliyetleri, etki azaltıcı önlemler alınarak planlanmalıdır. Topluluklar, etkinin gerçekte nerede olacağı (etki alanı sınırlı olabilir, tüm ormanı etkilemeyebilir) ve alternatif düzenlemeler (başka bir yere erişim sağlanması veya mantar sezonunun yoğun olduğu dönemlerin dışında inşaatın yapılması gibi) hakkında bilgilendirilmelidir. Yukarıda sıralanan endişeler, uygun bir yönetim olmadan orman kaynaklarını kullananların geçim kaynaklarının etkilenme riski olduğunu göstermektedir. Projenin ormanlara vereceği zararın gerçek boyutunu PEK'lere açıklığa kavuşturmak önemli olacaktır – rüzgar santralının sadece belirli bir sınırlı alanı etkileyeceğini anlamaları, endişelerinin çoğunu gidermeye yardımcı olabilir. Tersine, önemli orman alanlarının gerçekten temizlenecek olması durumunda, bu kayıplar için tazminat veya geçim kaynağı ikame tedbirleri GKGKP'ye dahil edilmelidir.

Sonuç olarak, Arturna Projesi alanındaki ekonomi ve geçim kaynaklarının temel değerlendirmesi, emekli maaşlarıyla giderek daha fazla desteklenen ve daha geniş ekonomik değişimler nedeniyle değişiklikler yaşayan, ancak geçim ve ek gelir için hala geleneksel faaliyetlere (tarım, hayvancılık, arıcılık ve ormancılık) büyük ölçüde bağımlı olan bir topluluğu ortaya koymaktadır. Bu faaliyetler, proje öncesinde bile çevresel olaylar (orman yangınları, kuraklık) ve kalkınma eğilimleri (turizm, göç) nedeniyle baskı altındaydı. ÇSED saha çalışması sırasında toplanan topluluk algıları, projenin halihazırda savunmasız olan bu geçim faaliyetlerini daha da etkileyebileceğine dair yaygın bir endişe olduğunu göstermektedir. Bu durum, projenin Geçim Kaynaklarını Geri Kazandırma Planının tarım, hayvancılık, arıcılık ve orman kaynaklarının kullanımı üzerindeki potansiyel etkileri ele alması gerektiğini vurgulamaktadır. Olumlu sinerjileri güçlendirerek (örneğin, agro-turizmi keşfederek veya modern tarım tekniklerini destekleyerek) ve olumsuz etkileri azaltarak (örneğin, toz kontrolü, trafik yönetimi ve kaynaklara erişimin sağlanması), proje uzun vadede yerel halkın geçim kaynaklarının sürdürülmesine ve hatta iyileştirilmesine yardımcı olabilir.

6. GEÇİM KAYNAKLARI ETKİ DEĞERLENDİRMESİ

Aşağıdaki alt bölümlerde, Proje'nin geçim kaynakları üzerindeki etkileri ayrıntılı olarak değerlendirilmektedir.

6.1 PROJE ETKİ ÖZETİ

Yukarıdaki temel bulgulara dayanarak, projenin geçim kaynaklarıyla ilgili riskleri ve etkileri özetlenebilir ve ayrıntılı olarak değerlendirilebilir. ÇSED ve GKGKP süreci, Etki Alanındaki araziye dayalı geçim kaynakları üzerinde bir dizi sosyal etki belirlemiştir. Bunlar, hem doğrudan etkiler (arazi edinimi nedeniyle arazi veya kaynak kaybı gibi) hem de dolaylı etkiler (çevresel bozulmalardan kaynaklanan verimlilik düşüşü gibi) içermektedir. Ağırlıklı olarak tarım, hayvancılık ve arıcılıkla uğraşan etkilenen topluluklar, projenin bu etkileri mümkün olduğunca önlemesi veya azaltması konusunda net beklentilere sahiptir. EBRD Çevresel ve Sosyal Gereklilikleri ve IFC Performans Standartları ile uyumlu olarak, proje geçim kaynakları kayıplarını önlemek, en aza indirmek ve telafi etmek için bir dizi yönetim planı (örneğin ayrıntılı bir GKGKP, Paydaş Katılım Planı, Toplum Sağlığı ve Güvenliği Planı vb.

Tablo 6-1, belirlenen temel geçim kaynaklarıyla ilgili etkilerin, bunların meydana geldiği proje aşamalarının ve önerilen ilgili hafifletme önlemlerinin bir özetini sunmaktadır. Bu revize edilmiş tablo, ARTURNA'ya özgü sosyo-ekonomik bağlamı içermekte olup, zeytinlikler, arıcılık ve orman kaynaklarının kullanımı gibi konuları vurgulamakta ve temel senaryoda belirlenen topluluk endişelerini ele almak için hedeflenen önlemleri özetlemektedir.

TABLO 6-1 BELİRLENEN GEÇİM KAYNAKLARIYLA İLGİLİ ETKİLER VE PROJE AŞAMALARI

Etki Konusu	Projeden Etkilenen Kişiler (PEK'ler)	Aşama	Etki Açıklaması	Önerilen Azaltıcı Önlemler
Arazi ve Geçim Kaynakları Üzerindeki İnşaatla İlgili Etkiler	EA'daki yerel arazi sahipleri, küçük zeytin çiftçileri, çobanlar, arıcılar, orman ürünleri toplayıcıları (mantar/ot/yakacak odun toplayıcıları)	Öncelikle inşaat; işletme sırasında da kalıntı	- Toz emisyonları zeytin çiçeklenmesini bozabilir, zeytinyağı kalitesini düşürebilir ve arıların beslenme davranışını etkileyebilir. - Ağır araç trafiği hayvanları rahatsız edebilir, çitlere veya su erişim noktalarına zarar verebilir. - Hazine veya orman arazilerini gayri resmi olarak kullananlar inşaat sırasında geçim kaynaklarında aksaklıklar yaşayabilir. - İnşaat çalışmaları sırasında mantar/bitki toplama alanlarına veya otlatma yollarına erişim geçici olarak kesilebilir. - Gökpınar ve Mazi yakınlarındaki arazileri kullanan arıcılar, toz, titreşim veya yerinden edilme nedeniyle verim düşüşü yaşayabilir.	- Otlatma veya zeytin bölgelerinin yakınında inşaat trafiğinin hızını 30 km/saat ile sınırlayın; görünür uyarı işaretleri yerleştirin. - Toz üreten çalışmaları zeytin çiçeklenme mevsimi (ilkbahar) dışında planlayın; kuru dönemlerde yolları günde en az 3 kez sulayın. Yüklenici toz kontrol önlemlerini uygulamazsa, bunun sonucunda ortaya çıkan mahsul kayıpları tam olarak tazmin edilmelidir. - Hassas durumdaki arıcıları belirleyin; kovanların yer değiştirmesine destek olun, tampon ekranlar veya tazminat sağlayın. - Yüksek değerli zeytinlikleri, aktif arı kovanlarını ve gayri resmi otlatma alanlarını önlemek için mikro saha türbinleri ve yollar. - Temizlenen alanları yerli ve arı/tozlayıcı dostu bitki örtüsü ile restore edin. - Ormanlara ve meralara erişimi koruyun/restore edin; inşaat öncesinde muhtarlarla birlikte önemli yürüyüş yollarını haritalandırın. - GKGKP çerçevesi uyarınca arazi alımını telafi edin; gerektiğinde geçiş dönemi gelir desteği dahil edin.
Savunmasız Gruplar Üzerindeki Etkiler	Yaşlıların başı olduğu haneler, topraksız orman kullanıcıları, düşük gelirli PEK'ler, geçimini geçimlik faaliyetlere dayalı kadınların başı olduğu haneler veya engelli bireyler	İnşaat ve İşletme	- Yaşlı PEK'ler ve engelli bireyler, uzun süreli çalışmalar sırasında hareketlilik ve sağlık riskleriyle karşı karşıya kalabilir (toz, gürültü, kısıtlı erişim). - Hazine veya orman arazilerinin gayri resmi kullanıcıları gelir kaynaklarını kaybedebilir, ancak Türk tazminat yasalarına göre hak sahibi olmayabilir. - İletişim erişiminin sınırlı olması veya okuryazarlık düzeyinin düşük olması nedeniyle birçok PEK, haklarını veya GKGKP haklarını bilmiyor. - Özel önlemler alınmazsa, kümülatif geçim kaybı nedeniyle mevcut yoksulluk daha da derinleşebilir. - Sistemik cinsiyet eşitsizliği ve teknik alanlara düşük katılım nedeniyle kadınların ve gençlerin proje işlerinden dışlanması - Kamplarda ayrımcılık, taciz ve cinsiyete dayalı şiddet ve taciz riskleri	- GKGKP uygulaması sırasında kırılmalık kaydını güncelleyin; desteği önceliklendirmek için kullanın. - Arazi sahibi olmayanlara (orman kullanıcıları, çobanlar) geçiş dönemi için girdi temelli destek (ör. aletler, yem, geviş getiren hayvanlar) sağlayın. - Kırılmalık PEK'ler için hane halkı düzeyinde danışmalar yapın; sözlü/görsel materyaller kullanın. - Arazi dışı geçim kaynaklarının restorasyonunda (ör. kümes hayvanları, arıcılık canlandırma, pazara erişim) kırılmalık haneleri önceliklendirin. - İnşaat sırasında ve sonrasında hane halkının dayanıklılığını (gıda güvenliği, gelir) izleyin. - Yerel şikayet kanallarını (muhtarlar, TİG'lar) güçlendirin; geri bildirimlerin takip edilmesini ve hassasiyetle yanıtlanmasını sağlayın.

Etki Konusu	Projeden Etkilenen Kişiler (PEK'ler)	Aşama	Etki Açıklaması	Önerilen Azaltıcı Önlemler
			- Geleneksel cinsiyet rolleri, kadınların hareketliliğini ve yeniden yerleşim ve tazminatla ilgili karar alma süreçlerine katılımını kısıtlayabilir. Bu durum, kadınların ihtiyaç ve endişelerinin göz ardı edilmesine ve yerinden edilmenin olumsuz etkilerinin daha da artmasına neden olabilir. - Türkiye'nin birçok kırsal bölgesinde, kadınlar erkeklere göre resmi işlere sahip olma veya arazi sahibi olma olasılıkları daha düşüktür, bu da onları gayri resmi geçim kaynaklarına ve aile ağlarına daha bağımlı hale getirir. Yeniden yerleşim, bu kırılğan destek sistemlerini bozabilir ve kadınların uyum sağlamak için daha az kaynağa sahip kalmasına neden olabilir. - Türkiye'nin kırsal kesimlerinde kadınlar genellikle tarımsal faaliyetlere ve hane halkı üretimine önemli katkıda bulunurlar, ancak genellikle resmi olarak tanınmazlar veya ücret almazlar. Yeniden yerleşim, kadınların arazi ve hayvancılığa erişimini keserek hem ekonomik katkılarını hem de gıda güvenliğini zayıflatabilir. - Muğla'daki birçok kadın gayri resmi, mevsimlik veya bakımla ilgili işlerde çalıştığı için, resmi olarak arazi sahibi veya ücretli çalışan olarak kayıtlı olmayabilir. Bu durum, resmi istihdamı veya belgelenmiş arazi kullanımını önceliklendiren tazminat programlarından dışlanmalarına yol açabilir. - Yaşlı kadınlar, hareket kabiliyeti kısıtlı kadınlar ve mevsimlik göçmen işçiler, yeniden yerleşim sırasında, çözüm ve fayda paylaşımı mekanizmalarına erişimin azalması, bağımsız olarak yer değiştirme kabiliyetinin sınırlı olması ve sosyal izolasyon riskinin artması gibi bir dizi zorlukla karşı karşıya kalmaktadır. - Kadınlar genellikle çocukların ve yaşlı aile üyelerinin birincil bakıcılarıdır. Yer değiştirme, alışık olmadıkları ortamlar, okullara ve sağlık hizmetlerine olan mesafenin uzaması ve topluluk desteğinin azalması nedeniyle iş yüklerini	

Etki Konusu	Projeden Etkilenen Kişiler (PEK'ler)	Aşama	Etki Açıklaması	Önerilen Azaltıcı Önlemler
			artırabilir ve gelir getirici faaliyetlerde bulunma yeteneklerini daha da sınırlandırabilir.	

6.2 EKONOMİK YERİNDEN EDİLME ETKİSİ

Arturna RES'de, proje alanı içinde konut veya ticari yapı bulunmadığından fiziksel yeniden yerleşim beklenmemektedir. Ancak, projenin arazi edinimi, mevsimsel doğal kaynaklara erişimin kısıtlanması ve geleneksel araziye dayalı geçim kaynaklarının bozulması nedeniyle geçici veya kalıcı ekonomik yerinden edilmeye neden olması beklenmektedir.

Arturna mahallesinde, bazı haneler, özellikle ormanla sınırlı veya hazine arazilerinde mevsimlik hayvancılık, zeytin ve incir yetiştiriciliği ve arıcılıkla uğraşmaktadır. Belirlenen temel riskler şunlardır:

- Yerel çobanlar tarafından geleneksel olarak kullanılan orman ve hazine arazileri üzerinde türbin pedleri ve iç yolların inşası nedeniyle **mevsimlik otlatma alanlarına erişimin kaybedilmesi**.
- Makine, toz emisyonları ve yol inşaatı nedeniyle **verimli ağaçların (zeytin, incir) veya erişim yollarının zarar görmesi**.
- Özellikle türbin platformlarına yakın veya iç yollar boyunca toz oluşumuna yatkın alanlarda **arıcılık faaliyetlerinin kesintiye uğraması**.
- Özellikle malzeme ve ağır ekipman nakliyesi sırasında, **serbest dolaşan hayvanların karıştığı kazaların riskinde artış**.
- Güvenlik endişeleri, gürültü veya proje alanları çevresindeki sınırların belirsizliği nedeniyle geleneksel arazi kullanımında (örneğin otlatma, hasat, arıcılık) **algılanan veya fiili kısıtlamalar**.

Arturna'da, geçim kaynağı mevsimlik otlatma ve doğal kaynaklara gayri resmi erişime bağlı olan ve yaşlı ve engelli üyelerden oluşan savunmasız bir hane tespit edilmiştir. Bu hane, yakındaki otlatma alanlarına ve orman kaynaklarına erişim kısıtlamaları nedeniyle kısmi geçim kaybı riski altındadır.

Ana Geçim Kaynaklarını Koruma Önlemleri

IFC PS5 ve EBRD ESR5 ile uyumlu olarak, Proje, Arturna'ya özel olarak tasarlanmış aşağıdaki hafifletme önlemlerini uygulayacaktır:

- Arturna'ya özgü kırılganlık hususlarını da içeren bu Geçim Kaynakları Geri Kazanım Planı'nın (GKGKP) hazırlanması ve uygulanması.
- Arturna'da etkilenen hanelerle, varlık kayıplarının ve alternatif erişim ihtiyaçlarının belirlenmesi dahil olmak üzere, bölgeye özgü danışma.
- İnşaat sırasında arazi kullanımı veya hasar nedeniyle kaybedilen ağaçlar, mahsuller, çitler veya otlatma erişimi için tam tazminat sağlanması.
- Mevsimlik otlaklara erişimini geçici olarak kaybeden hanelere geçici destek (örneğin, yem veya ulaşım yardımı).
- Arı kovanlarının, özellikle inşaat alanlarına 200 metre mesafede bulunan arı kovanlarının taşınması için destek.
- İnşaat sırasında vasıfsız iş fırsatları için etkilenen Arturna sakinlerine öncelik verilmesi.
- Arazi erişim etkilerini izlemek ve sahada şikayetlerin çözülmesini sağlamak için bir Topluluk İrtibat Görevlisi (TİG) görevlendirilmesi.

- Otlatma için kullanılan varlıklara veya arazilere kasıtsız olarak zarar verilmemesi için inşaat sınırlarının sıkı bir şekilde uygulanması.
- Arturna'ya özgü katılım ve GKGP uygulamasının Paydaş Katılım Planına (PKP) dahil edilmesi.
- Okuma yazma bilmeyen ve yaşlı sakinlerin endişelerini iletebilmelerini sağlayan, erişilebilir, çevrimdışı bir şikayet mekanizmasının sürdürülmesi.

Tablo 6-2, Arturna Rüzgar Enerji Projesi ile ilişkili arazi ve geçim kaynakları üzerindeki potansiyel sosyo-ekonomik etkilerin güncellenmiş bir değerlendirmesini sunmaktadır. Büyük ölçekli veya çok yerleşim yerini kapsayan projelerden farklı olarak, Arturna Projesi, mevsimlik otlatma, zeytin ve incir yetiştiriciliği ve küçük ölçekli arıcılık gibi araziye dayalı geçim kaynaklarına sınırlı ancak bağlamsal olarak önemli ölçüde bağımlı olan tek bir kırsal mahalleyi (Mazı) etkilemektedir. Fiziksel olarak yeniden yerleşim beklenmemekle birlikte, orman ve hazine arazilerine gayri resmi erişime bağımlı olan savunmasız hane halkı da dahil olmak üzere, az sayıda hane halkı için geçici veya kalıcı ekonomik yerinden edilme riskleri ortaya çıkabilir. Etki değerlendirmesi, arazi kullanımının kırılganlığını ve gayri resmi niteliğini ve etkilenen kullanıcıların sınırlı sayısını ancak yüksek bağımlılığını yansıtacak şekilde duyarlılık dereceleri ayarlanarak bu yerel dinamikleri yansıtmaktadır. Tablo 6-2, olasılık, büyüklük ve etki azaltma etkinliği dikkate alınarak inşaat, işletme ve devreden çıkarma aşamalarında beklenen etkileri özetlemektedir.

TABLO 6-2 SOSYOEKONOMİK ETKİLER – ARAZİ VE GEÇİM KAYNAKLARI

Kategori	İnşaat	İşletme	Hizmetten Çıkarma
Etki türü	Doğrudan	Dolaylı	Doğrudan
Alıcı	Arturna EA Mazı Mahallesi (1 savunmasız hane dahil)	Arturna EA Topluluğu (otlak/tarım kullanıcıları)	Arturna EA Topluluğu
Alıcı duyarlılığı	Yüksek	Orta	Orta
Etkinin niteliği	Olumsuz (-)	Olumsuz (-)	Negatif (-)
Kapsam	Yerel/Site düzeyi	Yerel/Site düzeyi	Yerel/Site düzeyi
Süre	Kısa vadeden orta vadeye (mevsimsel)	Uzun vadeli (kısıtlı arazi kullanımı sürekliliği)	Kısa
Hane sayısı	1–3 doğrudan etkilenen; dolaylı mevsimsel kullanıcılar bilinmiyor	Düşük (1–2 potansiyel)	İnşaatla aynı
Olasılık	Çok muhtemel	Olası	Muhtemel
Etkinin büyüklüğü	Küçük-Orta	Küçük	Küçük
Etkinin önemi (hafifletme ile)	Orta	Küçük	Küçük
Kalan etki	Düşük	Düşük	Önemsiz
Yenilenemez kayıp riski	Olası değil (telafi edilebilir)	Yok	Yok
Tersine çevrilebilirlik	Geri dönüşümlü	Tersine çevrilebilir	Tersine çevrilebilir

Kategori	İnşaat	İşletme	Hizmetten Çıkarma
Azaltma etkinliği	Saha izleme ve doğrudan hane halkı desteği ile etkilidir	Etkili	Kolay ve etkili
Güven seviyesi	Yüksek	Orta	Yüksek

6.3 ETKİLENEN ÖZEL ARAZİLER

Arturna Rüzgar Enerji Projesi, Muğla ilinin kırsal bölgelerinde, özellikle aşağıdaki yerleşim yerlerinde uygulanacaktır:

- Mazı (İlçe: Bodrum) – Türbinler, erişim yolları ve şalt sahasından etkilenen 14 adet bireysel mülkiyetli özel parsel dahil olmak üzere doğrudan arazi edinimi.
- Gökpınar (İlçe: Milas) – Tüm bileşenler devlet orman arazisi üzerinde yer almaktadır; özel arazi edinimi gerekmemektedir.
- Yeniköy (İlçe: Bodrum) – Potansiyel erişim yolu güzergâhları bu bölgenin yakınındaki orman arazilerini kesebilir; şu anda kadastro doğrulaması yapılmaktadır.

Kasım 2025 itibarıyla, proje altyapısı 16 özel mülkiyetli parsel ile kesişmektedir. Bunlar arasında şunlar bulunmaktadır:

- Özel arazi parsellerinde (393/10, 393/15, 396/1, 400/1) bulunan dört türbin temeli,
- Özel parsellerden geçen bir şalt sahası ve iç erişim yolları (özellikle 400/1, 391/3 ve 393/22),
- Yol yapımı için tamamen satın alınan iki parsel: 393/21 ve 393/28.

Tüm satın alımlar, tam yenileme maliyetinde tazminat ödenmesini sağlayan 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu kapsamında gerçekleştirilmektedir. Gayri resmi kullanıcılar, IFC PS5/EBRD ESR5 ile uyumlu olarak ele alınmakta ve ekonomik yerinden edilme tespit edildiğinde Geçim Kaynakları Geri Kazanım Planına dahil edilmektedir.

Etkilenen özel mülkiyet parsellerinin özeti Tablo 6-3'te sunulmaktadır:

TABLO 6-3 PROJE ARAZİ EDİNİMİNDEN ETKİLENECEK ÖZEL ARAZİLER

İl/İlçe/Mahalle	Blok/Parsel No	Mülkiyet Türü	Açıklama	Toplam Alan (m ²)	Satın Alınan Alan (m ²)	İrtifak Alanı (m ²)	Arazi Kullanım Amacı
Muğla/Bodrum/Mazı	391/3	Özel Parsel	Boş ev + tarla	11.796,37	2.376,03	0	Erişim Yolu
	39	Özel Parsel	Tarımsal	9.037,36	7.003,82	0	Türbin
	393/15	İhtilafı	İhtilafı	355.886,37	0	29.767,94	Yol + Türbin
	393/21	Özel Parsel	Tarım	3.563,49	3.563,49	0	Erişim Yolu

İl/İlçe/Mahalle	Blok/Parsel No	Mülkiyet Türü	Açıklama	Toplam Alan (m ²)	Satın Alınan Alan (m ²)	İrtifak Alanı (m ²)	Arazi Kullanım Amacı
	393/22	Özel Parsel	Tarımsal	6.493,25	1.128,01	0	Erişim Yolu
	393/25	Özel Parsel	Tarımsal	385,20	62,32	0	Erişim Yolu
	393/26	Özel Parsel	Tarımsal	788,34	384,12	0	Erişim Yolu
	393/27	Özel Parsel	Tarımsal	340,64	81,46	0	Erişim Yolu
	393/28	Özel Parsel	Tarımsal	25	258,16	0	Erişim Yolu
	393/29	Özel Parsel	-	773,15	74,11	0	Erişim Yolu
	396/1	Özel Parsel	Tarımsal	14.352,60	8.909,73	0	Türbin
	400	Özel Parsel	Tarımsal	13.360,97	8.337,43	0	Şalt Sahası + Yol

Arturda Rüzgar Enerji Projesi, Muğla ilinin kırsal bölgelerinde, özellikle aşağıdaki yerleşim yerlerinde uygulanacaktır:

- Mazı (İlçe: Bodrum) – Türbin temelleri, iç erişim yolları ve şalt sahasından etkilenenler dahil olmak üzere özel mülkiyetli parseller için doğrudan arazi edinimi gerekmektedir.
- Gökpınar (İlçe: Milas) – Tüm bileşenler devlet orman arazisi üzerinde bulunmaktadır; özel arazi edinimi gerekmemektedir.
- Yeniköy (İlçe: Bodrum) – Potansiyel erişim yolu güzergâhları bu bölgenin yakınındaki orman arazilerini kesebilir; nihai tasarım doğrulamasına tabidir.

Tüm özel arazi alımları, 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu uyarınca gerçekleştirilmekte ve tam yenileme bedeli üzerinden tazminat ödenmektedir. Kısmi alım durumları, aşağıdaki hallerde ek ekonomik etkiler yaratabilir:

- Edinilen kısım, bir hanenin toplam üretken arazi varlığının %20'sini veya daha fazlasını oluşturuyorsa;
- Parçalanma veya erişim engelleri nedeniyle kalan arazi kullanılamaz hale gelir;
- Kuyular, çitler, depo binaları veya erişim yolları gibi ikincil varlıklar kaybedilir.

Bu faktörler, IFC PS5 ile uyumlu olarak geçim kaynaklarının geri kazanımı desteğine uygunluğu belirlemek için parsel düzeyinde ve hane halkı düzeyinde yapılan anketler aracılığıyla değerlendirilecektir. Katılımcı bir yaklaşım kullanılacaktır. Bu yaklaşım şunları içerecektir:

- Kadastro doğrulaması ve GIS haritalama,

- Muhtarlar ve yerel tarım yetkilileriyle köy düzeyinde istişareler,
- Temel gelir kaynaklarını ve kırılganlık durumunu değerlendirmek için hane halkı görüşmeleri.

Ayrıca, proje, resmi arazi hakları olmayabilir ancak ekonomik olarak bu arazilere bağımlı olan keçi çobanları, mevsimlik arıcılar veya yakacak odun toplayıcıları gibi orman ve hazine arazilerinin gayri resmi kullanıcılarını belirleyecek ve destekleyecektir. PS5 uyarınca, bu kullanıcılar aşağıdakiler yoluyla GKGKP'ye entegre edilecektir:

- Saha tabanlı doğrulama ve kesit yürüyüşleri,
- Yerel paydaşlarla (muhtarlar, ormancılık görevlileri ve topluluk üyeleri dahil) istişareler,
- Yem, arıcılık girdileri veya alternatif otlatma alanlarına müzakere yoluyla erişim gibi aynı yardımlar da dahil olmak üzere geçici geçim desteği sağlanması.

Şeffaf ve kapsayıcı bir uygulama sağlamak için:

- Uygunluk, tazminat ve şikayetlerin giderilmesi ile ilgili bilgiler, Paydaş Katılım Planı (PKP) ve özel GKGKP istişareleri yoluyla sağlanacaktır;
- Proje, mülkiyet durumuna bakılmaksızın tüm etkilenen tarafların yeterli desteği almasını sağlamak için bir izleme sistemi kuracaktır.

Ayrıca, Nisan 2025'te yapılan saha çalışması sırasında Mazı proje alanı içinde yıl boyunca ikamet eden bir gayri resmi hane tespit edilmiştir. Bu hane, dört savunmasız kişi dahil olmak üzere yedi kişiden oluşmaktadır ve etkilenen arazide hayvancılık yaparak geçimini sağlamaktadır. Kayıtlı bir arazi sahibi olmasa da, bu hane ekonomik olarak yerinden edilmiş kabul edilmekte ve Geçim Kaynakları Geri Kazanım Planına resmi olarak dahil edilmiştir (özel önlemler için bkz. Bölüm 6.3).

Artık Arazi

Artık arazi, projeye ilgili arazi edinimi nedeniyle geride bırakılan veya kullanılamaz hale gelen küçük, parçalı arazi parsellerini ifade eder. Bu parseller genellikle çok küçük, düzensiz şekilli veya izole olduğundan, tarımsal veya ekonomik olarak kullanılabilir değildir. Artık arazi genellikle rüzgar santralleri gibi altyapı projeleri için kısmi arazi ediniminden kaynaklanır; bu projelerde arazi mülkiyetinin sadece bir kısmı alınır ve geri kalanı ekonomik olarak kullanılamaz veya erişilemez hale gelir. Bu durum, etkilenen arazi sahipleri ve kullanıcıları, özellikle de geçimlik tarım veya gayri resmi arazi kullanımı ile uğraşanları, resmi tanınma veya tazminat almadan hayati geçim kaynaklarını kaybedebilecekleri için ekonomik yerinden edilmeye yol açabilir.

EİH için yapılan saha araştırmasının ardından, artık veya ekonomik olarak uygun olmayan arazilerin varlığı değerlendirilecek ve tespit edilmesi halinde, bulgular ve ilgili haklar GKGKP ekine dahil edilecektir.

Arazi edinimi veya arazi kullanım kısıtlamaları bir kişinin arazisinin sadece bir kısmını etkilediği, ancak geri kalan arazinin ekonomik olarak kullanılamaz hale geldiği durumlarda, proje tüm mülkü satın almayı teklif etmeli ve ilgili PEK'lere tam tazminat sağlamalıdır.

6.4 ORMAN VE HAZİNE ARAZİLERİNİN KULLANIMI VE GAYRİ RESMİ KULLANICILAR ÜZERİNDEKİ ETKİLER

Bu bölüm, projenin devlet ormanları ve hazine arazilerinin kullanımıyla ilgili potansiyel geçim kaynakları üzerindeki etkileri, çevredeki toplulukların gayri resmi ve geleneksel kullanımına odaklanarak değerlendirmektedir. Bu tür araziler özel mülkiyet veya tarımsal tescil kapsamına girmez, ancak mevsimlik otlatma, arıcılık ve odun dışı orman ürünleri (NTFP) toplama gibi faaliyetler yoluyla kırsal geçim kaynaklarında önemli bir rol oynamaktadır. İki ana alt bölüm sunulmaktadır:

- **Mazı ve Gökpınar'da Orman Arazilerinin Kullanımı:** Nisan ve Temmuz 2025'te yapılan saha ziyaretleri ve yerel görüşmelere dayanan bu bölüm, türbin, yol ve EİH güzergâhlarının yakınındaki orman temelli geçim kaynakları uygulamalarını belirlemektedir.
- **Mazı'da Hazine Arazilerinin Kullanımı ve Yeniköy'e Potansiyel Erişim Noktaları:** Bu araziler kamulaştırılmamakla birlikte, inşaatla ilgili kısıtlamalar, gayri resmi olarak kullanılan alanlara erişimi geçici olarak sınırlayabilir.

IFC PS 5 ve EBRD ESR5 ile uyumlu olarak, Proje gayri resmi kullanıcıların hak ve ihtiyaçlarını tanıyacak ve ekonomik yerinden edilme durumunun teyit edilmesi halinde, mülkiyet durumuna bakılmaksızın geçici geçim desteğine erişimi sağlayacaktır.

6.5 ORMAN ARAZİLERİNİN KULLANIMI (MAZI VE GÖKPINAR)

Gökpınar'daki tüm türbin konumları ve Mazı'daki çoğu türbin temeli devlet orman arazisi üzerinde bulunmaktadır. Bu orman arazileri 6831 sayılı Orman Kanunu kapsamında düzenlenmektedir ve uzun vadeli intifa hakkı izinleri ile erişilebilecektir. Bu arazilerde resmi olarak tarım veya konut amaçlı kullanım bulunmamakla birlikte, Nisan ve Temmuz 2025'te yapılan saha danışmaları, Mazı ve yakın kırsal alanlarda yaşayanlar tarafından çok sayıda gayri resmi ve mevsimsel kullanım olduğunu ortaya koymuştur.

Gözlemlenen başlıca orman kullanımları şunlardır:

- Özellikle Mazı yamaçları ve sırt çizgileri çevresindeki orman kenarlarında mevsimlik keçi otlatma;
- Genellikle orman kenarlarına veya orman yollarına yakın açıklıklara yerleştirilen kovanlarla yapılan gezici arıcılık;
- Yabani otlar (örneğin kekik, mercanköşk), çam reçinesi ve evsel tüketim için yakacak odun gibi odun dışı orman ürünlerinin (NTFP) toplanması.

Bu tür kullanımlar resmi olarak kayıtlı olmadığından, Türk kamulaştırma kanunu kapsamında tazminat almaya hak kazanmamaktadır. Ancak PS5, geçim veya gelir elde etmek için gerekli kaynaklara erişimini kaybeden kullanıcıların, yasal hak sahipliği durumuna bakılmaksızın, geçim kaynaklarının geri kazanımı çabalarına dahil edilmesi gerektiğini öngörmektedir.

Projenin kalıcı orman ayak izi sınırlı olmakla birlikte, inşaat aşamasındaki faaliyetler (tesviye, çit çekme, yol açma ve kule dikme) geçici olarak otlatma yollarının kesintiye uğramasına, kovan yerlerine erişimin kaybedilmesine ve geleneksel orman kullanım bölgelerinin parçalanmasına neden olabilir. Bu etki, otlatma ve arıcılık faaliyetlerinin en yoğun olduğu yaz sonu ve sonbahar başında özellikle belirgindir.

6.6 HAZİNE ARAZİLERİ (MAZI VE YENİKÖY'E POTANSİYEL ERİŞİM)

- İç erişim yollarının ve enerji iletim hattının (EİH) bazı bölümleri, Mazi içindeki hazineye ait arazi parsellerini kesmektedir. Bu araziler doğrudan kamulaştırmaya tabi değildir, ancak Hazine tarafından verilen irtifak hakları yoluyla erişilebilir. Saha gözlemleri ve paydaşlarla yapılan görüşmeler, bu alanların zaman zaman aşağıdaki amaçlarla kullanıldığını göstermektedir:
- Otlatma alanları arasında hayvanların hareketini sağlayan bağlantı yolları;
- Dağınık araziler arasında küçük tarım makineleri ve hayvanların hareket koridorları;
- Orman kenarlarına kovanlarını yerleştiren gezici arıcılar için transit erişim.

Bu kullanımlar nedeniyle kalıcı bir ekonomik yerinden edilme beklenmemekle birlikte, inşaat süresince geçici kısıtlamalar (örneğin hendek kazma, makine hareketleri, çit çekme) aşağıdakileri aksatabilir:

- Parcel sınırları arasında mevsimlik hayvancılık;
- Gayri resmi kullanıcıların ormanlık veya bitişik üretim alanlarına erişimi;
- Orman kenarı ile özel mülkiyetindeki tarım arazileri arasındaki gayri resmi hareket koridorları.

Bu geçici rahatsızlıklar, GKGKP çerçevesi aracılığıyla, özellikle aşağıdakiler yoluyla ele alınacaktır:

- Etkilenen hane halkları ve muhtarlarla saha düzeyinde istişareler ve doğrulamalar;
- Ekonomik bağımlılık gösteren tüm gayri resmi kullanıcılara geçiş desteği sağlanması (ör. alternatif erişim düzenlemeleri, yem, ayni yardım);
- Gayri resmi etkilerin zamanında ve şeffaf bir şekilde belgelenmesini ve hafifletilmesini sağlamak için şikayetlerin giderilmesi ve takip izlemesi.

6.7 GEÇİM KAYNAKLARI GERİ KAZANIM PLANI İÇİN ETKİLERİ

Geçim Kaynakları Geri Kazanım Planı (GKGKP), mevsimlik çobanlar, gezici arıcılar ve geçimini toplama faaliyetleriyle sağlayanlar dahil olmak üzere orman ve hazine arazilerinin gayri resmi kullanıcılarının, Arturna Rüzgar Enerji Projesi'nin inşaatı ve işletimi sırasında tanınmayan ekonomik yerinden edilmeye en savunmasız gruplar arasında olduğunu kabul etmektedir.

Bu riskleri azaltmak ve IFC PS5 ve ESR5'e uygun olarak kapsayıcılığı sağlamak için aşağıdaki geçim kaynaklarının geri kazanılması önlemleri uygulanacaktır:

- Mazı ve çevresindeki köy muhtarları, orman idaresi ve yerel hayvancılık veya arıcılık kooperatifleri ile görüşmeler yoluyla gayri resmi arazi/kaynak kullanıcılarının katılımcı doğrulaması;
- Ekonomik olarak yerinden edilmiş gayri resmi kullanıcılar için geçici geçim desteği, aşağıdakileri içerir:
 - Otlatma sezonlarının kesintiye uğradığı dönemlerde hayvancılık için yem temini;
 - İnşaat faaliyetleri nedeniyle kovanlarını taşımak zorunda kalan gezici arıcılar için yer değiştirme desteği;
 - Orman kaynaklarına erişimi engellenen yolların onarımı veya yeniden yönlendirilmesi;
- Önemli ancak geçici geçim kaynakları kesintisi yaşayan kullanıcılar için nakit dışı tazminat hakkı (ör. arıcılık ekipmanı, tohum kitleri, otlatma erişim izinleri);
- Özellikle yollar, çitler veya depolama alanlarının aktif olduğu inşaat aşamasında erişim kısıtlamalarının ve restorasyon önlemlerinin etkinliğinin izlenmesi;
- Mobil, mevsimlik veya kayıtlı olmayan kullanıcılar için tasarlanmış özel şikayet giderme yolları (örneğin, anonim şikayet kutusu, muhtar aracılığıyla bildirim veya ormancılık irtibat kanalları).

Bölüm 7'deki Hak Matrisi, gayri resmi orman ve hazine arazisi kullanıcıları için uygunluk kriterlerini ve destek seçeneklerini özetleyerek, bu grupların proje faydalarından mahrum kalmamasını sağlar.

TABLO 6-4 BEKLENEN HASAR VE ETKİ TÜRLERİ

Hasar Türü	Açıklama
Tozla İlgili Mahsul Kaybı	Mazı'daki zeytinliklerin yakınındaki asfaltlanmamış erişim yollarından kazı çalışmaları ve ağır araç trafiği sırasında yayılan toz emisyonları, çiçeklenme ve meyve gelişimi sırasında verimi azaltabilir.
Verimli Ağaçlara Verilen Hasar	Erişim yolları ve inşaat alanlarının (örneğin, 393/22, 391/3) kenarındaki zeytin ağaçları, makineler, toprak sıkışması veya kazara budama nedeniyle zarar görebilir.
Tarımsal Varlıklara Verilen Zarar	Kamulaştırılan parseller boyunca bulunan taş duvarlar, sulama boruları ve çitler, yol yapımı veya ekipman mobilizasyonu sırasında kasıtsız olarak zarar görebilir.
Arıcılıkta Aksaklıklar	Orman kenarlarında yol yapımı ve türbin çalışmaları, özellikle ilkbahar ve yaz başında, gezici arıcıları kovanlarını geçici olarak başka bir yere taşımaya zorlayabilir.
Gayri resmi erişim kaybı	Geçici çitler, hendekler veya malzeme depolama alanları, keçi çobanlarının mevsimlik yollarını engelleyebilir veya orman kenarlarında yakacak odun ve ot toplama faaliyetlerini kısıtlayabilir.
Toprak Sıkışması / Yüzey Akışı	Ağır makinelerin hareketi, toprağı sıkıştırabilir ve bitişik tarım arazilerindeki drenajı değiştirebilir, bu da çimlenme ve verimliliği etkileyebilir.

6.8 KIRILGANLIK DEĞERLENDİRMESİ VE KAPSAYICI GEÇİM KAYNAKLARININ GERİ KAZANIMI

IFC, sosyal kimlikleri veya statüleri nedeniyle proje etkilerinden olumsuz etkilenme olasılığı daha yüksek olan ve bu etkileri öngörme, bunlarla başa çıkma, direnme veya bunlardan kurtulma kapasiteleri sınırlı olan bireyleri veya grupları savunmasız olarak tanımlamaktadır. Bu durum yaş, cinsiyet, gelir düzeyi, okuryazarlık, engellilik veya arazi ve doğal kaynakların gayri resmi kullanımı ile bağlantılı olabilir. Bu bölüm, kapsayıcı geçim kaynaklarının geri kazanılması faaliyetlerinin uygulanmasına rehberlik edecek ve hem resmi arazi sahiplerinin hem de gayri resmi kullanıcıların (ekonomik veya sosyal açıdan savunmasız bireyler dahil) IFC PS5 ve EBRD ESR5 ile iyi uluslararası endüstri uygulamaları doğrultusunda tanınmasını, tazmin edilmesini ve desteklenmesini sağlayacaktır.

IFC PS5 ve EBRD ESR5 uyarınca, Arturna Proje Etki Alanı'ndaki (EA) savunmasız gruplar, Temmuz 2024 ve Nisan 2025 tarihlerinde Mazi, Gökpınar ve Yeniköy yerleşimlerinde yapılan saha temelli sosyoekonomik anketler, muhtar görüşmeleri ve kurumsal istişareler yoluyla belirlenmiştir.

Tablo 6-5 , yerleşim yerlerinde belirlenen savunmasız grupları özetlemektedir.

TABLO 6-5 SAVUNMASIZ HANEHALKLARI

Proje EA'deki savunmasız gruplar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Savunmasızlık Durumu	Mazi	Yeniköy	Gökpınar
Okuma yazma bilmeyen yetişkin	50	10	3
Kadın hane reisi	20	5	15
Devlet yardımıyla (kurum vb.) geçinen kişiler	50	10	25
Kronik hastalık/yatalak	50	10	30
65 yaş üstü, yalnız yaşayanlar	30	55	20
Fiziksel/zihinsel engelli kişiler	5	2	5
İşsiz/geliri yetersiz hane reisi	10	2	5
Mevsimlik işçiler	100	15	60

Kaynak: Muğla YEKA ÇSED Saha Çalışması Bulguları, Temmuz 2024-Nisan 2025

Nisan 2025 saha çalışmaları, proje tarafından etkilenen üç yerleşim yerinde önemli sayıda savunmasız birey ve hane halkı tespit etmiştir. Bunlar arasında şunlar bulunmaktadır:

- Yalnız yaşayan 550'den fazla yaşlı birey (Mazi: 300; Gökpınar: 200; Yeniköy: 55),
- Devlet yardımına bağımlı veya kronik hastalıkları olan 125'ten fazla kişi,
- 75 kadın başlı hane halkı ve bir dizi engelli veya düşük gelirli kişi,
- Ayrıca, keçi çobanları, yakacak odun toplayıcıları ve gezici arıcılar dahil olmak üzere en az 175 mevsimlik işçi ve kayıt dışı kaynak kullanıcısı, proje alanındaki orman veya hazine arazilerine ekonomik olarak bağımlıdır.

Geçim kaynaklarının kırılganlığı ve gayri resmi arazi kullanımı arasındaki kesişim göz önüne alındığında, bu gruplar tazminatsız gelir kaybı, erişim kesintisi veya resmi süreçlerden dışlanma riskine daha fazla maruz kalmaktadır.

Bu sorunu çözmek için Geçim Kaynaklarını Geri Kazandırma Planı şunları yapacaktır:

- Tüm geçim kaynakları yardım programlarında (ör. geçici destek, varlıkların yenilenmesi, erişimin yeniden sağlanması) savunmasız bireyler ve hanelere öncelik verilmesi;
- Katılımcı yöntemlerle savunmasız gayri resmi kullanıcıların (kadınlar, yaşlılar ve mevsimlik işçiler dahil) özel olarak belirlenmesi ve uygunluk listelerine dahil edilmesi sağlanacaktır;
- Nakit dışı seçenekler (örneğin yem, aletler, güvenli erişim yolları) dahil olmak üzere, savunmasız grupların ihtiyaçlarına ve kapasitelerine göre uyarlanmış hedefli geçim kaynakları geri kazanım stratejileri uygulayacak;
- Erişilebilir ve kültürel açıdan uygun şikayet giderme kanalları oluşturmak;
- Savunmasızlık dahil etme, etkinlik ve geri bildirim için izleme göstergelerini entegre edin.

7. UYGUNLUK, HAKLAR VE TAZMİNAT

Bu bölüm, Arturna Rüzgar Enerji Projesi için hazırlanan Geçim Kaynaklarını Geri Kazandırma Planı (GKGKP) kapsamındaki uygunluk kriterlerini, hakları ve tazminat çerçevesini özetlemektedir. Hem uluslararası standartları (IFC PS5 ve EBRD ESR5) hem de yerel projeye özgü bulguları yansıtmaktadır.

7.1 SON TARİH

Tazminat ve geçim desteği uygunluğu, IFC PS5 ve EBRD ESR5 uyarınca belirli bir son tarih ile bağlantılıdır.

- Son tarih, Mazi ve çevresindeki mahallelerde ön varlık envanteri ve saha bazlı etki değerlendirmesinin tamamlanmasıyla aynı zamana denk gelen 1 Haziran 2025 olarak belirlenmiştir.
- Sadece bu tarihten önce etkilenen arazileri/kaynakları sahibi olan veya kullananlar hak sahibi olabilir.
- Son tarih, muhtarlarla yapılan toplantılar, sözlü duyurular ve Proje saha ekibinin ziyaretleri yoluyla kamuoyuna duyurulmuştur. Saha notları, tarihin paydaşlar tarafından anlaşıldığını ve kabul edildiğini doğrulamaktadır.
- Bu tarihten sonra bölgeye taşınan veya etkilenen arazileri kullanmaya başlayan kişilerin talepleri hak kazanamayacaktır.
- Ancak Proje, özellikle yanlışlıkla hariç tutulmuş olabilecek savunmasız bireylerin istisnai taleplerini, doğrulama ve paydaş komitesi incelemesi yoluyla değerlendirmeyi taahhüt etmektedir.

7.2 UYGUNLUK

Bu GKGKP kapsamında tazminat, geçim kaynaklarının geri kazanımı yardımı ve diğer destek tedbirlerine uygunluk, IFC Performans Standardı 5, EBRD Çevresel ve Sosyal Gereklilik 5 ve ilgili Türk kamulaştırma ve arazi kullanım yönetmeliklerinin gerekliliklerine uygun olarak tanımlanmıştır. Amaç, Arturna Rüzgar Enerji Projesi nedeniyle ekonomik yerinden edilme

yaşayan tüm Proje Etkilenen Kişilerin (PEK'ler), resmi arazi mülkiyetine sahip olup olmadıklarına bakılmaksızın, adil bir şekilde tespit edilip desteklenmelerini sağlamaktır.

Hak kazanma, etkilenen Mazi yerleşiminde yürütülen saha temelli hane halkı ve arazi kullanımı anketlerinin sonuçlandırılmasına karşılık gelen 1 Nisan 2025 kesim tarihine dayanmaktadır. Bu kesim tarihi, köy muhtarları ile yapılan toplantılar, yüz yüze görüşmeler ve saha ziyaretleri sırasında halkın katılımı yoluyla yerel paydaşlara iletilmiştir.

Bu tarihten sonra Proje Etki Alanında (EA) arazi veya doğal kaynakları kullanmaya başlayan kişiler GKGKP haklarından yararlanamaz. İlk veri toplama sırasında yanlışlıkla gözden kaçan ve topluluk düzeyinde kanıtlar ve şikayet mekanizması yoluyla doğrulanabilen, doğrulanmış savunmasız bireyler veya haneler için istisnalar uygulanabilir:

TABLO 7-1 HAK SAHİBİ PEKS KATEGORİLERİ

PEK Kategorisi	Tanım ve Kriterler (Arturna'ya Özgü)
Yasal arazi sahipleri	Mazi'da türbinler veya erişim yolları için satın alınan arazi parsellerinin tapu kayıtlarına sahip bireyler veya aileler.
Hazine arazisinin gayri resmi kullanıcıları	Tarım, zeytin yetiştiriciliği veya otlatma amacıyla hazineye ait arazileri (resmi tapusu olmadan) kullanan bireyler.
Orman kenarındaki arazileri kullananlar	Orman-köy sınırındaki arazileri otlatma, ot toplama veya yakacak odun toplama amacıyla kullanan kişiler.
Mevsimlik tarım kullanıcıları	Mevsimlik mahsuller (örneğin tahıllar) veya sebze yetiştirmek için araziye periyodik olarak erişimi olan aileler.
Arıcılar	Özellikle ilkbahar çiçeklenme mevsiminde, proje alanı içinde veya yakınında kovanları bulunan yerel veya mevsimlik arıcılar.
Zeytin çiftçileri	Özel mülkiyetinde veya gayri resmi olarak kullanılan arazilerde zeytin ağaçları yetiştiren ve arazi kaybı, toz veya erişim kesintilerinden etkilenen kişiler.
Geçim kaynakları otlak ve ormanlara bağlı olan kullanıcılar	Gelirleri veya gıda güvenliği, mera yollarına veya orman kaynaklarına sürekli erişime bağlı olan PEK'ler.
Üretken varlıkların sahipleri	İnşaat nedeniyle zarar gören veya kaybedilen mahsul, ağaç, arı kovanı, çit, sulama sistemi veya diğer iyileştirmelere sahip olanlar.
Savunmasız bireyler veya haneler	Mazi ve çevresindeki mahallelerde yaşayan yaşlı, engelli, kadınların başı olduğu, topraksız veya düşük gelirli haneler, özellikle geçimlik tarıma veya mevsimlik erişime bağımlı olanlar.

Tüm hak sahipliği talepleri, saha kayıtları, topluluk doğrulaması ve varlık envanterinden alınan belgeler aracılığıyla bağımsız olarak doğrulanacaktır. Projenin sosyal ekibi, tapu kayıtları, makbuzlar, tanık görüşmeleri veya yerinde gözlemler gibi kanıtlar aracılığıyla arazi mülkiyetini veya kaynak kullanımını doğrulayacaktır. Etkilenen her kişi, uygunluk durumu ve hak kazandığı belirli haklar hakkında resmi olarak bilgilendirilecektir. Anlaşmazlık durumunda veya bir kişi haksız olarak hariç tutulduğuna inanıyorsa, şikayette bulunma hakkı olduğu konusunda bilgilendirilecektir. Uygunluk veya haklar ile ilgili tüm anlaşmazlıkları şeffaf bir şekilde çözmek için sağlam bir şikayet süreci mevcuttur.

7.3 HAK MATRİSİ

Aşağıdaki Hak Matrisi, Arturna Rüzgar Enerji Projesi'nde belirlenen beklenen ekonomik yerinden edilme ve geçim kaynakları üzerindeki etkilerin türlerini, ilgili tazminat veya destek mekanizmaları ve uygulama yöntemleriyle birlikte özetlemektedir. Matris, gayri resmi kullanıcılar ve savunmasız gruplar da dahil olmak üzere tüm uygun PEK'lerin özel olarak tasarlanmış yardım almasını sağlamak için IFC PS5 ve EBRD ESR5 ile uyumlu olarak geliştirilmiştir.

TABLO 7-2 HAK MATRİSİ

Etki Türü	Uygun PEK'ler	Hak	Sunum Yöntemi	Sorumlu Taraf	Tahmini PEK Sayısı/Varlıkları
Özel mülkiyete ait zeytinliklerin kalıcı olarak satın alınması (Mazi)	Resmi arazi sahipleri veya mirasçılar	Ağaçlar ve iyileştirmeler dahil olmak üzere tam yenileme maliyetinde nakit tazminat	Banka havalesi	Enerjisa veya TEİAŞ (EİH için)	~10-15 parsel (kamulaştırma makamı tarafından kesinleştirilecek)
Mevsimlik otlatma veya zeytin yetiştiriciliği için kullanılan hazine arazisine gayri resmi erişimin kaybı	Gayri resmi kullanıcılar (muhtar onayı ile)	Arazi kaynaklı gelir kaybı için Geçici Geçim Desteği (TLS)	Aynı (yem) veya kış öncesi mevsimsel nakit ödeme	Enerjisa	~8-10 hane (Mazi)
Arıcılık için kullanılan orman kenarı veya devlet arazisine erişim kaybı	Etkilenen orman kenarlarını veya erişim yollarını kullanan arıcılar	Kovanların taşınması için destek ve yem kaybı için aynı tazminat	Aynı (şeker/yem/kovan taşıma yardımı)	Enerjisa	~300-400 yerel kovan (saha gözlemlerine göre)
Asfaltlanmamış yolların yakınında yapılan inşaat çalışmaları nedeniyle çiçek açan bitkiler (ör. zeytin, çam fıstığı) üzerinde tozun etkisi	Türbin erişim yolları boyunca bahçeleri olan çiftçiler	Verim kaybı için mevsimsel tazminat (çiçeklenme mevsimine göre)	Saha doğrulama ve nakit tazminat	EPC Müteahhidi veya Enerjisa	~15-20 etkilenen parsel (inşaat aşamasında kesinleşecek)
İnşaat sırasında çitlere, sulama sistemlerine veya kuyulara verilen zarar	Arazi sahipleri veya kullanıcıları (resmi/gayri resmi)	Yenileme maliyetine göre onarım veya tazminat	Yüklenici tarafından doğrudan onarım veya nakit tazminat	EPC Müteahhidi veya Enerjisa	~20-30 altyapı varlığı
Yol çalışmaları sırasında köy otlak yollarının geçici olarak	Mazi ve çevresindeki bölgelerdeki hayvancılık sahipleri	Geçici erişim rehabilitasyonu veya tek seferlik tazminat	Güzergâhın eski haline getirilmesi veya duruma göre nakit ödeme	Enerjisa	~5-8 hane

Etki Türü	Uygun PEK'ler	Hak	Sunum Yöntemi	Sorumlu Taraf	Tahmini PEK Sayısı/Varlıkları
kesintiye uğraması					
Topraksızlık, yaşlılık veya kadınların başı olduğu durumlardan kaynaklanan savunmasızlık	Saha çalışmasında belirlenen savunmasız haneler	TLS'ye öncelikli dahil etme ve ek destek (ulaşım, gıda, fide)	Köy komitesi onayı ve TİG kolaylaştırması yoluyla	Enerjisa	~12-15 hane (Mazı)
İlk sayımda gözden kaçan ancak şikayet sistemi aracılığıyla kanıtlanan kişiler	Geç tespit edilen PEK'ler (ortakçılar, gayri resmi mirasçılar vb. dahil)	Vaka bazında uygunluk doğrulaması ve ilgili haklara dahil edilmesi	Şikayet Mekanizması ve saha doğrulaması	EPC Yüklenicisi veya Enerjisa	Uygulama sırasında takip edilecek
Tarımsal beceri geliştirmeye ilgi (özellikle gençler)	Genç PEK'ler, kadınlar, savunmasız hane halkı üyeleri	Tarımsal eğitim programlarına erişim	İl Tarım Müdürlüğü veya yerel uzmanlarla	Enerjisa	~15 eğitim etkinliği; ~150 katılımcı bekleniyor
Kısmi arazi edinimi, artık/kullanılama z araziye yol açıyor	Tüm varlık sahipleri, gayri resmi kullanıcılar veya mirasçılar	Arazi sahibi tarafından talep edilmesi halinde, kalan parsel dahil olmak üzere tüm arazi mülkiyetinin satın alınması ve tam yenileme maliyetine göre tazminat ödenmesi.	Banka havalesi	Enerjisa	TBD (EİH güzergâhı için anket sonuçlarına göre)

8. GEÇİM KAYNAKLARININ GERİ KAZANIM PROGRAMI

Geçim Kaynaklarını Geri Kazandırma Programı, projenin arazi edinimi ve arazi kullanımına ilişkin kısıtlamalar nedeniyle ekonomik olarak yerinden edilen tüm PEK'lerin geçim kaynaklarını geri kazandırmak veya iyileştirmek için tasarlanmış kapsamlı bir dizi önlemdir. IFC PS5 ve EBRD ESR5 ile tam olarak uyumlu olan program, sadece kayıpları telafi etmekle kalmayıp, PEK'lere gelir kaynaklarını ve yaşam kalitelerini sürdürülebilir bir şekilde yeniden inşa etmeleri için destek sağlamayı amaçlamaktadır. GKGKP, önceki bölümlerde açıklanan uygunluk kriterleri, hak matrisleri ve kırılganlık hususları temelinde oluşturulmuştur ve gayri resmi arazi kullanıcıları ve kırılgan hane halkları da dahil olmak üzere tüm etkilenen grupların uygun şekilde kapsanmasını sağlar.

8.1 GKGKP BİLEŞENLERİ

Artuna RES Projesi için GKGKP, etkilenen kişilerin geçim kaynaklarını geri kazanmak veya iyileştirmek için tasarlanmış, birbiriyle bağlantılı birçok bileşenden oluşmaktadır. Bu bileşenler, projenin uygunluk kriterleri, hak matrisleri ve kırılganlık tarama sonuçlarına göre tasarlanmıştır. IFC PS5 ve EBRD ESR5 ile tamamen uyumludur. Tablo 8-1 aşağıda her bir bileşeni, hedef gruplarını, zamanlamasını, sorumlu kurumları ve dahil edilme hususlarını özetlemektedir.

TABLO 8-1 GEÇİM KAYNAKLARININ GERİ KAZANIM PROGRAMINA GENEL BAKIŞ

Bileşen	Hedef Gruplar	Uygulama Zamanlaması	Sorumlu Taraflar / İşbirliği İhtiyaçları	Kapsayıcılık Hususları
Nakit Tazminat	Mazi parsellerinin yasal sahipleri; hasar gören ağaçların, mahsullerin veya altyapının sahipleri	İnşaat öncesi ve inşaat	EPDK (Kamulaştırma Kurumu), Gayrimenkul Değerleme Firmaları, Proje Sahibi, Müteahhit	Araziye erişimden önce zamanında tazminat; kayıtlı olmayan varlıklar (ağaçlar, çitler) için ek destek
Geçiş Dönemi Geçim Desteği (TLS)	Verimli kaynaklara erişiminin %20'sinden fazlasını kaybeden hazine/orman kenarı arazilerinin gayri resmi kullanıcıları	İnşaat öncesi ve inşaatın ilk aşamaları	Proje Sosyal Ekibi, Muhtarlar, TİG	Öncelikli olarak savunmasız gruplar (kadınların başı olduğu aileler, yaşlılar); topluluk onayı kullanılır
Aynı Destek (Yem ve Arı Kovanı Taşınması)	Türbin pedleri veya yolların yakınında mevsimlik kullanım yapan hayvancılık ve arıcılıkla uğraşan kişiler	İnşaat (mevsime göre)	Proje Ekibi, İl Tarım Müdürlüğü, Yerel Kooperatifler	Mevsimsel takvim uyumlu; şeffaf kovan taşıma koordinasyonu
Hasara Dayalı Tazminat	Çalışmalar sırasında ağaçları, mahsulleri, çitleri veya sulama sistemleri zarar gören gayri resmi/resmi kullanıcılar	İnşaat süresince	Yüklenici (denetim altında), Proje Sosyal Ekibi	Şikayet sistemi aracılığıyla gerçek zamanlı kayıt; ödeme öncesinde doğrulanır

Bileşen	Hedef Gruplar	Uygulama Zamanlaması	Sorumlu Taraflar / İşbirliği İhtiyaçları	Kapsayıcılık Hususları
Yerel İstihdam Kolaylaştırma	Yerel vasıfsız/yarı vasıflı işçiler, özellikle etkilenen gençler ve kadınlar	İnşaat (en yoğun dönem) ve erken işletme	EPC Müteahhidi, İŞKUR, Proje TİG	Etkilenen hanelere öncelik; kadınlara ve işsiz gençlere öncelik
Tarımsal Eğitim	Tarım/bahçecilik becerilerini geliştirmek isteyen küçük çiftçiler, gençler ve kadınlar	İnşaatın orta ve son aşamaları ile inşaat sonrası	İl Tarım Müdürlüğü, Halk Eğitim Merkezi, STK'lar	En az %50 kadın/genç katılım; hedef kitle Mazi
Savunmasızlık Desteği	Yaşlılar, engelliler, topraksızlar veya çok yoksul haneler (özellikle Mazi merkezli)	Sürekli	Proje Sosyal Danışmanı, Köy Komiteleri, Yerel Yönetim	Özel destek; gıda yardımı, kış yardımı veya küçük girdiler içerebilir

Artur RES için GKGKP, Mazi ve çevresinde yapılan saha çalışması sırasında tespit edilen ekonomik yerinden edilmenin tüm etkilerini ele almak üzere tasarlanmış, yapılandırılmış, çok bileşenli bir programdır. IFC Performans Standardı 5 ve EBRD Çevresel ve Sosyal Gereklilik 5'in gereklilikleriyle tamamen uyumludur. GKGKP, hedefe yönelik, kapsayıcı ve sürdürülebilir restorasyon önlemleri sunmak için Projenin uygunluk kriterleri, hak matrisini ve savunmasızlık değerlendirmesini temel alır.

Aşağıdaki temel bileşenler GKGKP stratejisinin çekirdeğini oluşturmaktadır:

- Nakit Tazminat (arazi, mahsul, ağaçlar ve diğer varlıklar için):** Mazi'da özel mülkiyetindeki parselleri satın alınan resmi arazi sahiplerine ve üretken varlıkları zarar gören diğer uygun kişilere (örneğin, çiftçiler veya çit sahipleri) sağlanır.
Zamanlama: İnşaat öncesi ve inşaatın ilk aşaması — tazminatın fiziksel arazi girişinden önce ödenmesini sağlamak için.
- Geçiş Dönemi Geçim Desteği (TLS):** Otlaklara, zeytinliklere veya mevsimlik tarım arazilerine erişimin kısıtlanması nedeniyle önemli geçim kaybına uğrayan hazine veya orman kenarı arazilerinin gayri resmi kullanıcılarına sağlanır.
Zamanlama: Kısa vadeli gelir kaybını hafifletmek için inşaat öncesi dönemden inşaatın ilk aşamalarına kadar.
- Ayni Destek (örneğin, yem, kovanların taşınması):** Erişim engelleri, toz veya gürültü gibi inşaatla ilgili geçici rahatsızlıklardan etkilenen hayvancılık ve arıcılıkla uğraşanlara yöneliktir.
Zamanlama: İnşaat aşaması (hayvancılık ihtiyaçlarına ve tozlaşma dönemlerine göre mevsimsel olarak zamanlanır).
- Hasara Dayalı Tazminat:** Ağaçları, mahsulleri, çitleri, sulama hatları veya diğer altyapıları inşaat makineleri veya erişim çalışmaları nedeniyle hasar gören çiftçilere ve varlık sahiplerine (resmi veya gayri resmi) sunulur.
Zamanlama: İnşaat aşaması boyunca, olay kayıtları ve doğrulamaya dayalı olarak.
- Yerel İstihdamın Kolaylaştırılması:** İŞKUR ve yerel müteahhitlerle koordineli olarak, inşaat ve erken işletme aşaması işleri için PEK'lerin, özellikle de etkilenen hanelerden gençlerin

ve kadınların istihdamına öncelik verilir.

Zamanlama: İnşaatın yoğun olduğu dönem ve ilk işletme aşaması.

- Tarımsal Eğitim Programları: İl Tarım Müdürlüğü ve Halk Eğitim Merkezleri ile işbirliği içinde, etkilenen kişiler, özellikle kadınlar, gençler ve küçük ölçekli çiftçilerin tarım veya gelir getirici becerilerini çeşitlendirmelerine ve geliştirmelerine yardımcı olmak için sunulur.

Zamanlama: İnşaatın ortasından sonrasına kadar, uzun vadeli dayanıklılığı desteklemek.

- Savunmasızlık Yardımı: Yaşlılar, kadınların başı olduğu aileler, topraksız veya düşük gelirli aileler dahil olmak üzere en dezavantajlı hanelere, gıda, yakıt, küçük nakit yardımları veya kamu hizmetlerine erişim gibi özelleştirilmiş yardımlar yoluyla sürekli destek sağlanması.

Zamanlama: İzleme ve topluluk irtibatı takibi temelinde, GKGKP uygulaması boyunca devam eder.

8.1.1 NAKİT TAZMİNAT ÖDEMELERİ

Nakit tazminat ödemeleri, Arturna Projesi'nden etkilenen arazi, mahsul veya varlıkları olan Proje'den Etkilenen Kişilere (PEK) sağlanan temel parasal tazminat şeklidir. Bu ödemeler, ulusal mevzuat, IFC PS5 ve EBRD ESR5 gerekliliklerine uygun olarak etkilenen mülkün tam yenileme değerini yansıtacak şekilde tasarlanmıştır. Aşağıdaki alt bölümlerde tazminat kategorileri, uygunluk kriterleri, değerlendirme yöntemleri ve ödeme prosedürleri ayrıntılı olarak açıklanmaktadır.

8.1.1.1 KAYITLI OLMAYAN SABİT VARLIKLAR İÇİN TAZMİNAT

Arturna Proje Etki Alanında, özellikle Mazi'da, birçok proje etkilenen kişi, özel ve hazine arazileri üzerinde aşağıdakiler dahil olmak üzere üretken sabit varlıklar oluşturmuştur:

- Köy çitleri ve taş sınır duvarları,
- Küçük sulama kanalları (örneğin, PVC borular, geçici kanallar),
- Hayvan barınakları ve depo kulübeleri,
- Orman kenarlarına veya otlak yollarına mevsimlik olarak yerleştirilen arı kovanları,
- Tarım için kullanılan su depolama tankları veya geleneksel kuyular.

Bu varlıklar genellikle resmi olarak kayıtlı veya izinli değildir, ancak meşru ve uzun süredir kullanılmaktadır. IFC PS5 ve EBRD ESR5 ile uyumlu olarak, Proje, bu kayıtlı olmayan sabit varlıkların inşaat veya arazi ediniminden etkilendiği ve kullanıldığı kanıtlanabilirse, bunları tanıyacak ve tazmin edecektir.

Tüm kayıtsız varlıklar, saha araştırmaları sırasında aşağıdakiler kullanılarak kaydedilmiştir:

- Fotoğrafik belgeleme,
- GPS tabanlı haritalama ve
- Muhtarlar veya komşu PEK'ler aracılığıyla tanık doğrulaması.

Tazminat, bağımsız bir değerlendirme uzmanının değerlendirmesi temelinde tam yenileme değeri üzerinden ödenecektir. PEK'in tercihi ve proje lojistiğine bağlı olarak, yenileme iki yoldan biriyle sağlanabilir:

- PEK'in varlığı kendi başına yeniden inşa etmesini sağlamak için banka havalesi yoluyla nakit ödeme,
- Ayni temin veya müteahhit tarafından yeniden inşa (örneğin, bir duvarın yeniden inşa edilmesi veya sulama hatlarının yeniden kurulması).

Önemli olarak, bu tazminat arazi veya mahsul tazminatından ayrıdır ve daha geniş haklar çerçevesinin bir parçasıdır. Bu, PEK'in resmi tapusu olmasa bile, üretken yatırımlarının göz ardı edilmemesini ve proje öncesi ekonomik faaliyetlerini geri kazanmaları için tam destek almalarını sağlar.

8.1.1.2 MAHSUL VE AĞAÇLAR İÇİN NAKİT TAZMİNAT

Proje, tarımsal geçim kaynakları Projeden etkilenen PEK'lerin gelir kaybını önlemeye karardır. Proje alanı içinde belirlenen başlıca mahsul ve ağaçlar şunlardır:

- Mazi'da en değerli çok yıllık varlık olan zeytin ağaçları,
- Genellikle küçük arazilerde yetiştirilen arpa, buğday ve sebze gibi mevsimlik mahsuller,
- Orman kenarlarında bulunan kestane ve çam ağaçları (bazı durumlarda karma mülkiyet veya geleneksel kullanım).

Ağaçlar için tazminat (özellikle zeytin ağaçları): Arazi edinimi veya inşaat sırasında (örneğin, türbin pedi hazırlığı veya yol genişletme) ağaçlar kesilir veya zarar görürse, aşağıdaki ilkeler geçerli olacaktır:

- Tazminat, ağacın yaşı, ortalama verimi ve ürünün kg başına piyasa fiyatı temel alınarak, ağacın kalan verimli ömrünün net bugünkü değerini (NPV) yansıtabacaktır.
- Tarım ve Ormancılık Bakanlığı'nın tazminat tabloları ve IFC'nin önerdiği değerlendirme yöntemleri referans alınacaktır.
- Ödemeler nakit olarak, banka havalesi yoluyla, doğrudan varlık sahibine veya doğrulanmış kullanıcıya yapılacaktır.

Mevsimlik Mahsuller için Tazminat: Hasar görmüş veya tahrip olmuş mevsimlik mahsuller için:

- Beklenen verim, arsa büyüklüğü, ortalama verimlilik ve hasarın meydana geldiği zaman dilimine göre hesaplanacaktır.
- Tarla doğrulaması, tarım danışmanları tarafından desteklenecek ve mümkünse çiftçilerin girdileri ve geçmiş kayıtlarla desteklenir.
- Tazminat, yeniden yatırım yapılabilmesi için ideal olarak bir sonraki ekim döngüsünden önce derhal ödenecektir.

Mahsullerin arazi sahibi dışında başka biri tarafından yetiştirildiği durumlarda (örneğin, ortakçı veya kiracı):

- Tazminat, geleneksel paylaşım anlaşmalarına veya teyit edilmiş sözlü anlaşmalara (örneğin, 50/50 veya 70/30 paylaşım) göre dağıtılacaktır.
- Proje, saha doğrulaması sırasında bunu teyit edecek ve adil bir ödeme sağlamak için her iki tarafla da görüşecektir.

Bu yaklaşım, tüm PEK'lerin - mülkiyet durumuna bakılmaksızın - adil ve zamanında tazminat almasını ve Proje'nin neden olduğu herhangi bir tarımsal aksaklıktan kurtulma imkanına sahip olmasını sağlar.

TABLO 8-2 TAZMİNAT ÖDEMELERİ

GKGKP önlemi	Tazminat Ödemeleri												Önerilen sonuçlar: Kaybedilen varlıkların yenileme maliyetine göre tazminat ve son hasat yapılmasına izin verilerek verimin maksimize edilmesi.												
Geçim faaliyetleriyle bağlantılar:	Alternatif arazilerde geçim kaynaklarının geri kazanım için kaybedilen varlıklar için tazminat																								
Gerekli Ortaklıklar:	- Enerjisa Üretim Yerel Proje Ekibi (proje uygulamasının koordinasyonu, fonların tahsisi ve tazminat takvimi için) - Topluluk İrtibat Görevlileri (PEK'lerle iletişim ve kolaylaştırma için) - Köy ve Alt Bölge Düzeyinde Yerel Yönetim (fon transferinin kolaylaştırılması ve denetimi için)																								
Önerilen Zaman Çizelgesi:	2025												2026								2027				
	1.	2.	3.	4.	1.	Q2	3.	Q4	Q1	Q2	3.	Q4													
Varlık ve Arazi Değerlemesi																									
Değerleme sonuçlarının onaylanması																									
Fon tahsisi ve gerekli fonların yatırılması (savunmasızlık desteği dahil)																									
Ortak banka hesaplarının oluşturulması																									
PEK'lere fon transferi																									
Savunmasızlık Yardımı Transferi																									
İzleme ve değerlendirme.																									
Bütçe Hususları:	Eyalet tarafından yetkilendirilmiş değerlendirme uzmanları tarafından hazırlanan değerlendirme raporuna bağlı olacaktır.																								

8.1.1.3 MİRASLA İLGİLİ ÖNLEMLER (VARSA)

Mirasla ilgili önlemler, orijinal varlık sahibinin vefat etmesi veya haklarını talep edememesi durumunda tazminat, haklar ve menfaatlerin hak sahiplerine veya haleflerine uygun şekilde devredilmesini sağlayan hükümleri ifade eder. Bu önlemler, arazi ve mülkiyet haklarının genellikle aile soyu üzerinden devredildiği ve resmi belgelerin sınırlı olduğu veya bulunmadığı bölgelerde çok önemlidir.

Mirasla ilgili önlemler aşağıdakileri içerebilir, ancak bunlarla sınırlı değildir:

- Orijinal varlık sahibi vefat ettiğinde veya ulaşamadığında mirasçıları veya halefleri tanımak.
- Resmi belgelerin bulunmadığı durumlarda geleneksel veya gayri resmi miras uygulamalarını kabul etmek.
- Savunmasız mirasçıların (örneğin dul eşler, çocuklar) tazminattan mahrum bırakılmamasını sağlamak.
- Mirasçıları hak matrislerine ve fayda paylaşım mekanizmalarına dahil etmek.

Proje, mirasla ilgili konulardan etkilenen PEK'ler ve hanelere süreci hızlandırmak ve PEK yükünü azaltmak için ek destek sağlayabilir. Bu, mirasçıların başvurularını tamamlamalarını ve tazminatı zamanında ve şeffaf bir şekilde almalarını sağlayacaktır. Mirasçılar süreçler ve gerekli belgeler hakkında bilgilendirilecek ve süreç ayrıntılı bir şekilde belgelenecek ve izlenecektir.

8.1.2 YEREL İSTİHDAM FIRSATLARI

Yerel fayda paylaşımını teşvik etmek için, Proje inşaat sırasında yaratılan işler için PEK'lere işe alım önceliği verecektir. Tipik işler arasında yol yapımı, çit yapımı, malzeme nakliyesi, şantiye güvenliği ve diğer yarı vasıflı veya vasıfsız işler bulunmaktadır. Arazilerini veya geçim kaynaklarını kaybeden PEK'ler, savunmasız grupların üyeleri (örneğin kadınlar, iş arayan gençler ve etkilenen köylerdeki işsizler) gibi işe alım kampanyalarında öncelikli olacaktır.

İş ilanları, muhtarlar, Projenin Topluluk İrtibat Görevlileri (TİG'lar) ve yüklenicilerin ilgili birimleri aracılığıyla tüm etkilenen PEK'lere şeffaf ve eşit bir şekilde duyurulacaktır. Bu yaklaşım, PEK'lerin mevcut fırsatlardan haberdar olmalarını ve yüklenicinin ihtiyaçlarına uygun olarak başvuruda bulunmalarını veya yönlendirilmelerini sağlar.

Proje kapsamında istihdam fırsatlarının geçici olduğu göz önüne alındığında, belirli roller için gerekli olabilecek kısa vadeli sertifikalar veya eğitimlerin (örneğin, hijyen sertifikaları, temel gıda işleme veya aşçılık sertifikaları) sağlanması kolaylaştırılacaktır. Bu tür destek, PEK'lerin, özellikle kadınların ve diğer savunmasız grupların, proje işleri için giriş koşullarını karşılamasına yardımcı olacak ve aynı zamanda Proje dışında istihdam sağlama olasılıklarını artıracaktır.

TABLO 8-3 YEREL İSTİHDAM

GKGKP Önlemi:	Yerel İstihdam Fırsatları												Önerilen sonuçlar: PEK'lere, uyumlu mesleki eğitim yoluyla yerel iş fırsatlarından yararlanmaları için gerekli donanımı sağlamak.											
Geçim Kaynakları Faaliyetleriyle Bağlantılar:	- PEK'lerin yararlanabileceği geçim stratejileri geliştirildikçe, bu girişimlerin sürdürülebilirliğini desteklemek için ek beceri geliştirme gerekecektir. - PEK'ler, Proje aracılığıyla sunulan istihdam fırsatlarından yararlanma isteğini dile getirmişlerdir, ancak şu anda bunu yapmak için gerekli becerilere sahip olmayabilirler. - Ücretli işlere erişimin artması, tarımdan elde edilen hane halkı gelirini güvenilir bir şekilde destekleyebilir ve iklim olayları veya arazi kıtlığı ile ilgili şokları azaltabilir. - Beceri geliştirme ve eğitim, diğer tüm geçim kaynakları müdahaleleriyle birlikte uygulanarak bunların etkinliği artırılabilir.																							
Gerekli Ortaklıklar:	- Temel iş becerileri geliştirme uzmanları ve/veya hizmet sağlayıcıları. - Mesleki beceri geliştirme hizmet sağlayıcıları. - Yerel muhtarlar ve TİG'lar																							
Önerilen Zaman Çizelgesi:	2025												2026				2027							
	1.	2.	3.	4.	1.	Q2	3.	Q4	Q1	Q2	3.	Q4												
Uygun uzmanların ve hizmet sağlayıcıların belirlenmesi.																								
Beceri geliştirme ve eğitim tercihleri konusunda PEK'lerle danışma.																								
Beceri geliştirme ve eğitim müdahale programının tasarlanması.																								
Beceri geliştirme ve eğitim programının sürekli olarak uygulanması.																								
İş yönlendirme ve işe alım mekanizmasının oluşturulması																								
İnşaat Sırasında İstihdam Fırsatlarının Duyurulması																								
İşe Alım ve İstihdam																								
Proje İşletme Sürecinde İstihdam Fırsatları																								→
İzleme ve Değerlendirme.																								
Bütçe Hususları:	- Enerjisa Üretim, hizmetleriyle ilgili girdi maliyetlerini ve profesyonel ücretleri en iyi şekilde anlamak için uzmanlarla işbirliği yapmalıdır. - Enerjisa Üretim, PEK'lerin Enerjisa'nın projelerine katılımından anlamlı bir şekilde faydalanmasını sağlamak için bu GKGKP müdahalesini genel işgücü planlaması, beceri geliştirme ve mesleki eğitim ihtiyaçlarıyla ilişkilendirmeyi düşünmelidir.																							

8.1.3 İNŞAAT SIRASINDA ALINACAK ÖNLEMLER

Bu bölüm, geçici aksaklıkları en aza indirmek ve arazi kullanıcıları ve savunmasız gruplar üzerindeki olumsuz etkileri hafifletmek için Arturna RES Projesi'nin inşaat aşamasında uygulanacak geçim desteği önlemlerini özetlemektedir. Bunlar arasında geçiş dönemi desteği, yem veya çobanlar için erişim düzenlemeleri gibi aynı yardımlar ve kadınlar ve diğer risk altındaki gruplar için özel önlemler yer almaktadır.

8.1.3.1 TOZ KONTROLÜ VE MAHSUL ETKİLERİNİN AZALTILMASI

Arturna RES ile ilgili inşaat faaliyetleri — türbin pedinin hazırlanması, asfaltlanmamış yol kullanımı ve Mazı ve komşu orman kenarı yollarından malzeme nakliyesi dahil — özellikle kuru ve rüzgarlı koşullarda toz oluşumuna neden olması beklenmektedir.

Zeytin ağaçlarının baskın çok yıllık mahsul olduğu ve tarımsal verimliliğin çevresel faktörlere karşı oldukça duyarlı olduğu Mazı'da, zeytin yaprakları ve çiçekleri üzerine yerleşen toz, fotosentezi, çiçeklenmeyi ve meyve gelişimini engelleyerek verim düşüşüne veya meyve kalitesinin azalmasına neden olabilir.

Mayıs-Haziran 2025 tarihlerinde paydaşlarla yapılan istişarelerde toplanan geri bildirimler, tozun etkilerinin, özellikle türbinlerin kurulması planlanan alanların ve asfaltlanmamış erişim yollarının yakınında bulunan bahçeler için, yetiştiriciler tarafından önemli bir endişe konusu olarak gündeme getirildiğini doğrulamaktadır.

Olumsuz etkileri en aza indirmek için, Proje aşağıdaki toz kontrol önlemlerini uygulayacaktır:

- Kuru veya rüzgarlı havalarda asfaltlanmamış yolların ve aktif çalışma alanlarının düzenli olarak (günde en az 3 kez) sulanması;
- Mümkün olduğunca hassas zeytin çiçeklenme döneminde (Nisan-Mayıs) büyük kazı faaliyetlerinden kaçınmak;
- Tarımsal alanların yakınında depolanan kum veya diğer ince malzemelerin stoklarının örtülmesi;
- Verimli zeytinliklere bitişik alanlarda rüzgar bariyerleri, bitki örtüsü tamponları veya koruyucu ağların kullanılması.

Toz emisyonlarının belirgin veya doğrulanabilir verim kaybına yol açması durumunda, Proje aşağıdakilere dayalı olarak yetiştiricileri değerlendirecek ve tazmin edecektir:

- Etkilenen ve etkilenmeyen parseller arasında karşılaştırmalı verim analizi (kontrol parselleri mevcutsa),
- Temel verim verilerinin incelenmesi (ÇSED çalışmaları kapsamında 2024–2025 yıllarında toplanacak),
- Bağımsız tarım uzmanları veya İlçe Tarım Ofisi temsilcileri tarafından yapılan saha ziyaretleri ve doğrulamalar,
- Projenin şikayet mekanizması aracılığıyla sunulan çiftçi beyanları ve fotoğraflık kanıtlar.

Verim kaybı doğrulanır ve toz maruziyetiyle bağlantılı olduğu tespit edilirse (örneğin, etkilenen bölgelerde gözle görülür şekilde daha küçük veya daha az zeytin olması), Proje, kg başına geçerli piyasa fiyatlarını kullanarak tazminatı hesaplayacak ve banka havalesi yoluyla belirlenen üreticiye doğrudan ödeyecektir.

Proje, etkilenen hanelerin toparlanmasını ve tarımsal faaliyetlerin sürekliliğini sağlamak için bu tür tazminatları aynı hasat sezonu içinde tamamlamayı hedefleyecektir.

Ayrıca, TİG planlanan çalışmalar öncesinde çiftçileri proaktif olarak bilgilendirecek, toz kontrol programları hakkında güncel bilgileri paylaşacak ve erken uyarı veya şikayetlerini iletmek isteyen çiftçilere erişilebilir bildirim kanalları sağlayacaktır.

Bu hafifletme ve tazminat önlemleri, Projenin inşaatla ilgili çevresel etkilerin neden olduğu geçici geçim kaynakları kayıplarını önleme veya telafi etme taahhüdünü yansıtmaktadır.

8.1.3.2 İNŞAAT DÖNEMİ HASARLARI İÇİN TAZMİNAT

Planlanan arazi edinimi ve irtifak hakkı faaliyetlerine ek olarak, Proje, saha hazırlığı, türbin kurulumu, EİH kurulumu ve erişim yolu çalışmaları sırasında kasıtsız inşaatla ilgili hasarların meydana gelebileceğini kabul etmektedir. Önleyici tedbirlere rağmen, geçici veya kazara meydana gelen zararlar Yeniköy, Mazı ve Gökpınar ve çevresindeki topluluk varlıklarını ve üretken altyapıyı etkileyebilir.

Olası hasar türleri şunlardır:

- Ekipman hareketleri veya inşaat faaliyetleri nedeniyle zeytin ağaçları, arpa veya sebzeler gibi ayakta duran mahsullerin tahrip edilmesi;
- Arı kovanları, sulama hatları, sınır çitleri, hayvan barınakları veya taş duvarlar dahil olmak üzere kırsal altyapıya fiziksel zarar;
- Ağır kamyonlar veya makineler nedeniyle tarım arazileri veya mera alanlarında toprak sıkışması veya çukurlaşma;
- Mevsimlik hayvancılık erişimi için kullanılan ortak otlatma alanları veya orman yollarının engellenmesi.

Tüm hasar olayları:

- Çevre ve Sosyal (E&S) ekibi veya Yüklenicinin inşaat süpervizörü tarafından kaydedilecek;
- Fotoğraflar, GPS koordinatları ve kısa açıklamalarla belgelenecektir;
- Etkilenen PEK, Topluluk İrtibat Görevlisi (TİG) ve gerekirse köy muhtarı veya tarım uzmanı ile ortak doğrulama yoluyla teyit edilecektir.

Yeniköy, Mazı ve Gökpınar'daki PEK'ler, gözlemledikleri veya şüphelendikleri hasarları mümkün olan en kısa sürede aşağıdaki yollarla bildirmeleri teşvik edilir:

- Yeniköy, Mazı ve Gökpınar gibi inşaat faaliyetlerinin yoğun olduğu bölgelerde, ortaya çıkan riskleri tespit etmek, toplulukları önceden bilgilendirmek ve hasar meydana gelmeden zamanında müdahaleyi kolaylaştırmak için Projenin TİG'ları tarafından proaktif katılım ve rutin saha izleme faaliyetlerine öncelik verilecektir.
- Saha ziyaretleri sırasında TİG ile doğrudan iletişim kurmak,
- Projenin Şikayet Mekanizması aracılığıyla şikayetlerin yazılı, sözlü veya dijital olarak iletilmesi.

Doğrulandıktan sonra, Proje aşağıdakilerden birini yapacaktır:

- Hasarı aynen onaracak (örneğin, sulama borularını değiştirecek, duvarları yeniden inşa edecek veya kovanları yeniden kuracak) veya

- Malzeme ve işçilik için piyasa fiyatlarına göre tam yenileme maliyetini karşılayan nakit tazminat ödeyecek.

Tazminat, Projenin Çevre ve Sosyal Sorumluluk ekibinin gözetiminde, genellikle yüklenici olan sorumlu taraf tarafından finanse edilecektir. Hızlı ve adil tazminatın sağlanması için özel bir inşaat hasar fonu oluşturulacaktır.

Bu tür hasarların meydana gelmesini azaltmak için, etkilenen üç yerleşim yerinde de aşağıdaki adımlar atılacaktır:

- Etkisi büyük inşaat çalışmalarından önce çiftçilere ve çobanlara önceden bildirimde bulunulması;
- Meyve bahçeleri, otlak yolları ve su noktaları yakınında uyarı işaretleri ve geçici çitler kurulması;
- İnşaat araçlarının hassas tarım arazilerine erişiminin kısıtlanması;
- Toz ve mahsul stresini azaltmak için tarım arazileri ve arıcılık bölgelerinin yakınındaki yolların (özellikle Yeniköy ve Mazi'da) sık sık sulanması.

Projenin amacı, projeden etkilenen tüm bireylerin gecikme olmaksızın ve inşaatın tamamlanmasını beklemeden etkilenmeden önceki durumlarına geri dönmelerini sağlamaktır. Proaktif katılım ve şeffaf tazminat süreçleri, inşaat aşamasında Yeniköy, Mazi ve Gökpınar'da güveni korumak ve kalan riskleri azaltmak için kritik öneme sahip olacaktır.

8.1.3.3 HAYVANCILIK FAALİYETLERİNE DESTEK

Proje EA'deki PEK'ler, geçim kaynakları için hayvan otlatma ve arıcılık gibi çeşitli hayvancılık faaliyetleriyle uğraşmaktadır. Aşağıdaki alt bölümlerde, hayvan otlatma ve arıcılıkla ilgili geçim kaynaklarını geri kazanmaya yönelik GKGKP önlemleri sunulmaktadır.

Hayvan Otlatma Desteği

Hayvancılık, özellikle küçük geviş getiren hayvanlar (keçi ve koyun) ve bazı sığırların yetiştirilmesi, Mazi'da ve daha az ölçüde Gökpınar ve Yeniköy'de önemli bir geçim kaynağı olmaya devam etmektedir. Sürü büyüklükleri genellikle küçüktür (3-10 hayvan) ve yaygın uygulamalar şunlardır:

- Orman kenarları ve kayalık yamaçlarda serbest otlatma;
- Hasat sonrası otlatma için zeytinliklerin kullanılması (özellikle Mazi'da);
- Ekilmemiş topluluk arazilerinde veya erişim yolları ve dere yatakları boyunca otlatma.

İnşaatla ilgili olası etkiler şunlardır:

- Türbin temellerinin (Mazi) ve EİH koridorunun (Mazi-Gökpınar) yakınında otlatma erişiminin geçici olarak kısıtlanması,
- Özellikle türbin yolu inşaatı veya malzeme nakliyesi sırasında geleneksel hayvan geçit yollarının kesintiye uğraması (Yeniköy),
- Otlatma alanlarına erişimin azalması nedeniyle yemlere olan bağımlılığın artması.

Hayvancılığa bağımlı PEK'ler üzerindeki olumsuz etkileri en aza indirmek için Proje aşağıdaki önlemleri uygulayacaktır:

- **Yem Desteği:** Önemli dönemlerde (örneğin kış/ilkbahar), doğrulanmış sürüleri olan etkilenen hanelere aynı yem (saman veya silaj) sağlanacaktır. Dağıtım, sürü büyüklüğü, mevsim ve tahmini erişim kısıtlama günleri dikkate alınarak yapılacaktır.
- **Güzergâh ve Erişim Desteği:** Geleneksel sürü geçiş güzergâhlarının engellendiği yerlerde (örneğin Mazı otlak yamaçları veya EİH çalışmaları), Proje, çobanlarla koordinasyon içinde, düşük aktivite dönemlerinde geçici sapaklar, işaretler veya güvenli bölgeler gibi güvenli geçiş çözümleri sağlayacaktır.
- **Dönüşümlü Erişim Koordinasyonu:** Tamamen kapatılması gerekmeyen türbinlere bitişik alanlarda, proje yem kıtlığını en aza indirmek için denetimli, kısa süreli erişim (örneğin hafta sonları veya tatillerde) imkanlarını araştıracaktır.
- **Geçici Alternatif Otlatma:** Muhtarlar, hayvancılık kooperatifleri ve İlçe Tarım Ofisi ile işbirliği içinde, Proje geçici olarak erişilebilir hale getirilebilecek topluma ait veya devlete ait otlakların belirlenmesine yardımcı olacaktır.

Bu önlemler, verimlilik kaybını veya hayvancılıkta zor durumda satışları önlemek ve Arturna'nın etkilenen topluluklarının kırsal ekonomisinde hayvancılığın mütevazı ama anlamlı rolünü sürdürmek için tasarlanmıştır.

Arıcılık Desteği

Arıcılık, sabit ve göçebe arıcılığın bir arada uygulandığı Mazı ve çevresindeki orman kenarındaki yerleşim yerlerinde önemli bir ek geçim kaynağıdır. Birçok yerel hane, ilkbahar ve yaz başında zeytinliklerde veya çam ormanı kenarlarında kovanlar bulundurarak yabani çiçek ve çam balı toplamaktadır.

Projenin temel riskleri şunlardır:

- Yol yapımı sırasında (özellikle Mazı ve Yeniköy'de) yem bitkilerinde toz birikmesi
- Türbin pedinin kazılması nedeniyle kovan bölgelerinde gürültü veya titreşim stresi,
- Geleneksel kovan yerleştirme alanlarına, özellikle EİH veya türbin pedlerinden etkilenen orman yamaçlarına erişimin kısıtlanması.

Proje, etkilenen arıcılara aşağıdaki destek faaliyetlerini sunacaktır:

- **Kovan Yer Değiştirme Desteği:**
 - Ekolojik olarak uygun ve güvenli alanlarda alternatif kovan yerleştirme alanlarının belirlenmesi;
 - Kovanların ve temel ekipmanların taşınması için nakliye yardımı;
 - Koloninin stresini azaltmak için kovanların taşınmasının kraliçe arıların gelişme veya en yoğun beslenme dönemleri dışında planlanması.
- **Yerinde Koruma Önlemleri:** Aktif inşaatın yakınında kalan kovanlar için, Proje toz perdeleri, rüzgar bariyerleri sağlayacak ve en yoğun beslenme saatleri dışında (genellikle sabahın erken saatleri ve öğleden sonra geç saatler) gürültülü çalışmaların koordinasyonunu sağlayacaktır.
- **Doğrulanmış Bal Kayıpları için Tazminat:**
 - Temel bal verimi verilerine (saha araştırmaları veya arıcı kayıtlarından elde edilen) dayalı olarak;
 - Çam ve yabani çiçek balı için mevcut piyasa değerleri kullanılarak fiyatlandırılır;

- İlçe Tarım Müdürlüğü ve Projenin şikayet mekanizmasının desteği ile değerlendirilecek ve doğrulanacaktır.
- Eğitim ve Teknik Kapasite Geliştirme:
 - Çevresel stres (toz, hareket, ısı) altında kovan sağlığının yönetimi;
 - Önemli zararlılar ve hastalıkların kontrolü;
 - Balmumu hasadı, polen toplama veya kraliçe arı yetiştirme teknikleri ile gelir çeşitlendirme.

Tüm destek, TİG ve Projenin E&S ekibinin koordinasyonunda sağlanacak ve erişilebilir şikayet kanalları aracılığıyla erken uyarılar ve şikayetler teşvik edilecektir. Mazi, Gökpınar ve Yeniköy'deki arıcılıkla uğraşan haneler, inşaat ve GKGKP uygulama aşamaları boyunca sistematik olarak sürece dahil edilecektir.

TABLO 8-4 HAYVAN OTLATMA VE ARICILIK DESTEK ÖNLEMLERİ

GKGKP Önlemi	Hayvan Otlatma Destek Önlemleri												Önerilen sonuçlar: Çobanların ve arıcıların inşaatla ilgili aksaklıklar sırasında kayıpları önlemelerini ve geçim kaynaklarını korumalarını sağlamak. Arıcılık ürünlerini veya tekniklerini çeşitlendirerek stresli dönemlerde kovan sağlığını korumak.																	
Geçim Kaynakları Faaliyetleriyle Bağlantılar:	- Katma değerli işleme ve iyileştirilmiş teknikler yoluyla gelir ve istihdam yaratır. - Gıda güvenliğini ve dayanıklılığı güçlendirerek, PAH'ların arazi ve üretim kısıtlamalarına rağmen tercih ettikleri tarımsal geçim kaynaklarını sürdürmelerini sağlar.																													
Gerekli Ortaklıklar:	Tarımsal Ürün ve Ekipman Tedarikçileri, Eğitim Organizatörleri/Uygulayıcıları, Ulusal Arazi Ajansı veya Alternatif Arazilerin Sahipleri																													
Önerilen Zaman Çizelgesi:	2025												2026								2027									
	1.			2.			3.			4.			1.		Q2		3.		Q4		Q1		Q2		3.		4.			
Hayvancılık Yemi ve Nakliye Hizmetleri (Yer Değiştirme için) Tedarikçilerinin Belirlenmesi																														
Etkilenen PEK’lerin Belirlenmesi ve Varlıkların Haritalandırılması (ör. Arı Kovanları)																														
Alternatif otlak alanlarının belirlenmesi																														
Tedarikçiler ve PEK’lerle yazılı anlaşmaların geliştirilmesi																														
PEK Onayı																														
Yem ve Hayvan Yemi Sağlanması																														
Arı Kovanlarının Yer Değiştirilmesi																														
Kesinti Tazminatı (gerekirse)																														
Eğitim hükümleri konusunda ilgili bakanlıklar/kuruluşlarla istişare ve anlaşma																														
Arıcılar için planlanan teknik eğitim programı hakkında PEK ile istişare																														
Arıcı Eğitim Programına PEK Kaydı																														
Arıcı Eğitiminin Uygulanması																														
Destek ekipmanının sağlanması (gerekirse)																														
İzleme ve Değerlendirme.																														

Bütçe Hususları:

- Enerjisa Üretim, hizmetleriyle ilgili girdi maliyetlerini ve profesyonel ücretleri en iyi şekilde anlamak için tedarikçiler ve eğitim yetkilileriyle işbirliği yapmalıdır.

8.1.4 EĞİTİM VE KAPASİTE GELİŞTİRME

2025 yılının Mayıs-Haziran aylarında Mazı, Gökpınar ve Yeniköy'de yapılan topluluk danışmaları ve temel sosyoekonomik araştırmalar, tarım uygulamalarını iyileştirmek ve gelir getirici seçenekleri genişletmek için pratik beceri eğitime açık bir talep olduğunu ortaya koydu. Bu talep özellikle aşağıdaki gruplar arasında güçlüydü:

- Verimliliği ve ürün kalitesini artırmak isteyen **küçük zeytin çiftçileri**,
- Kovan sağlığı ve çeşitlendirmeye ilgilenen **arıcılar**,
- Küçük ölçekli, ev tabanlı tarımsal faaliyetlere ilgi duyan, ancak bilgi eksikliği ve sınırlı pazar erişiminden şikayet eden **gençler ve kadınlar**

Buna yanıt olarak, Proje, Geçim Kaynaklarını Geri Kazandırma Planı (GKGKP) kapsamında hedefli bir Eğitim ve Kapasite Geliştirme Programı uygulayacaktır. Amaç, pratik ve bağlama özgü eğitim modülleri aracılığıyla dayanıklılığı güçlendirmek, verimliliği artırmak ve uzun vadeli geçim kaynaklarının geri kazanılmasını desteklemektir.

Planlanan Eğitim Alanları

1. Geliştirilmiş Zeytin Yetiştirme Teknikleri

Odak noktası: Budama, gübreleme, haşere yönetimi ve düşük maliyetli damla sulama.

Gerekçe: Mazı ve Gökpınar çiftçileri zeytin üretimine büyük ölçüde bağımlıdır, ancak genellikle verimi düşük ve yağ kalitesi sınırlı olan geleneksel teknikler kullanmaktadır.

Beklenen sonuç: Ağaç başına daha iyi verim, daha yüksek yağ kalitesi ve daha az iş gücü.

2. Küçük Ölçekli Hayvancılık Yönetimi

Odak noktası: Mevsimsel besleme stratejileri, mera rotasyonu, hayvan hijyeni ve keçi ve koyun çobanları için aşılama bilinci.

Gerekçe: Mazı ve Yeniköy'deki hayvancılık, veterinerlik hizmetlerine sınırlı erişimi olan yaşlı erkek ve kadınlar tarafından yönetilmektedir.

Beklenen Sonuç: Hayvan sağlığının iyileştirilmesi ve kritik dönemlerde yem maliyetlerinin azaltılması.

3. Arıcılık ve Ürün Çeşitlendirme

Odak noktası: Arı kovanı bakımı, mevsimsel yer değiştirme stratejileri, kraliçe arı yetiştiriciliği ve katma değerli üretim (polen, balmumu, propolis).

Gerekçe: Arıcılık, Mazı sakinleri için mevsimsel ancak önemli bir gelir kaynağıdır; ancak hastalık kontrolü ve çeşitlendirme konusunda bilgi sınırlıdır.

Beklenen Sonuç: Çevresel stres faktörlerine karşı dayanıklılığın artması ve bal ile ilgili gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesi.

4. Tarımsal Pazarlama ve Kadınların Mikro İşletmelerine Destek

Odak noktası: Yerel zeytinyağı ve balın markalaştırılması, doğrudan pazarlama teknikleri (ör. çiftlik kapısı veya yerel fuarlar) ve küçük ölçekli kırsal işletmeler için temel muhasebe.

Gerekçe: Mazı ve Gökınar'daki kadınlar ev tabanlı katma değerli faaliyetlere ilgi göstermişlerdir, ancak pazarlama ve dijital okuryazarlık konusunda engellerle karşılaşmaktadırlar.

Beklenen Sonuç: Güçlendirilmiş kadın liderliğindeki mikro işletmeler ve artan hane geliri.

Uygulama Yöntemleri ve Ortaklıklar

Eğitimler, Muğla İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, ilçe düzeyindeki yaygınlaştırma ofisleri ve uygun olduğu durumlarda kırsal kalkınma STK'ları veya kooperatifleri ile ortaklaşa yürütülecektir.

Oturumlar, hasat sonrası veya tarım faaliyetlerinin az olduğu dönemlerde, etkilenen yerleşim yerlerinin merkezinde bulunan mekanlarda düzenlenecektir.

Küçük ölçekli uygulamalar için araçlar ve örnekler sağlanarak, uygulamalı ve gösterime dayalı bir format öncelikli olacaktır.

Yüz yüze grup oturumlarına ek olarak, yeni yöntemleri yerinde uygulamak isteyen kursiyerler için takip saha ziyaretleri düzenlenebilir.

Hedefleme ve Kapsayıcılık İlkeleri

Öncelik verilecekler:

Arazi edinimi, erişim kaybı veya mahsul üzerindeki etkiler nedeniyle geçim kaynakları bozulan Proje Etkilenen Kişiler (PEK'ler)

Özellikle kadınların başı olduğu, yaşlı veya topraksız aileler gibi savunmasız hane halkları,

Alternatif geçim kaynakları veya tarımsal girişimciliğe ilgi duyan gençler ve kadınlar.

TABLO 8-5 EĞİTİM VE KAPASİTE GELİŞTİRME

GKGKP Önlemi:	Eğitim ve Kapasite Geliştirme	Önerilen sonuçlar: İyileştirilmiş uygulamalar ve iş yönetimi yoluyla tarımda verimlilik ve dayanıklılığın artırılması.											
Geçim Kaynakları Faaliyetleriyle Bağlantılar:	Gıda güvenliğini ve dayanıklılığı güçlendirir, PEK'lerin ilgili eğitimler sayesinde tercih ettikleri tarımsal geçim kaynaklarını sürdürmelerini ve ideal olarak iyileştirmelerini sağlar.												
Gerekli Ortaklıklar:	İlgili Eğitimler için Tedarikçiler												
Önerilen Zaman Çizelgesi:	2025				2026				2027				
	1.	2.	3.	4.	1.	Q2	3.	Q4	Q1	Q2	3.	Q4	
İlgili Eğitimlerin Belirlenmesi													
Planlanan eğitim programları hakkında PEK'lerle istişare													
Eğitim Geliştiricileri/Uygulayıcılarının Belirlenmesi													
Eğitimlerin Başlatılması													
PAH'ların Eğitim Programlarına Kaydı													
Eğitim Uygulaması													
Destekleyici ekipmanların sağlanması (gerektiğinde)													
İzleme ve Değerlendirme.													
Bütçe Hususları:	Enerjisa, hizmetleriyle ilgili girdi maliyetlerini ve profesyonel ücretleri en iyi şekilde anlamak için tedarikçiler ve eğitim yetkilileriyle işbirliği yapmak zorunda olacaktır.												

8.1.5 DİĞER DESTEK ÖNLEMLERİ

8.1.5.1 GAYRİ RESMİ ARAZİ KULLANICILARINA DESTEK

Arturna Proje Etki Alanı içindeki birçok hane halkı, özellikle Mazi'da, ancak Gökpınar ve Yeniköy'de de, yasal olarak sahip olmadıkları veya resmi tapusu bulunmayan arazilere ve doğal kaynaklara bağımlıdır. Bu gayri resmi arazi kullanım düzenlemeleri genellikle geleneksel, aile temelli veya uzun süredir devam eden düzenlemelerdir ve hane halkının gıda güvenliği ve gelir elde etmesinde kritik bir rol oynamaktadır.

Geçim Kaynakları Geri Kazanım Planı'nın (GKGKP) adil ve kapsayıcı olmasını sağlamak için, Proje, resmi arazi mülkiyeti olmasa bile, gayri resmi kullanıcıları çeşitli destek mekanizmalarına hak kazananlar olarak açıkça tanımaktadır.

Arturna EA'da Gözlemlenen Gayri Resmi Kullanım Türleri:

- Hazine arazilerinde veya orman kenarlarında (özellikle Mazi'da) hayvancılık yapmak,
- Yasal devir veya kayıt olmaksızın nesiller boyu miras kalan veya kullanılan zeytinliklerin veya bahçe arazilerinin ekilmesi,
- Resmi erişim izni olmadan orman kenarlarında mevsimlik arıcılık yapmak,
- Ormanlık alanlardan yabani otlar, mantarlar, çam kozalakları veya yakacak odun toplamak,
- Resmi anlaşmalar olmaksızın geniş aile üyeleri arasında zeytinliklerin ve meyve bahçelerinin ortak veya gayri resmi kullanımı.

Uygunluk ve Doğrulama Kriterleri:

- Son başvuru tarihi (1 Haziran 2025) itibarıyla gerçek ve devam eden,
- Hane halkının geçim kaynağı veya rızkı için kanıtlanabilir derecede önemli olması,
- Köy muhtarı, komşular veya diğer yerel liderlerin onayları da dahil olmak üzere, topluluk temelli doğrulama yoluyla doğrulanmış olması.

Saha ekipleri, aşağıdakiler yoluyla da kullanımı doğrulayabilir:

- Saha ziyaretleri ve fotoğraflar,
- Hayvancılık veya arı kovani sayımı,
- Geçmişteki üretim veya uzun süredir var olduğuna dair kanıtlar.

Gayri resmi kullanıcılara sunulan destek türleri:

Uygun gayri resmi kullanıcılar şunları alabilir:

- Geçiş Dönemi Geçim Desteği (TLS): Proje faaliyetleri (örneğin, EİH koridoru veya türbin pedi inşaatı) nedeniyle kritik otlatma, yem arama veya ekim alanlarına erişimini kaybeden haneler için nakit veya aynı destek.
- Aynı destek, örneğin:
 - Gayri resmi hayvancılıkla uğraşanlara yem,
 - Gayri resmi arıcılar için kovan taşıma yardımı ve temel malzemeler,
 - Alternatif erişim yolları veya alanları belirleme konusunda destek.

- Eğitim programlarına öncelikli erişim, kooperatif kurma desteği ve geçim kaynaklarının çeşitlendirilmesi girişimleri.

Gayri resmi kullanıcıları ilgilendiren tüm destek kararları:

- GKGKP izleme sistemi aracılığıyla belgelenecek ve takip edilecek,
- Projenin Şikayet Mekanizması aracılığıyla itiraz veya açıklama için açık olacaktır,
- Yerel yetkililer ve topluluk temsilcileri ile koordineli olarak Projenin Sosyal Ekibi tarafından gözden geçirilecektir.

Proje, gayri resmi ancak meşru arazi kullanımının önemini kabul ederek, yasal tapusu olmayanlar da dahil olmak üzere tüm PEK'lerin geçim kaynaklarını adil bir şekilde ve IFC PS5 ve EBRD ESR5 ilkeleriyle uyumlu olarak geri kazanmalarını ve sürdürmelerini sağlar.

8.1.5.2 GEÇİŞ DÖNEMİ GEÇİM KAYNAKLARI DESTEĞİ (TLS)

Geçiş Dönemi Geçim Kaynakları Desteği (TLS), Arturna Geçim Kaynakları Geri Kazanım Planı kapsamında kritik öneme sahip bir geçici yardım mekanizmasıdır. Bu mekanizma, etkilenen hane halklarının arazi kaybı, doğal kaynaklara erişim kaybı veya arıcılık ve hayvancılık gibi mevsimsel üretim faaliyetlerinin kesintiye uğraması nedeniyle oluşan geçici gelir açıklarını kapatmalarına yardımcı olmayı amaçlamaktadır.

TLS, etkinin niteliğine, inşaat faaliyetlerinin zamanlamasına ve etkilenen hanelerin mevsimsel geçim takvimine bağlı olarak nakit ve/veya aynı olarak sağlanacaktır.

Arturna'da TLS için Uygunluk Koşulları: PEK'ler, aşağıdakilerden bir veya daha fazlasını yaşarlarsa TLS'ye hak kazanabilirler:

1. Üretim Arazisinin Önemli Ölçüde Kaybı:

- Arazi edinimi, türbin pedi inşaatı veya uzun vadeli erişim kısıtlamaları sonucunda zeytinlikler, mevsimlik bahçe arazileri veya otlatma alanları dahil olmak üzere üretken arazilerinin %20'sini veya daha fazlasını kaybeden haneler (resmi sahipler veya gayri resmi kullanıcılar).
- Bu durum, özel mülkiyetinde veya gayri resmi olarak kullandığı parselleri türbin veya EİH ayak izi içinde bulunan Mazı sakinlerini en çok etkileyecektir.

2. Önemli Doğal Kaynaklara Erişimin Kaybı:

- Mazı, Gökpınar ve Yeniköy'de yaşayan ve aşağıdakilere bağımlı olan haneler:
 - Kışlık otlatma için orman kenarı alanları,
 - Odun toplama alanları veya
 - Proje çalışmaları nedeniyle geçici olarak engellenen veya kalıcı olarak erişilemez hale gelen ortak otlak yolları.

3. Arıcılık veya Mevsimlik Hayvancılık Faaliyetlerinin Kesintiye Uğraması:

- Çiçeklenme veya bal üretim mevsiminde kovanlarını başka bir yere taşımak zorunda kalan Mazı ve Yeniköy'deki arıcılar,

- Kritik dönemlerde otlatma alanlarına mevsimsel erişimleri kesintiye uğrayan çobanlar.

Mayıs-Haziran 2025 Saha Çalışmalarından Ön Bulgular:

- Mazi'daki bazı arazi sahipleri ve gayri resmi kullanıcılar, türbinlerin yerleştirilmesi ve EİH koridorunun temizlenmesi nedeniyle zeytinliklerinin önemli bir bölümünü veya erişim haklarını kaybetme riskiyle karşı karşıyadır.
- Yeniköy ve Gökpınar'daki çobanlar, geleneksel hayvan hareket rotalarına erişimin kısıtlandığını belirtmiştir.
- Türbin pedlerinin yakınında faaliyet gösteren arıcılar, yem kaybı ve nektar akışı sırasında inşaatın zamanlaması konusunda endişelerini dile getirdiler.

TLS Sunum Biçimleri:

Proje aşağıdaki şekillerde destek sağlayacaktır:

- Nakit Destek: Etkilenen faaliyetlerden elde edilen tipik mevsimsel geliri (örneğin ortalama zeytin satışı, bal verimi veya hayvancılık ürünü geliri) yansıtan aylık veya toplu nakit ödemeler, banka havalesi ile ödenecektir.
- Ayni Destek:
 - Etkilenen hayvancılıkla uğraşanlara yem veya silaj,
 - Kovanların taşınması gerektiğinde temel arıcılık malzemeleri (çerçeve, şeker, kovan kutuları),
 - Zeytinliklerin rehabilitasyonu için fidan, kompost veya budama aletleri gibi tarımsal girdiler.
- Geçim Kaynağı Süresi Uyumu: Destek, en hassas gelir getirici dönemlerle aynı zamana denk gelecek şekilde planlanacaktır — örneğin, zeytin için ekimden hasada kadar veya arıcılık için nektar akışından bal hasadına kadar.

Destek genellikle kaybedilen gelirin bir tarım döngüsünü kapsayacak şekilde tasarlanmıştır. Uygulamada bu, kaybedilen mahsul gelirinin yerine geçmek üzere belirli bir süre (örneğin 3 ila 6 ay) boyunca hane halkına aylık nakit transferi anlamına gelebilir. Alternatif olarak, tarımsal girdiler olarak da sağlanabilir; örneğin, hane halkının kalan arazilerinde üretimi sürdürmesine yardımcı olacak tohum, gübre veya hayvan yemi paketi sağlanabilir. Nakit mi aynı mi olacağı ve kesin süresi, hanenin birincil geçim kaynağına ve mevsimsel takvimine göre belirlenecektir. Tipik olarak, destek, PEK'nin geçim kaynağını yeniden kurması için yeterli bir süreyi kapsayacaktır (örneğin, toparlanmaya başlayabilecekleri bir sonraki hasat veya otlatma mevsimine kadar).

Uygunluk Eşikleri ve Süresi:

TLS, ana geçim kaynağı tarım olan kişilere, arazi kaybının oranına göre sağlanır:

- %20–40 etki oranı için 3 aylık TLS
- %40–60 etki oranı için 4 aylık TLS
- %60–80 etki oranı için 5 aylık TLS
- %80–100 etki oranı için 6 aylık TLS

Arazilerinin %70'inden fazlasını kaybeden haneler ciddi şekilde etkilenen haneler olarak kabul edilir ve pratik olarak arazisiz kalmaya benzer koşullarla karşı karşıya kalabilirler. Bu tür

durumlarda, TLS'nin maksimum süresi (6 ay) ve tamamlayıcı geçim kaynakları geri kazanım programlarına öncelikli erişim () dahil olmak üzere, gelişmiş destek önlemleri değerlendirilecektir. Varlık değerlemesi, Enerjisa tarafından geliştirilen ve aşağıda sunulan puanlama sistemine göre yapılacaktır.

Etki Kategorisi

Toplam Arazinin Etkilenen Yüzdesi	Etki Puanı	Kamulaştırılan Arazi Alanı (m ²)	Etki Puanı	Birden Fazla Arazi Parçası Üzerindeki Etki	Etki Puanı	Kalan Arazi Durumu	Etki Puanı	Gerçek Arazi Kullanımı	Etki Puanı	Etkilenen Yapı Türü	Etki Puanı	Ana Geçim Kaynağı Üzerindeki Etki	Etki Puanı	Diğer Hassasiyetler / Duyarlılıklar	Etki Puanı
%20	10	1-2.500 m ²	5	1-2 Parsel	5	Düzensiz şekil, küçük alan, erişim sorunları	5	Boş	0	Konut	5	Ana geçim kaynağı kamulaştırılan arazidir	5	Dezavantajlı Grup	10
30-40	15	2.500-5.000 m ²	10	2-3 Parsel	10			Kıranım	0	İş	10	Araziye dayalı geçim kaynakları dışında	0		
%40-50	20	5.000-7.500 m ²	15	3-4 Parsel	15			Tarla	5						
50-60	25	7.500-10.000 m ²	20	4-5 Parsel	20			Bahçe	10						
%70	30	10.000+ m ²	25	5+ Parsel	25			Arsa (imarlı arazi)	15						

Puan aralığı	Destek Miktarı
5-14 puan	1 Asgari Ücret
15-24 puan	2 Asgari Ücret
25-34 puan	3 Asgari Ücret
35-44 puan	4 Asgari Ücret
45-54 puan	5 Asgari Ücret
55+ puan	6 Asgari Ücret

Etkilenen yapılar ve varlıklar puanlama sistemine yansıtılmakla birlikte, sistemin yalnızca geçim faaliyetleriyle ilgili geçiş ödeneklerini belirlemek için tasarlandığını belirtmek önemlidir. Sistem, etkilenen varlıklar ve yapılar için tazminatın yerine geçmez veya tazminatın temelini

oluşturmaz. Bu tür kayıplar için tazminat, hükümet tazminat oranları, değerlendirme süreçleri ve geçiş ödeneklerine ek olarak uygulanabilecek herhangi bir ek ödeme uyarınca sağlanmaya devam edecektir.

TLS uygunluğuna ilişkin nihai karar, tüm arazi edinimi, irtifak hakkı anlaşmaları ve kullanıcı doğrulaması, gayri resmi kullanıcılar için topluluk onayı da dahil olmak üzere tamamlandıktan sonra verilecektir.

Destek süresi mevsimsel takvime uygun olacak ve PEK'lerin toparlanmasına yetecek kadar uzun olacaktır (örneğin, bir sonraki zeytin hasadı, otlatma döngüsü veya bal mevsimi).

Bu GKGKP'nin hazırlandığı tarihte, TLS alıcılarının kesin sayısı hala kesinleşmemiştir. Proje şunları taahhüt eder:

- Arazi edinimi ve kullanıcı verileri tamamlandığında, uygun hane halklarının nihai listesini güncellemek;
- IFC PS5 ve EBRD ESR5 uyarınca, gayri resmi kullanıcıların yasal tapu eksikliği nedeniyle dışlanmamasını sağlamak;
- TLS desteğinin yeterliliğini izlemek ve topluluk geri bildirimlerine veya beklenmedik aksaklıklara göre desteğin şeklini veya süresini ayarlamak.

TLS programı, geçim güvenliğinin azalmasını önlemeyi ve PEK'lerin daha derin bir ekonomik kırılganlığa girmeden üretken faaliyetlerine devam etmelerini sağlamayı amaçlamaktadır.

8.1.5.3 KIRILGANLIK DESTEĞİ

IFC Performans Standardı 5 ve EBRD Çevresel ve Sosyal Gereklilik 5 ile uyumlu olarak, Arturna Geçim Kaynakları Geri Kazanım Planı (GKGKP), proje etkilerine uyum sağlamada veya tazminat ve yardıma erişimde daha büyük zorluklarla karşılaşabilecek savunmasız hane halkları için hedefli destek önlemleri içermektedir.

TABLO 8-6 SAVUNMASIZ PEK'LER İÇİN ÖZEL DESTEK ÖNLEMLERİ

Savunmasız Grup	Katılım / Erişim Önlemleri
Kadınların başı olduğu haneler	Cinsiyete duyarlı sosyal yardım, ev ziyaretleri, çocuk bakımına duyarlı katılım zamanlaması
Yaşlılar (65+)	Hareket kabiliyetine duyarlı ziyaretler, görsel/sözlü bilgi araçları
Engelli kişiler	Bire bir destek, sağlık ve sosyal hizmetlere yönlendirme
Okuma yazma düzeyi düşük yetişkinler	Görsel yardımcıları, sözlü brifingler, muhtar/TİG aracılarının kullanımı
Sosyal yardım alanlar	TİG destekli belgeleme, sosyal programlara yönlendirme ve tamamlayıcı yardım

Arturna EA'da Belirlenen Savunmasız Gruplar

Mazı, Gökpınar ve Yeniköy'de yapılan temel saha çalışması ve topluluk profillemesine dayanarak, aşağıdaki savunmasızlık kategorileri belirlenmiştir:

- Sınırlı araziye sahip, düşük gelirli veya bakım sorumlulukları olan kadınların başı olduğu haneler (Mazı'da 11 hane)
- Yalnız yaşayan veya yetişkin aile desteği olmayan yaşlıların (65+) başı olduğu haneler (Mazı'da 7 kişi),

- SYDV'ye kayıtlı olanlar veya aynı gıda/yakıt yardımı alanlar dahil olmak üzere sosyal yardıma bağımlı haneler (Gökpınar ve Yeniköy'de en az 6),
- Engelli ve/veya hareket engelli kişiler (Mazi'da 2 kişi teyit edilmiştir),
- Sınırlı sosyal sermaye veya mülkiyet güvencesine sahip gayri resmi kullanıcılar,
- Eğitime ilgi duyan ancak destekten yoksun işsiz gençler veya okuryazarlık düzeyi düşük yetişkinler.

TABLO 8-7 HAKLAR VE GKGKP BAĞLANTILARI

Savunmasız Grup	GKGKP Hak Kazanım Önlemleri
Kadınların başı olduğu haneler	Tazminat ve aynı tarımsal yardıma öncelikli erişim
Yaşlı hane halkları	Özelleştirilmiş TLS aynı destek (örneğin yakacak odun, kümes hayvanları veya gıda tedariki)
Sosyal yardıma bağımlı haneler	Ek hane halkı destek paketleri ve malzemelerin eve teslimi
Engelli kişiler	Uyarlanmış belgeler, şikayet kanallarında yardım, ulaşım yardımı
Gayri resmi kullanıcılar	Kullanım süresine bakılmaksızın tazminat ve geçim desteğine dahil edildiği doğrulanmış
İşsiz gençler / düşük gelirli haneler	Proje yüklenicileriyle beceri eğitimi ve iş bulma hizmetlerine hızlı kayıt

Kapsayıcılık ve İzleme için Proje Önlemleri

- Topluluk İrtibat Ekibi (TİG) bünyesindeki Kırılganlık Odak Noktası şunları yapacaktır:
 - Birey ve hane halkı düzeyinde kırılganlığı izlemek
 - Özel destek hizmetlerinin koordinasyonunu sağlamak,
 - Sürekli tanımlama ve güncellemeler için geri bildirim döngüsünü sürdürmek.
- Projenin Şikayet Mekanizması (ŞM), aşağıdakiler yoluyla savunmasız PEK'leri kapsayacak şekilde uyarlanacaktır:
 - Sözlü veya isimsiz şikayetleri alabilecek eğitimli irtibat noktaları,
 - Okuma yazma bilmeyen kullanıcılar için piktogramlar ve sözlü açıklamalar kullanılması,
 - Fiziksel olarak izole edilmiş veya yaşlı bireyler için mobil sosyal yardım veya ev ziyaretleri,
 - Aracıların (örneğin muhtar, sosyal hizmet uzmanı) isteğe bağlı kullanımı da dahil olmak üzere gizlilik güvencesi.
- İnşaat ve GKGKP uygulaması boyunca bir savunmasızlık izleme sistemi sürdürülecektir. Bu sistem:
 - Sağlanan desteği ve elde edilen sonuçları takip etmek,
 - Verileri cinsiyet, yaş ve savunmasızlık türüne göre ayrıştırmak,

- Savunmasız gruplar için GKGKP'nin etkinliğine ilişkin ara dönem değerlendirmelerine bilgi sağlayacaktır.

TABLO 8-8 DİĞER DESTEK ÖNLEMLERİ

GKGKP Önlemi	Diğer Destek Önlemleri				Önerilen sonuçlar: Etkilenen bireylerin, özellikle de en savunmasız olanların, hedefli yardım ve tazminatlarla geçim kaynaklarını sürdürebilmelerini, geçici aksaklıklara uyum sağlayabilmelerini ve projeye ilgili değişikliklere sorunsuz bir şekilde geçiş yapabilmelerini sağlamak.											
Geçim Kaynakları Faaliyetleriyle Bağlantılar:	- Katma değerli işleme, küçük işletme fırsatları ve tarımsal istihdam yoluyla gelir ve istihdam yaratır. - Gıda güvenliğini ve dayanıklılığı güçlendirerek, PAH'ların arazi ve üretim kısıtlamalarına rağmen tercih ettikleri tarımsal geçim kaynaklarını sürdürmelerini sağlar.															
Gerekli Ortaklıklar:	TİG'lar, Muhtarlar, savunmasız gruplarla çalışan ilgili yerel STK'lar															
Önerilen Zaman Çizelgesi:	2025				2026				2027							
	1.	2.	3.	4.	1.	Q2	3.	Q4	Q1	Q2	3.	Q4				
Diğer destek önlemlerinden yararlanmaya hak kazanan PEK'lerin belirlenmesi																
Belirlenen PEK'lerle iletişime geçmek ve uygunluğu doğrulamak için ev ziyaretleri																
TLS ve Savunmasızlık Desteği için Fon Tahsisi																
Ek aynı yardım sağlanması																
Fonların transferi																
Eğitim ve istihdam temelli GKGKP önlemlerine öncelik verilmesi																
İzleme ve değerlendirme																
Bütçe Hususları:	Enerjisa, diğer destek önlemlerinden yararlanmaya hak kazanan tüm etkilenen PEK'leri belirlemek ve onlara ilgili hizmetleri tahsis etmek için ilgili yerel aktörlerle işbirliği yapmak ve bu önlemlerle ilgili girdi maliyetlerini ve profesyonel ücretleri anlamakla yükümlüdür.															

8.2 GKGKP UYGULAMA TAKVİMİ

GKGKP aşağıdaki aşamalarda uygulanacaktır:

İnşaat Öncesi Aşama

- Nihai PEK doğrulaması ve uygunluk veritabanının güncellenmesi
- Tüm PEK'lere haklar ve GKGKP broşürünün açıklanması
- Nakit tazminatın ödenmesi ve TLS'nin başlatılması
- Üçüncü taraf paydaşlarla koordinasyon toplantıları (örneğin, İŞKUR, Tarım Müdürlüğü)

İnşaat Aşaması

- Ekinlere, çitlere ve altyapıya erişim ve hasarların haftalık olarak izlenmesi
- Hayvancılık ve arıcılık yapan PEK'lere aynı destek sağlanması
- İstihdam kolaylaştırma ortaklıkları yoluyla yerel işçilerin işe alımı
- İlk eğitim oturumlarının ve kayıt kampanyalarının başlatılması

İnşaat Sonrası Aşama

- Bekleyen tazminat veya hasar taleplerinin sonuçlandırılması
- Şikayetlerin giderilmesine devam edilmesi
- Hedefli ziyaretler yoluyla savunmasız gruplara yönelik sürekli destek ve izleme
- GKGKP'nin etkinliğini ölçmek için tamamlanma denetimi ve memnuniyet anketi

TABLO 8-9 GKGKP UYGULAMA TAKVİMİ

Önerilen Zaman Çizelgeleri:	2025				2026				2027			
	1.	2.	3.	4.	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	3.	Q4
Mobilizasyon												
Nihai PEK Doğrulama (Savunmasız Gruplar dahil)												
GKGKP Açıklaması												
Varlıkların Yeniden Yerleştirilmesi												
İnşaat												
Operasyon												
Tazminat Ödemelerinin Yapılması												
Yerel İstihdam												
Aynı Destek Ödemeleri												
Eğitim Yaygınlaştırma ve Uygulama												
İzleme ve Değerlendirme												
Şikayetlerin Giderilmesi												
GKGKP Tamamlama Denetimi												

9. ROLLERİ VE SORUMLULUKLARI

Bu bölümde, bu GKGKP'nin etkili ve zamanında uygulanmasıyla ilgili olarak kilit proje personeli ve ekiplerinin rol ve sorumlulukları özetlenmektedir.

9.1 ÖNEMLİ PROJE PERSONELİ

Tablo 9-1, GKGKP'nin geliştirilmesi ve uygulanmasında kilit proje personelini ve bunların rol ve sorumluluklarını göstermektedir.

TABLO 9-1 ROLLER VE SORUMLULUKLAR

ÇSYS Ekip Üyesi / Görev Gücü	E&S ile İlgili Roller ve Sorumluluklar
Arturna RES Proje Yöneticisi / İnşaat Yöneticisi	- GKGKP uygulamasının stratejik denetimini ve genel proje yönetimini sağlar. - GKGKP'yi ve gerekli güncellemeleri incelemek ve onaylamak. - GKGKP kapsamında önerilen hak kazanma önlemlerini onaylamak. - GKGKP'nin uygulanması için yeterli kaynakların ayrılmasını sağlamak. - GKGKP uygulama ilerleme raporlarını periyodik olarak gözden geçirmek.
Proje Müdür Yardımcısı / Topluluk İrtibat Görevlisi (TİG) aynı zamanda GBVH Odak Noktası olarak da görev yapmaktadır.	- Arazi ile ilgili şikayetler için şikayet veritabanını tutun. - Saha şikayetlerini toplayın ve işleyin. - Teknik yöneticilerle işbirliği içinde şikayetlerin zamanında çözülmesini sağlamak. - İşverenle ilgili çözülmemiş sorunları amirlere bildirin. - Aylık GKGKP ile ilgili şikayet raporlarını hazırlayın. - Kamulaştırma, yasal süreçler ve erişim durumunu izlemek. - Satın alma şikayetlerinin PKP'ye göre çözülmesini sağlamak. - GKGKP maliyet ayarlamaları için teknik girdi sağlayın. - Yerel paydaşların katılımını ve GKGKP iletişimini destekleyin. - Şantiye düzeyinde şikayetlerin çözülmesini koordine edin. - Çözülmemiş sorunların zamanında üst düzeye taşınmasını sağlayın.
Proje Arazi Edinim Ekibi	- Ekip şu kişilerden oluşur: Kurumsal düzeyde Arazi Edinimi ve Kamulaştırma Danışmanı; Kentsel ve Bölgesel Planlama Çözüm Ortağı; ve Arazi Edinimi Uzmanı - Proje için arazi edinim süreciyle ilgili kamu bilgilendirme toplantısı - Arazi için tazminat ödemeleri - Proje TİG'ları ile yakın işbirliği
YYEP/GKGKP Uygulama Görev Gücü	- YYEP uzmanı tarafından yönetilir - GKGKP uygulamasından nihai olarak sorumlu.

ÇSYS Ekip Üyesi / Görev Gücü	E&S ile İlgili Roller ve Sorumluluklar
	- Yüklenici liderliğindeki GKGKP faaliyetleri için finansman sağlanması. - Finansal akışları GKGKP zaman çizelgesi ve teslimat mekanizmalarıyla uyumlu hale getirir.
TEİAŞ	- Ulusal mevzuata uygun olarak arazi edinimi ve kamulaştırma işlemlerini yürütür. - Arazi erişimi için ilgili kamu kurumları (kadastro, belediye, orman idaresi vb.) ile koordinasyon sağlayın. - Yasal olarak kayıtlı arazi sahipleri ve hak sahiplerine bildirimde bulunmak ve onlarla iletişim kurmak. - Kamulaştırılan arazi ve kayıtlı varlıklar için tazminat ödemelerini yönetin.
Müteahhitler ve Alt Yükleniciler	- Sözlü şikayetler de dahil olmak üzere alınan tüm şikayetleri kaydedin ve iletin. - Yüklenici prosedürleri ve PKP gereklilikleri ile uyumlu olarak sorunlara yanıt verin.

GKGKP'nin uygulanmasında yer alan tüm personel ve birimler, şeffaflık, hesap verebilirlik ve paydaşlara duyarlılık ilkeleri doğrultusunda çalışmak ve Projenin şikayet mekanizması ve paydaş katılım stratejisiyle tam uyum sağlamakla yükümlüdür.

10. GKGKP PAYDAŞ KATILIMI

Etkili paydaş katılımı, GKGKP'nin başarısı için çok önemlidir. Proje, tüm Proje Etkilenen Kişilerle, özellikle de arazi edinimi veya arazi ve kaynaklara erişimin kısıtlanması nedeniyle geçim kaynakları etkilenebilecek kişilerle şeffaf, kapsayıcı ve sürekli bir katılım sağlamayı taahhüt eder.

Bu katılım çerçevesi, tüm PEK'lerin hakları, yetkileri, sorumlulukları ve mevcut destek mekanizmaları hakkında bilgilendirilmesini sağlar; buna GKGKP uygulamasıyla ilgili endişeleri dile getirmek için şikayet süreci de dahildir.

10.1 GKGKP'NİN AÇIKLANMASI

GKGKP'nin tamamlanması ve onaylanmasının ardından, belgenin teknik olmayan bir özeti hazırlanacak ve uygun, yerel olarak erişilebilir formatlar kullanılarak etkilenen topluluklarla Türkçe olarak paylaşılacaktır. Açıklama yöntemleri şunları içerecektir:

- Etkilenen yerleşim yerlerinde basılı broşür ve posterlerin dağıtılması
- Proje TİG tarafından topluluk bilgilendirme toplantıları sırasında sözlü sunumlar
- Savunmasız gruplar için özel açıklama toplantıları
- GKGKP'nin Proje web sitesine yüklenmesi

Bu materyaller şunları açıklayacaktır:

- GKGKP kapsamında ele alınan etki türleri
- GKGKP Süreci ve Programları
- Uygunluk kriterleri ve haklar
- Uygunluk için son tarih
- Tüm uygun PEK'ler, hak matrisine göre proaktif olarak belirlenecek ve ilgili destek önlemleri için kaydedilecektir. Resmi başvuru gerekmeyecek; destek, doğrulanmış uygunluk kayıtlarına göre doğrudan sağlanacaktır.
- Şikayet mekanizması ve irtibat noktaları
- Proje zaman çizelgeleri

10.2 PAYDAŞ DANIŞMA FAALİYETLERİ

GKGKP'nin onaylanmasının ardından:

- Etkilenen her mahallede, GKGKP'yi erişilebilir bir biçimde açıklamak üzere topluluk toplantıları düzenlenecektir.
- Projenin Topluluk İrtibat Görevlileri (TİG'lar) bu danışma faaliyetlerini yönetecek ve GKGKP uygulama süresi boyunca hazır bulunacaktır.
- TİG'lar, doğrudan ziyaretler veya ayrı küçük grup oturumları yoluyla savunmasız gruplara (örneğin yaşlılar, kadınların başı olduğu haneler, gayri resmi kullanıcılar) özel olarak ulaşılmasını sağlayacaktır.
- Hak sahipliği çerçevesine önemli değişiklikler yapılması veya gelecekteki kamulaştırmalar veya inşaat yeniden düzenlemeleri nedeniyle yeni etkilenen alanlar olması durumunda ek GKGKP danışma faaliyetleri başlatılacaktır.

Mirasla İlgili Tazminat Gecikmeleriyle İlgili Katılım

- Benzer bir projenin tazminat sürecinde, miras beyanı için gerekli yasal prosedürler nedeniyle mirasçılarının tazminatlarını almakta gecikmeler yaşadığı sınırlı sayıda vaka tespit edilmiştir. Bu gecikmeler, esas olarak varlıklara ve tazminat ödemelerine ilişkin yasal hakları teyit eden resmi belgelerin alınması için gereken süreden kaynaklanmıştır.
- Bu sorunu çözmek için, Projenin hukuk ekibi, miras beyanlarının hazırlanmasını ve sunulmasını kolaylaştırarak etkilenen haneleri desteklemiştir. Bunlar daha sonra Topluluk İrtibat Görevlileri (TİG'lar) aracılığıyla hak sahiplerine teslim edilmiştir. Ayrıca, şeffaflığı ve bilgiye geniş erişimi sağlamak için, mahkemeden ödeme almak için gerekli adımları gösteren fotoğraflarla birlikte açık talimatlar köy kahvehanesine asılmıştır. Bu önlemlerin sonucunda mirasçılar başvurularını tamamlayarak tazminat ödemelerini alabildiler.
- Proje, Arturna Projesi'nde de benzer mirasla ilgili gecikmelerle karşılaşılması durumunda yukarıda açıklanan yaklaşımı benimsemeyi taahhüt etmektedir. Önlemler yeterince belgelenecek ve izlenecektir.

10.3 ŞİKAYET MEKANİZMASI

Başlangıçta Paydaş Katılım Planı kapsamında oluşturulan Proje Şikayet Mekanizması, geçim kaynaklarının geri kazanımıyla ilgili talepleri ve şikayetleri almak, kaydetmek ve çözmek için de bir araç olarak hizmet verecektir.

GKGKP Bağlamında Şikayet Mekanizmasının Temel Özellikleri

Projenin Şikayet Mekanizması (PKP'ye bakınız), özellikle Geçim Kaynaklarının Geri Kazanımı Programı (GKGKP) ile ilgili şikayetleri almak ve çözmek için erişilebilir ve gizli bir araç olacaktır. Önemli olarak, Şikayet Mekanizması, geçim desteği önlemlerini başlatmak veya talep etmek ya da standart GKGKP süreçlerini doğrulamak için bir kanal olarak tasarlanmamıştır. Tüm uygun Proje Etkilenen Kişiler (PEK'ler) hak matrisine göre otomatik olarak tanımlanır ve kaydedilir ve destek önlemlerinin uygulanması için ŞM aracılığıyla bireysel talepler veya başvurular gerekmez.

Aynı şekilde, ŞM, tazminat paketlerinin, varlık değerlemelerinin veya diğer hakların kabulünü onaylamak için standart bir araç olarak kullanılmayacaktır. Bunun yerine, tüm varlık değerlendirme raporları ve geçim kaynaklarıyla ilgili doğrulama formları, ilgili PEK'ler, topluluk temsilcileri (ör. Muhtarlar) ve uygun olduğu durumlarda, nitelikli bir STK veya izleme organı gibi bağımsız bir üçüncü taraf tarafından ortaklaşa incelenip onaylanacaktır. Proje ekibi, resmi onay ve geri bildirim almak için saha ziyaretleri ve danışma faaliyetleri sırasında PEK'lerle proaktif olarak iletişim kuracaktır. Bu tür temel GKGKP süreçleri için geri bildirim döngüleri, saha uygulama ve belgeleme prosedürlerine dahil edilecek ve PEK'lerin soru sormak veya onaylarını ifade etmek için ŞM'ye güvenmek zorunda kalmamaları sağlanacaktır.

ŞM'nin GKGKP bağlamındaki rolü, aşağıdakiler dahil olmak üzere, anlaşmazlıkların veya şikayetlerin ele alınmasıyla açıkça sınırlı olacaktır:

- ŞM kanalları (sözlü, yazılı veya dijital) aracılığıyla iletilen şikayetlerin (isimsiz) kabulü ve gizli olarak işlenmesi.
- Tazminat anlaşmazlıkları, varlık değerlendirme uyuşmazlıkları, geçiş dönemi veya aynı destekle ilgili endişeler veya eğitim ve istihdam programlarından dışlanma ile ilgili şikayetlerin kaydı ve çözümü.

- Projenin şikayet prosedürüne uygun olarak, şikayetlerin kararlaştırılan süreler içinde (örneğin 30 iş günü içinde) çözülmesi taahhüdü.
- Şikayet sonuçlarının şikayetçilere yazılı olarak bildirilmesi ve çözülmemiş vakalar için, gerekirse şikayet komitesi tarafından incelenmesi veya harici bir arabulucuya sevk edilmesi dahil olmak üzere, eskalasyon prosedürlerinin uygulanması.

İlgili Makamlarla Koordinasyon

TİG ekibi, arazi ile ilgili şikayetlerin ele alınmasında uyum sağlamak için İl ve İlçe Valilikleri, Orman Müdürlükleri ve Tapu Sicil Daireleri ile irtibat kuracaktır. Gelecekte kamulaştırma olması durumunda, Proje güncellenen son tarih ve hakları açıkça açıklayacak ve yeni şikayetler aynı ŞM sistemi aracılığıyla yönetilecektir.

Sürekli Paydaş Katılımı

Proje, GKGKP'nin uygulanması boyunca etkilenen hanelerle sürekli etkileşimde bulunmayı taahhüt eder. Bu etkileşim şunları içerir:

- Destek sunumunu izlemek için takip ziyaretleri
- Toplumun geri bildirimlerine dayalı olarak GKGKP önlemlerinde yapılan ayarlamalar
- Köy düzeyinde GKGKP'nin ilerleyişi hakkında şeffaf raporlama

Tüm topluluk katılım faaliyetleri, sorulan sorular ve alınan düzeltici önlemler belgelenecek ve IFC ve diğer paydaşlara sunulan üç aylık GKGKP uygulama raporlarına dahil edilecektir.

GKGKP Uygulamasında Paydaşların Katılımı

Etkili paydaş katılımı, GKGKP'nin başarısı için çok önemlidir. Uygulama süresince, Proje tüm PEK'lerle, özellikle de arazi edinimi veya kaynaklara erişimin kısıtlanması nedeniyle geçim kaynakları etkilenenlerle şeffaf, kapsayıcı ve sürekli bir katılım sağlamayı taahhüt etmektedir. GKGKP için katılım stratejisi, PEK'lerin hakları, yetkileri, sorumlulukları ve mevcut destek mekanizmaları hakkında iyi bilgilendirilmesini sağlar. Ayrıca, şikayet sürecini kullanarak endişelerini veya şikayetlerini nasıl dile getireceklerini bilmelerini sağlar.

10.3.1.1 GKGKP HAKKINDA BİLGİ AÇIKLAMASI

GKGKP kesinleştikten sonra, GKGKP tüm etkilenen topluluklarla kullanıcı dostu formatlarda paylaşılacaktır. Bilgilendirme yöntemleri şunları içerecektir:

- Etkilenen her yerleşim yerindeki hanelere basılı **broşürler veya bilgi kitapçıkları** dağıtılması. Bu broşürler, GKGKP hükümlerini ve iletişim bilgilerini kısaca açıklayacaktır. Önemli noktaları özetleyen posterler de köylerin göze çarpan yerlerine asılabilir.
- **Topluluk toplantıları:** Arturna EA'deki her bir etkilenen yerleşim yerinde toplantılar düzenlenecektir. Bu toplantılarda, Projenin TİG'ları (ve diğer sosyal ekip üyeleri) GKGKP özetini sözlü olarak sunacak, karmaşık kavramları açıklamak için görsel yardımcıları veya sunumlar kullanacak, ve PEK'lerin sorularını yanıtlayacaktır. Herkese ulaşmak için gerektiğinde birden fazla toplantı düzenlenecek, gerekirse daha küçük köyler için ayrı oturumlar da düzenlenecektir.
- **Savunmasız gruplar için özel bilgilendirme toplantıları:** Bazı bireylerin (örneğin okuma yazma bilmeyen yaşlılar, halka açık toplantılara kolayca katılamayan kadınlar, engelliler) büyük toplantılarda mesajın tamamını alamayabileceğini kabul ederek, Proje özel

oturumlar düzenleyecektir. Örneğin, kadın personelin kolaylaştırdığı kadınlara odaklı bir toplantı veya engellilere ev ziyaretleri yaparak GKGKP'yi bire bir açıklamak.

- Daha geniş erişilebilirlik için Türk GKGKP belgesinin **Proje web sitesine** yüklenmesi. Bu, internet erişimi olan tüm paydaşların planı inceleyebilmesini sağlar.
- **Yerel muhtarlık ofislerinde ve toplum merkezlerinde** (köy kahvesi, muhtarlık ofisi veya tarım kooperatifi gibi) basılı **bilgi formları** bulundurulması. Bu sayede, toplum üyeleri istedikleri zaman GKGKP bilgilerine başvurabilirler. Muhtarlara da ekstra kopyalar verilecek ve bilgilendirme yapılacak, böylece onlar da bilgilerin yayılmasına yardımcı olabilecekler.

PEK'lerle paylaşılan bilgilerde şunlar açıkça açıklanacaktır: GKGKP'nin kapsadığı etki türleri (hangi kayıplar uygun), genel GKGKP süreci ve mevcut çeşitli programlar, ayrıntılı uygunluk kriterleri ve haklar (kimler hangi tazminat veya desteği alacak), son başvuru tarihi ve önemi, yardım başvuru prosedürleri (PEK'lerin destek veya tazminat talebinde bulunmak için nasıl, ne zaman ve nereye başvurmaları gerektiği), şikayet mekanizması (şikayette bulunma veya soru sorma, irtibat kişileri dahil) ve GKGKP'nin uygulanmasına ilişkin Proje zaman çizelgesi (insanların belirli faaliyetlerin ne zaman gerçekleşeceğini bilmeleri için). Tüm bu noktalar iletilerek, PEK'ler projenin ne yapacağını ve hak ettikleri faydalarından yararlanmak için ne yapmaları gerektiğini iyi bir şekilde anlayacaklardır.

10.3.1.2 PAYDAŞ DANIŞMA FAALİYETLERİ

Tek yönlü bilgi paylaşımına ek olarak, GKGKP'nin uygulanması, PEK'lerle sürekli danışma sürecini de içerecektir:

- **Onay Sonrası Toplum Danışma Toplantıları:** GKGKP onaylandıktan kısa bir süre sonra, Proje etkilenen her yerleşim yerinde toplum danışma toplantıları düzenleyecektir. Bu toplantılarda ekip, sadece bilgi sunmakla kalmayıp, PEK'nin geri bildirimlerini de aktif olarak toplayacaktır. Toplum üyeleri, GKGKP ile ilgili endişelerini dile getirebilir, iyileştirmeler önerebilir veya açıklamalar isteyebilir. Tüm sorular mümkünse yerinde yanıtlanacak veya takip edilmek üzere not alınacaktır. Sosyal İşler Müdürü'nün desteğiyle TİG'lar, toplantıların açık ve katılımcı bir formatla gerçekleştirilmesini sağlayacaktır. Bu danışma toplantıları belgelenecektir (katılımcılar, gündeme getirilen konular, verilen yanıtlar).
- **GLAC Açıklama Toplantıları:** YYEP/GKGKP tanımlaması ve haklar kesinleştikten sonra, Proje etkilenen topluluklarda Şikayet, Geçim Kaynağı ve Tazminat (GLAC) açıklama toplantıları düzenleyecektir. Bu toplantılarda PEK hakları, tazminat düzenlemeleri ve şikayet prosedürleri açık ve anlaşılır bir şekilde sunulacaktır. GKGKP özetleri GLAC belgelerine eklenecek ve daha sonra PEK'lere açıklanacaktır.
- **Projenin Topluluk İrtibat Görevlileri (TİG'lar),** GKGKP'nin süresi boyunca topluluklarda sürekli olarak bulunacaklardır. Köyleri düzenli olarak ziyaret edecek, belirlenen zamanlarda soruları yanıtlamak için hazır bulunacak ve proje ilerledikçe güncellemeler sağlayacaklardır. Bu sürekli katılım, mesleki eğitim gibi programların uygulanması veya insanları kendilerini etkileyebilecek inşaat programları hakkında bilgilendirmek için özellikle önemlidir.
- **Savunmasız PEK'lere Ulaşma:** Belirtildiği gibi, savunmasız bireylerin danışılmasını sağlamak için ayrı veya ek danışmalar yapılacaktır. Örneğin, TİG'lar özellikle savunmasız haneleri kapı kapı dolaşarak GKGKP'yi açıklayabilir veya durumlarını kontrol edebilir. Belirli

bir köydeki kadınlar veya ortakçılar gibi gruplar, belirgin endişeleri varsa, küçük odak grup tartışmaları düzenlenebilir. Proje, bu tartışmaları belgeleyecek ve uygulamayı ayarlarken bu girdileri dikkate alacaktır.

Uygulama sırasında GKGKP'de önemli değişiklikler olursa (örneğin, haklar çerçevesi genişletilirse veya tasarım değişiklikleri nedeniyle yeni alanlar etkilenirse), Proje bu değişiklikleri yeniden açıklayacak ve yeniden danışacaktır. Yeni PEK'ler (varsa) hakları konusunda bilgilendirilecek ve mevcut PEK'lere kendilerini ilgilendiren güncellemeler bildirilecektir. Bu uyarlanabilir danışma, proje kapsamı değişse bile şeffaflığı sağlar.

10.3.1.3 AÇIKLAMA VE YAYIN

Şikayetlerin nasıl iletileceğine ilişkin bilgiler (iletişim kişileri, telefon numaraları, e-posta, fiziksel ofisler) her köyde ilan edilecek ve GKGKP açıklama toplantıları sırasında açıklanacaktır. GKGKP broşürleri de şikayet mekanizması ile ilgili bir bölüm içerecektir. Önemli olarak, Projenin TİG'ları, özellikle okuma yazma bilmeyen veya sorunu ifade etmek için yardıma ihtiyaç duyanlar olmak üzere, PEK'lerin şikayetlerini yazma ve sunma konusunda aktif olarak yardımcı olacaktır. Bu pratik yardım, herkesin ŞM'ye kolayca erişebilmesini sağlar.

Ek olarak, TİG ekibi belirli şikayetlerin çözülmesi için ilgili devlet yetkilileriyle koordinasyon sağlayacaktır. Örneğin, bir şikayet devletin tazminat tutarının çok düşük olmasıyla ilgiliyse, TİG veya Sosyal İşler Müdürü, uygun olduğu durumlarda bilgi almak veya PEK adına savunuculuk yapmak için İlçe Valiliği veya Tapu Sicil Dairesi ile irtibat kuracaktır. Proje, bazı arazi edinimi sorunlarının Proje ve devlet yetkilileri arasında işbirliği gerektirebileceğini kabul etmektedir, bu nedenle işbirliğine dayalı bir yaklaşım benimsenmiştir.

Mevcut olanların ötesinde gelecekte kamulaştırma veya arazi edinimi gerçekleşirse, Proje bunlar için yeni bir son tarih açıklayacak ve bu PEK'leri aynı ŞM sistemine entegre edecektir. Gelecekteki arazi edinimlerinden kaynaklanan yeni şikayetler de aynı titizlik ve süreçle ele alınacaktır.

10.3.1.4 SÜREKLİ PAYDAŞ KATILIMI

Katılım, tazminat ödendikten sonra sona ermez. Proje, GKGKP'nin uygulanması boyunca PEK'lerle sürekli katılımı taahhüt eder. Buna şunlar dahildir:

- **Takip ziyaretleri:** Destek sağlandıktan sonra (eğitim veya tazminat ödemesi gibi), GKGKP ekibi PEK'leri ziyaret ederek durumlarını kontrol edecektir. Örneğin, geçim desteği önlemlerinin (verilen arı kovanları veya hayvan yemi gibi) amaçlanan faydayı sağladığını veya bir hanenin gelir kaynağını yeniden kurmayı başardığını doğrulamak. Bu takip ziyaretleri, herhangi bir PEK'nin zorluk yaşadığını ve ek yardıma ihtiyaç duyabileceğini belirlemeye yardımcı olur.
- **Geri bildirimlere dayalı ayarlamalar:** Proje, GKGKP'yi canlı bir program olarak ele alacaktır – PEK'ler toplu olarak bir şeyin işe yaramadığını dile getirirse (örneğin, sağlanan yem çeşitleri hayvanlarının tercih etmediği veya eğitimlerin zamanlaması tarım sezonuyla çakışıyor), Proje yaklaşımı buna göre ayarlayacaktır. Bu uyarlanabilir yönetim, GKGKP'nin etkili ve kültürel olarak uygun olmasını sağlar.
- **Şeffaf raporlama:** Proje, toplulukları GKGKP'nin ilerleyişi hakkında bilgilendirecektir. Bu, köy bültenleri veya toplantılar yoluyla, kaç kişinin tazminat aldığı, kaç kişinin eğitime katıldığı, önümüzdeki dönemde hangi faaliyetlerin planlandığı vb. bilgilerin paylaşılmasıyla

yapılabilir. Bu tür bir şeffaflık, güven oluşturur ve topluluk üyelerinin taahhütlerin genel olarak nasıl yerine getirildiğini görmelerini sağlar.

10.3.1.5 RAPORLAMA VE BELGELEME

Tüm topluluk katılım faaliyetleri belgelenecektir. Projenin sosyal ekibi, toplantı tarihlerini, katılımcı listesini, tartışılan konuları ve dile getirilen şikayetleri veya talepleri kaydedecektir. Aynı şekilde, sonuç olarak alınan düzeltici önlemler (örneğin, topluluk şikayetleri üzerine tozu azaltmak için ekstra bir su tankeri eklenmesi) de kaydedilecektir. Bu belgeler, projenin IFC/EBRD gibi kredi verenlere sunacağı ve ilgili paydaşlarla paylaşacağı üç aylık GKGKP uygulama raporlarında derlenecektir. Bu raporlar, dış paydaşların projenin vaatlerini yerine getirip getirmediğini ve sorunlara zamanında yanıt verip vermediğini izlemesine olanak tanır.

10.3.1.6 KURUMSAL KOORDİNASYON

Geçim kaynaklarının başarılı bir şekilde geri kazanılması, çeşitli kurumlarla işbirliğine de bağlıdır. Proje, aşağıdaki kurumlarla ortaklaşa çalışacaktır:

- **Kamu kurumları** – örneğin, TEİAŞ (Türkiye Elektrik İletim A.Ş.) şebeke bağlantısı ve ilgili altyapının koordinasyonu için, kamulaştırmayı yürüten DSİ (Devlet Su İşleri), tapu meseleleri için Tapu Sicil Müdürlüğü, tarımsal destek ve eğitim için İl Tarım Müdürlüğü ve savunmasız ailelere yardımın koordinasyonu için Sosyal Hizmetler kurumları. Bu kurumların uzmanlığı ve programlarından yararlanılması, GKGKP önlemlerini güçlendirebilir (örneğin, devlet tarım uzmanlarını eğitime davet etmek veya savunmasız PEK'leri devlet yardım programlarına kaydetmek)
- **Yerel kuruluşlar** – örneğin, etkilenen her yerleşim yerinin muhtarları, bunlar önemli irtibat kişileri olup bilgilerin doğrulanmasına ve toplantılar için insanların harekete geçirilmesine yardımcı olabilirler; Tarım Odası ve yerel kooperatifler, belirli önlemlerin uygulanmasını destekleyebilirler (örneğin, çiftçileri eğitim için organize etmek veya materyalleri dağıtmak gibi). Bu yerel kuruluşlar, topluluğun desteğini ve kültürel açıdan uygun destek sağlanmasını garanti ederler.
- **Proje içi ekipler** – özellikle Topluluk İrtibat Görevlileri (TİG'lar), E&S personeli ve inşaat süpervizörleri, sahada GKGKP faaliyetlerini koordine edecek ve PEK'ler, yükleniciler ve kurumsal ortaklar arasında zamanında iletişim sağlanmasını garanti altına alacaklardır.

Proje, bu aktörlerle düzenli iletişim kuracaktır. Örneğin, etkilenen köylerin muhtarlarıyla aylık olarak bir koordinasyon toplantısı düzenlenerek GKGKP'nin ilerlemesi ve toplulukla ilgili sorunlar tartışılabilir. Özetle, geçim kaynaklarının geri kazanılmasına yönelik müdahalelerin etkinliğini en üst düzeye çıkarmak için çok paydaşlı bir yaklaşım kullanılmaktadır.

Paydaşları aktif olarak sürece dahil ederek, açık iletişimi sürdürerek ve geri bildirim ve telafi mekanizmaları sağlayarak, Proje, GKGKP'nin sorunsuz bir şekilde uygulanması ve nihayetinde etkilenenlerin geçim kaynaklarının geri kazanılması için çok önemli olan güven ve işbirliği ortamını teşvik edecektir.

11. GKGKP BÜTÇESİ

Proje için GKGKP'nin başarılı bir şekilde uygulanması, iyi tanımlanmış ve yeterli kaynaklara sahip bir bütçe gerektirecektir. Bütçe, Mart 2025'te yürütülen ayrıntılı saha çalışmaları ve istişarelerle belirlenen kapsamı, coğrafi dağılımı ve geçim kaynakları tipolojilerini yansıtacaktır. Bütçe, hem sabit tazminat yükümlülüklerini hem de mevsimsel ve gayri resmi geçim kaynakları uygulamalarına uyarlanmış esnek destek mekanizmalarını kapsayacaktır.

11.1 TEMEL BÜTÇE BİLEŞENLERİ

Temel bütçe bileşenleri şunlardır:

- Özel Arazi Kaybı için Nakit Tazminat
 - Tanımlanmış etkilenen özel mülkiyet parseller için tazminat (EİH/erişim yollarının arazi edinim listelerinin kesinleşmesinden sonra).
 - Bağımsız değerlendirme temelinde tam yenileme değeri.
 - Tapu Sicil Müdürlüğü ve Proje Sahibi ile koordineli olarak resmi kanallar aracılığıyla ödenir.
- Üretken Ağaçlar ve Mahsuller için Tazminat
 - Zeytin ağaçları ve ekili mahsullerin değerlemesi.
 - Toz, erişim veya fiziksel rahatsızlıktan kaynaklanan kayıplar dahil.
 - Tarım ve Orman Bakanlığı (MoAF) tarafından onaylanan formüllere dayalıdır.
- Kayıtlı Olmayan Varlıklar için Tazminat
 - Çitler, sulama sistemleri, arı kovanları gibi gayri resmi yapılar.
 - GPS etiketli fotoğraflar, saha doğrulaması ve topluluk beyanları yoluyla doğrulama gerektirir.
- Gayri resmi kullanıcı tazminatı ve TLS
 - Hazine veya orman arazilerinin gayri resmi kullanıcılarına geçici geçim desteği sağlanması.
 - Küçükbaş hayvan otlatma ve kovan taşıma yardımı dahildir.
- Yem ve Hayvan Besleme Desteği
 - Küçükbaş hayvanlar için mevsimlik aynı yardım (saman, konsantre yem)
 - Çobanlar için ulaşım desteği.
 - Alternatif otlatma düzenlemeleri için acil durum bütçesi.
- İnşaatla İlgili Hasar Onarımı ve Tazminatı
 - Mahsul hasarı, varlık kırılması ve toprak bozulması dahil.
 - Denetim ve hasar doğrulaması altında yüklenici tarafından finanse edilir.
- Toz kontrolü (yol sulama), çitler ve işaret levhaları için önleyici maliyetler.
- Arıcı Destek Önlemleri
 - Kovanların taşınması, yeni yer belirlenmesi.
 - Kovan sağlığı ve çeşitlendirme eğitimi.
 - İnşaat sırasında yaşanan aksaklıklar için tazminat.
- Eğitim ve Kapasite Geliştirme

- Gençler ve savunmasız gruplar için tarımsal danışmanlık hizmetleri.
- Konular arasında zeytin budama, hayvancılık besleme, arıcılık ve pazarlama yer almaktadır.
- İl Tarım Müdürlüğü ve kooperatiflerle işbirliği içinde sunulmaktadır.
- Savunmasızlık Yardım Paketi
 - Öncelikli işleme ve özel ayarlanmış aynı destek (yakacak odun, kümes hayvanları kiti).
 - Kadınların başı olduğu ve yaşlıların bulunduğu haneler için ekstra TLS.
- Şikayet Mekanizmasının İşler Hale Getirilmesi
 - Şikayetlerin alınması, doğrulanması, çözülmesi ve raporlanması için özel kaynaklar.
 - Veri yönetimi ve iletişim maliyetleri dahildir.
- İzleme ve Uyarlanabilir Uygulama
 - Otlatma erişimi, mahsul verimi ve mevsimsel modellerin sürekli izlenmesi.
 - Gerekğinde paydaşlarla yeniden istişare ve GKGKP güncellemeleri.

11.2 BÜTÇE TAHSİSİ VE YÖNETİMİ

Enerjisa, genel ÇSYS bütçesi içinde GKGKP kaynaklarının yeterli şekilde tahsis edilmesini sağlayacaktır. Üst yönetimin gözetiminde Sosyal İşler Müdürü tarafından yönetilecek özel bir GKGKP Uygulama Bütçe Kalemi oluşturulacaktır. Öngörülemeyen geçim kaynakları kesintileri için acil durum rezervleri dahil edilecektir. GKGKP ilerleme raporlarında düzenli bütçe güncellemeleri sağlanacaktır.

Bu kapsamlı bütçe yapısı, gayri resmi ve savunmasız kullanıcılar da dahil olmak üzere tüm Proje Etkilenen Kişilerin (PEK'ler) geçim kaynaklarını geri kazanmaları için zamanında, adil ve anlamlı destek almalarını sağlamak üzere tasarlanmıştır.

Tahmini Bütçe

GKGKP bütçesi, her bir tanımlanmış hak kategorisinde yer alan uygun PEK sayısı ve bunların kayıpları veya destekleri için standart birim maliyetleri temel alınarak hesaplanmıştır. Her bütçe kalemi, hak matrisinde belirlenen belirli bir etki kategorisine karşılık gelir – örneğin, önemli miktarda arazi kaybına uğrayan haneler (örneğin, gelirlerinin %20'sinden fazlası) geçici geçim desteği alır, verimli ağaçlarını (zeytinlikler gibi) kaybeden PEK'ler ağaç başına tazminat alır ve kayıtlı olmayan varlıkları veya gayri resmi arazi kullanımı olanlara kayıpları için toplu ödeme yapılır. Bu birim tazminat oranları (örneğin, arazi metrekaresi başına, meyve ağacı başına, etkilenen varlık başına TRY) mevcut piyasa değerlerinden ve Türk değerlendirme kılavuzlarından elde edilir. Her kategori için tahmini birim miktarı (örneğin, satın alınacak toplam arazi alanı, etkilenen ağaç sayısı veya uygun hane sayısı) Proje için yapılan varlık envanteri ve PEK sayımına dayanır. Her bir kalem, Projenin uygulama düzenlemeleri ve sözleşme taahhütlerine uygun olarak, teslimattan sorumlu tarafı da belirtir – temel arazi edinimi tazminatı ve geçim kaynaklarının geri kazanımı önlemleri için Müşteri, inşaat aşamasındaki etkilerle ilgili yükümlülükler için (örneğin, kayıtlı olmayan varlıklar veya çalışmalar sırasında meydana gelen hasarlar için tazminat) Müteahhit. Tablo 11-1 aşağıda tahmini GKGKP bütçesi sunulmaktadır. Bütçenin, EİH'yi kapsayan yeni sosyoekonomik araştırmaların ardından güncelleneceği unutulmamalıdır.

TABLO 11-1 GKGKP TAHMİNİ BÜTÇE

Bütçe Kalemi	Birim Maliyet (TRY)	Tahmini Miktar	Alt Toplam (TRY)
Özel Arazi Edinimi Tazminatı	1.430 TRY/m ²	Belirlenecektir (EİH güzergâhı için yapılan araştırmanın sonuçlarının kesinleşmesinden sonra)	Belirlenecektir
Gayri resmi kullanıcılar ve savunmasız hane halkları için geçici geçim desteği (TLS)	11.000	65	715
Mevsimsel Otlatma Kaybı için Yem Desteği	2.800	55	154
Mevsimsel Mahsul/Verim Kaybı Tazminatı (Zeytin, Tahıllar)	2.200	820	1.804.000
Kayıtlı Olmayan Varlıklar için Tazminat (Çitler, Kovanlar, Sulama)	10	95	950
Gayri resmi kullanıcılar (arıcılar/otlatıcılar) için TLS ve yer değiştirme desteği	5	700	3.500
Geçici Erişim/Geçiş Tazminatı (Mazı, Gökpınar)	10	12	120
Tozla İlgili Verim Tazminatı (Yolların Yakınındaki Zeytinlikler)	10	18	180
Savunmasızlık Yardım Paketi (Ayni ve Nakit Destek)	7.500	10	750
Tarım ve Geçim Kaynakları Eğitimleri (Zeytin, Arıcılık, Gençlik)	16	12	192
Toplam Tahmini Bütçe: ~ (özel arazi satın alımı için TBD hariç)			8.365.000 TRY

Not: Yukarıdaki değerler, 2025 yılının ikinci çeyreği itibarıyla piyasa fiyatlarına dayalı ön tahminlerdir. Bu rakamlar, nihai bütçe tahsisi öncesinde doğruluk ve yeterliliğin sağlanması için ayrıntılı varlık doğrulaması ve etkilenen paydaşlarla devam eden istişareler sonucunda gerektiğinde revize edilecektir.

12. İZLEME VE DEĞERLENDİRME

GKGKP uygulamasının izlenmesi ve değerlendirilmesi (İ&D), Proje için ÇSYS'nin temel bir parçasını oluşturacaktır. Bu, projenin yeniden yerleştirme ve geçim kaynaklarının geri kazanılması yükümlülüklerinin şeffaf, etkili ve IFC PS5 ve EBRD ESR5 ile uyumlu bir şekilde yerine getirilmesini sağlayacaktır.

12.1 İZLEME VE DEĞERLENDİRMENİN AMAÇLARI

GKGKP için izleme ve değerlendirmenin temel hedefleri şunlardır:

- GKGKP uygulama faaliyetlerinin ilerlemesini takip etmek
- Uygulama zorluklarını belirlemek ve düzeltici önlemler önermek
- GKGKP sonuçlarının belirtilen hedeflerle uyumlu olmasını sağlamak
- Geçim kaynaklarının ne ölçüde geri kazanıldığı veya iyileştirildiğini ölçün
- Katılımcı geri bildirimlere dayalı uyarlanabilir yönetimi kolaylaştırın

12.2 İZLEME VE DEĞERLENDİRME YÖNTEMLERİ

İzleme ve Değerlendirme faaliyetleri, GKGKP'nin etkili bir şekilde uygulanmasını ve PEK'ler için amaçlanan sonuçları sağlamasını amaçlamaktadır. Bu faaliyetler, yalnızca performansı ölçmekle kalmayıp, uyarlanabilir yönetim ve kapsayıcı paydaş katılımı için sürekli bir geri bildirim döngüsü sağlamak üzere tasarlanmıştır.

Nitel ve nicel yöntemlerin bir kombinasyonu uygulanacaktır:

- **Kamulaştırma Verilerinin Masa Başında İncelenmesi:** Kamulaştırmadan sorumlu devlet kurumunun kayıtlarının, parsel ve yerleşim yeri bazında durum, etkilenen yapıların sayısı, devam eden davalar, değerlendirme anlaşmazlıkları ve güncellenmiş kamulaştırma planlarını içeren analizini içerir.
- **Nicel Hanehalkı ve Muhtar Anketleri:** Gelir restorasyonu, varlık kurtarma ve tazminata erişimi değerlendirmek için tasarlanmıştır. Anket araçları, karşılaştırılabilirlik için ÇSED temel araçlarını yansıtacaktır.
- **Niteliksel Odak Grup Tartışmaları ve Görüşmeler:** Özellikle savunmasız gruplar, kadınlar, mevsimlik işçiler, gayri resmi kullanıcılar ve gençlerle, algılanan etkiler, riskler ve destek mekanizmalarına ilişkin memnuniyeti değerlendirmek için.
- **Şikayet Mekanizması İncelemesi:** Sistemik sorunları ve iyileştirilmesi gereken alanları belirlemek için Proje TİG'ları ve İşveren tarafından tutulan geri bildirim ve şikayet veritabanlarının düzenli olarak incelenmesi.
- **Katılımcı İzleme Araçları:** Etkileri ve desteği doğrulamak için fotoğraf kanıtları, katılımcı haritalama ve PEK'lerle gerçek zamanlı görüşmelerin kullanılması.

12.3 İZLEME BİLEŞENLERİ

GKGKP izleme sistemi, birbiriyle ilişkili dört bileşen etrafında yapılandırılmıştır: süreç, çıktı, sonuç ve etki izleme. Her bileşen, uygulama performansının belirli bir boyutunu izler ve projeye ilgili somut, projeye özgü Temel Performans Göstergeleri (KPI) ile bağlantılıdır.

TABLO 12-1 PROJE İZLEME

İzleme Türü	Odak Alanı	Temel İzleme Konuları	Projeye özgü KPI'lar
Süreç İzleme	Uygulamanın programa, prosedürlere ve kalite standartlarına uygunluğunu doğrular. Gecikmeleri veya darboğazları erken tespit etmeyi sağlar.	- Tazminat ve Geçici Geçim Desteği'nin (TLS) zamanında teslimi - Mevsimsel döngülere uygun olarak hayvan yeminin zamanında dağıtımı ve arı kovanlarının taşınması - Eğitim ve istihdam kolaylaştırma girişimlerinin başlatılması - Şikayetlerin zamanında ve adil bir şekilde işlenmesi, belgelenmesi ve çözülmesi - Üçüncü taraf paydaşlarla (örneğin, İŞKUR, İl Tarım Müdürlüğü) koordinasyon	- İnşaat başlamadan önce ödenen nakit tazminat yüzdesi - Etkiden sonraki 1 yıl içinde dağıtılan TLS paketlerinin yüzdesi 30 iş günü içinde çözülen şikayetlerin yüzdesi
Çıktı İzleme	Proje Etkilenen Kişilere (PEK) sağlanan somut sonuçları ve desteğin miktarını izler.	- Her bir GKGKP desteği türünü (tazminat, TLS, eğitim, iş bulma yardımı) alan PEK sayısı - Hayvan yemi paketlerinin miktarı ve arı kovanı taşıma sayısı - Cinsiyete göre ayrıştırılmış, düzenlenen eğitim oturumlarının sayısı (tarım/meslek) - Dağıtılan broşür sayısı ve düzenlenen topluluk toplantıları sayısı - PEK'lerin %'si tarafından yatırılan tazminata erişip çekmeyi başaranların sayısı	- Yem desteği alan hayvancılıkla uğraşanların yüzdesi - Kovan taşıma yoluyla desteklenen arıcıların yüzdesi - Eğitime katılan kadın/gençlerin sayısı ve yüzdesi - Su havuzu ve su boruları inşaatının tamamlanma yüzdesi (yer değiştiren hayvan barınakları için) - PEK'lerin %'si yatırılan tazminata erişip çekmeyi başardı

İzleme Türü	Odak Alanı	Temel İzleme Konuları	Projeye özgü KPI'lar
Sonuç İzleme	GKGKP'nin PEK'lerin geçim kaynakları üzerindeki kısa ve orta vadeli etkilerini değerlendirir. Restorasyon çabalarının etkinliğine odaklanır.	- Tarım/hayvancılık faaliyetlerinde restorasyon derecesi - Hane halkı gelir yapısındaki değişiklik (örneğin, kayıt dışı iş/göçün azalması) - Gıda güvenliği ve dayanıklılıkta kendi beyanlarına göre iyileşmeler	- Geri kazanılan veya iyileşen gelir bildiren PEK hane halklarının yüzdesi ile başlangıç noktası arasındaki fark - Mevsimsel veya yardıma dayalı gelire bağımlı PEK'lerdeki azalma yüzdesi - Proje öncesi sürü büyüklüğüne geri dönen hayvancılıkla uğraşanların yüzdesi
Etki İzleme	Geçim güvenliği ve kırılganlık üzerindeki uzun vadeli etkileri değerlendirir. Genellikle son yıl denetimlerinin bir parçasıdır.	- Gelirin sürdürülebilirliği ve başa çıkma kapasitesi - Kadınların ve gençlerin ekonomik toparlanmaya katılımı - Doğal kaynaklara (örneğin otlak alanları) erişimin geri kazanılması/iyileştirilmesi - GKGKP sonuçlarından yararlanıcıların memnuniyeti	- Gelir istikrarında artış bildiren kadınların başı olduğu hanelerin yüzdesi - Önceki otlatma/kaynak alanlarına tam erişim bildiren PEK'lerin yüzdesi - Yer değiştirmeden sonra en az bir yıl boyunca hayvan sağlığı ve verimliliğinin izlenmesi

12.4 HANE SAYISI VE SORUMLULUKLARIN İZLENMESİ

Aşağıdaki tablo, her bir izleme bileşeninin ne sıklıkla gerçekleştirileceğini, kaç haneyi kapsayacağını (yaklaşık olarak) ve hangi tarafın sorumlu olduğunu özetlemektedir.

TABLO 12-2 HANELERİN SAYISI VE SORUMLULUKLARININ İZLENMESİ

Faaliyet	Hane Sayısı	Sorumluluk
İlerleme Raporlaması	Üç Aylık	Kurumsal Sosyal Sorumluluk Müdürü / YYEP Uzmanı
Şikayet Eğilimi İncelemesi	Aylık	Kurumsal Sosyal Sorumluluk Müdürü
Nihai GKGKP Denetimi	Uygulamanın Sonu	Bağımsız Üçüncü Taraf Değerlendirici
GKGKP'nin Uyarlanabilir İncelemesi	Gerektiğinde	Enerjisa Üretim

12.4.1.1 DIŞ DENETİM VE TAMAMLANMA RAPORLAMASI

GKGKP hedeflerinin, özellikle geçim kaynaklarının geri kazanımı ve savunmasız ve gayri resmi kullanıcıların dahil edilmesi konusunda gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğini belirlemek için bağımsız bir Tamamlama Denetimi yapılacaktır. Denetim, tazminat ve destek önlemlerinin zamanında, yeterli ve katılımcı bir şekilde uygulanıp uygulanmadığını değerlendirecektir. Denetim bulgularına göre, proje izlemeye devam edebilir veya kalan riskler varsa ek düzeltici önlemler uygulayabilir.

12.4.1.2 YYEP/GKGKP REVİZYONLARI VE GELECEKTEKİ KAMULAŞTIRMALAR

Yeni güzergâh değişiklikleri, genişletmeler veya gelecekteki arazi edinimleri söz konusu olursa, YYEP/GKGKP buna göre güncellenecektir. Bu güncellemeler, mevcut en son kamulaştırma verilerini kullanacak ve yeni kırılganlık değerlendirmelerini ve paydaşların görüşlerini içerecektir.

Bu İ&D çerçevesi, Projenin tüm GKGKP döngüsü boyunca tüm etkilenen kişilerin geçim kaynaklarını geri kazanmaya ve iyileştirmeye yönelik duyarlı, kapsayıcı ve kararlı olmasını sağlamak için tasarlanmıştır.



ERM, DÜNYA ÇAPINDA AŞAĞIDAKİ ÜLKE VE
BÖLGELERDE 160'TAN FAZLA OFİSE SAHİPTİR

Arjantin	Hollanda
Avustralya	Yeni Zelanda
Belçika	Peru
Brezilya	Polonya
Kanada	Portekiz
Çin	Romanya
Kolombiya	Senegal
Fransa	Singapur
Almanya	Güney Afrika
Gana	Güney Kore
Guyana	İspanya
Hong Kong	İsviçre
Hindistan	Tayvan
Endonezya	Tanzanya
İrlanda	Tayland
İtalya	BAE
Japonya	Birleşik Krallık
Kazakistan	ABD
Kenya	Vietnam
Malezya	
Meksika	
Mozambik	

ERM'nin Frankfurt Ofisi

ERM GmbH Brüsseler Str. 1-3
60327 Frankfurt am Main

www.erm.com